

International Organization for Migration (IOM)
Organisation internationale pour les migrations (OIM)
Organización Internacional para las Migraciones (OIM)

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**GLOBALNI ZAJEDNIČKI PROGRAM IOM-UNDP
„UKLJUČIVANJE MIGRACIJA U NACIONALNE
RAZVOJNE STRATEGIJE”**

PRIRUČNIK O MIGRACIJAMA I LOKALNOM RAZVOJU

International Organization for Migration (IOM)
Organisation internationale pour les migrations (OIM)
Organización Internacional para las Migraciones (OIM)

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**GLOBALNI ZAJEDNIČKI PROGRAM IOM-UNDP
„UKLJUČIVANJE MIGRACIJA U NACIONALNE
RAZVOJNE STRATEGIJE”**

PRIRUČNIK O MIGRACIJAMA I LOKALNOM RAZVOJU

2017

Izdavač:

Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

Skenderbegova 3

11000 Beograd

Srbija

Tel: +381.11.3282.075

Fax: +381.11.3281.425

E-mail: iombeograd@iom.int

Internet: <http://www.serbia.iom.int>

Pripremila

Olga Mitrović

ISBN 978-86-85003-20-2

© 2017 Međunarodna organizacija za migracije (IOM) Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može da se umnožava, sačuva radi umnožavanja ili prenosi u bilo kom obliku ili bilo kojim putem: elektronski, mehanički, fotokopiranjem, presnimavanjem ili na neki drugi način bez prethodnog pismenog odobrenja izdavača.

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC), Međunarodne organizacije za migracije (IOM) i Programa za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP), u okviru globalnog zajedničkog projekta „Uključivanje migracija u nacionalne razvojne strategije“. Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stavove SDC, IOM, ili UNDP, niti njihovih država članica.

SADRŽAJ

LISTA SKRAĆENICA	5
UVOD	7
REČNIK POJMOVA	9
SPISAK RELEVANTNIH ZAKONA I STRATEGIJA	11
CILJEVI I STRUKTURA MODULA	13
MODUL 1: USPOSTAVLJANJE VEZE IZMEĐU MIGRACIJA I LOKALNOG RAZVOJA	17
Sesija 1: Lokalni razvoj i vrste kapitala migranata	18
Sesija 2: Lokalni razvoj i migracije	27
Sesija 3: Značaj podataka za migracione politike	32
MODUL 2: ULOGA LOKALNIH VLASTI U OSNAŽIVANJU MIGRANATA	35
Sesija 1: Osnaživanje migranata	36
Sesija 2: Uloga lokalne samouprave u oblasti M&R u Srbiji	41
Sesija 3: Migrantska kriza – prilika za razvoj lokalnih servisa koji će unaprediti kvalitet života za sve građane	47
MODUL 3: ULOGA LOKALNIH VLASTI U INTEGRACIJI IZBEGLICA I OLAKŠAVANJU POVRATKA VISOKOKVALIFIKOVANIH STRUČNJAKA (REINTEGRACIJI POVRATNIKA)	53
Sesija 1: Integracija izbeglica	54
Sesija 2: Uspostavljanje strukture za integraciju u Srbiji	60
Sesija 3: Kreiranje uslova za uspešnu reintegraciju	65

MODUL 4:

OBLICI SARADNJE SA DIJASPOROM I KORIŠĆENJE POTENCIJALA

DIJASPORE	75
Sesija 1: Uloga dijaspore u lokalnom razvoju	75
Sesija 2: Transnacionalno preduzetništvo u Srbiji – prepreke i podsticaji	81
Sesija 3: Značaj doznaka i investicija za lokalni razvoj	84
 ANEKS: GRUPNE AKTIVNOSTI	 93
 BIBLIOGRAFIJA	 105

LISTA SKRAĆENICA

- APAC Region Azija-Pacifik
- BDP Bruto društveni proizvod
- BiH Bosna i Hercegovina
- EU Evropska unija
- IOM International Organization for Migration
Međunarodna organizacija za migracije
- IT Informacione tehnologije
- JKP Javno komunalno preduzeće
- JMDI Joint Migration and Development Initiative
Zajednička inicijativa migracije i razvoj
- KIRS Komesarijat za izbeglice i migracije
- M & R Migracije i razvoj
- MOS Ministarstvo omladine i sporta
- MPNTR Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
- MRZBSP Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja
- MSC Migracioni servisni centri
- NALED Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj
- NSZ Nacionalna služba za zapošljavanje
- OSCE Organization for Security and Co-operation in Europe
Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
- SDC Swiss Agency for Development and Cooperation
Švajcarska agencija za razvoj i saradnju
- SFRJ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
- UN Ujedinjene Nacije
- UNDESA UN Department of Economic and Social Affairs
Odeljenje Ujedinjenih Nacija za ekonomska i socijalna pitanja
- UNDP United Nations Development Programme
Razvojni program Ujedinjenih nacija
- UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees
Visoki Komesarijat za izbeglice Ujedinjenih Nacija
- USAID United States Agency for International Development
Američka agencija za međunarodni razvoj

UVOD

Priručnik Migracije i lokalni razvoj nastao je u okviru projekta „Uključivanje migracija u nacionalne razvojne strategije“, koji sprovode Međunarodna organizacija za migracije (IOM) i Program za razvoj Ujedinjenih Nacija (UNDP), a finansira Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC). Priručnik je sastavni deo obuke za trenere u okviru koje će se održati niz treninga za predstavnike lokalne samouprave tako da je i namenjen:

- 1) trenerima, kako bi se olakšalo sprovođenje obuke na lokalnu
- 2) predstavnicima lokalne samouprave koji će pohađati trening i steći nova znanja o migracijama i razvoju (M&R).

Predstavnici lokalne samouprave koji će pohađati obuku su predstavnici lokalnih saveta za migracije, ali i predstavnici kancelarije za mlade, lokalnih agencija za razvoj i regionalnih privrednih komora.

Oснаživanje migranata suštinski znači stvaranje uslova da migranti postanu efektivni razvojni akteri u svojim mestima porekla i odredišta. Kada žive u dostojanstvenim uslovima, uključeni su u zajednicu i mogu da ostvare svoja prava, migranti su onda i u mogućnosti da iskoriste svoj potencijal za razvoj društva. Takođe, dostizanje Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih Nacija (UN-a) podrazumeva adekvatno vođenje migracijskih politika. U kontekstu Srbije i Agende za održivi razvoj do 2030. godine najvažniji specifični cilj koji se odnosi na migracije je 10.7: „Olakšati propisne, bezbedne, regularne i odgovorne migracije i mobilnost ljudi, uključujući i kroz primenu planskih i dobro upravljanih migracionih politika“.

Ovaj Priručnik ilustruje načine na koje migranti mogu unaprediti stanje u lokalnoj zajednici, predstavljajući potencijale migranata, set izazova i prepreka sa kojima se oni suočavaju u lokalnoj sredini, ali i rešenja i instrukcije za lokalne vlasti kojima se ove prepreke mogu prevazići. Polazna osnova za razvijanje Priručnika bili su globalni moduli *Joint Migration and Development*. Uz ove module konsultovano je obilje materijala – strategija, zakona i podzakonskih akata u Republici Srbiji, studija, naučnih radova, pozitivnih primera povratka visokokvalifikovanih migranata, koji treba da osvetle i na praktičnim primerima ilustruju konkretan značaj i prednosti M&R u lokalnoj sredini.

Rad na Priručniku je podrazumevao ekstenzivni proces konsultacija sa zaposlenima u državnoj upravi – službenicima nadležnim za poslove upravljanja migracijama kako bi se identifikovao najbolji pristup rada sa lokalnim nivou i kako bi se osiguralo da su Priručnik i trening prilagođeni lokalnom kontekstu u Srbiji. Istovremeno, kako je proteklih nekoliko godina održan niz treninga na lokalnu – od Osnova upravljanja migracijama

2012. godine, obuka za proširivanje Lokalnih akcionih planova za zbrinjavanje izbeglica i interno raseljenih lica drugim kategorijama migranata, do niza treninga koje su državni organi i međunarodne organizacije održali od početka migrantske krize 2015. godine, nastojalo se da Priručnik ponudi novi sadržaj u odnosu na prethodne obuke.

Cilj Priručnika jeste da približi temu migracija i lokalnog razvoja predstavnicima lokalne samouprave na jedan opipljiv način, bez previše teorijskih koncepata, ali uvažavajući i specifičnosti Srbije i aktuelne potrebe, i imajući u vidu zastupljenost određenih kategorija migranata, razvojne probleme i potencijale u zemlji. Svi navedeni razlozi su doveli do razvijanja četiri modula kao najadekvatnija za obuku u lokalnoj samoupravi:

1. Uspostavljanje veze između migracija i lokalnog razvoja
2. Uloga lokalnih vlasti u osnaživanju migranata
3. Uloga lokalnih vlasti u integraciji izbeglica i olakšavanju povratka visokokvalifikovanih stručnjaka (reintegraciji povratnika¹)
4. Oblici saradnje sa dijasporom i korišćenje potencijala dijaspore

Dok je prvi model dominantno teorijskog tipa i definiše ključne koncepte, preostala tri modula predstavljaju konkretan osvrt na stanje i karakteristike M&R u Srbiji.

1 Pod pojmom reintegracija povratnika podrazumeva se nivo usluga koji se može pružiti državljanima koji su se vratili u Srbiju i mogu svojim znanjem i veštinama da doprinesu lokalnom razvoju. Pojam ne uključuje povratnike po Sporazumu o readmisiji, kategoriju migranata koji su obrađeni u brojnim drugim priručnicima i studijama.

REČNIK POJMOVA

Cirkulacija znanja – mozgovna (brain circulation) je termin koji se vezuje za akademsku mobilnost i odnosi se na pojedince koji odlaze na usavršavanje u druge zemlje, ali se neretko i vraćaju u svoju zemlju porekla. Cirkulacija znanja može biti formulisana i kao politika države, kako se odlivom mozgovna ne bi izgubio intelektualni kapital.

Dijaspora obuhvata državljane Republike Srbije koji žive u inostranstvu kao i pripadnike srpskog naroda, iseljenike sa teritorije Republike Srbije i iz regiona i njihove potomke (Zakon o dijaspori i Srbima u regionu).

Doznake su novčani transferi emigranata njihovim članovima porodice ili bliskim osobama u zemlji porekla.

Emigracija predstavlja spoljnu migraciju iz Republike Srbije koja traje ili se očekuje da će trajati duže od 12 meseci (Zakon o upravljanju migracijama).

Imigracija predstavlja spoljnu migraciju u Republiku Srbiju koja traje ili se očekuje da će trajati duže od 12 meseci (Zakon o upravljanju migracijama).

Interno raseljena lica su osobe koje su bile prisiljene ili prinuđene da napuste svoje domove ili mesta uobičajenog boravka, kako bi izbegli posledice oružanog sukoba, situacije sveopšteg nasilja, kršenje ljudskih prava ili prirodne katastrofe, a koje nisu prešle međunarodno priznatu državnu granicu (Vodeći principi UN o internom raseljenu).

Izbeglica odnosno lice kojem je odobreno pravo na utočište u skladu sa Zakonom o azilu, je osoba koja je iz osnovanog straha da će biti progonjena zbog svoje rase, nacionalne pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog uverenja, napustila svoju državu i ne može, ili zbog pomenutog straha ne želi da se u nju vrati (Ženevska Konvencija o statusu izbeglice). Zakon o azilu definiše **utočište** kao pravo na boravak i zaštitu koja se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da je njegovo strahovanje od progona u državi porekla osnovano. Izbeglice prema Zakonu o azilu treba razlikovati od izbeglica prema Zakonu o izbeglicama, koji se odnosi na lica koja su usled ratnih sukoba na prostorima bivše SFRJ izbegla na teritoriju Republike Srbije.

Lokalni razvoj podrazumeva sveobuhvatan razvoj neke lokalne zajednice uz učestvovanje i napor same zajednice. U procesu lokalnog razvoja akteri u okviru lokalnih zajednica rade zajedno s partnerima iz javnosti, poslovnog i nevladinog sektora sa ciljem stvaranja boljih uslova za ekonomski rast i poboljšanja kvaliteta života za sve.

Lokalni savet za migracije čine predstavnici lokalne samouprave koji se na lokalnom nivou bave pitanjima upravljanja migracija na svojoj teritoriji (Zakon o upravljanju migracijama).

Ljudski kapital obuhvata znanje i veštine stečene u predškolskom obrazovanju, osnovnoj i srednjoj školi, fakultetu, različitim oblicima neformalnog obrazovanja i iskustvo stečeno tokom rada.

Migracije i razvoj (M&R) ili migraciono razvojni neksus je relativno novi globalni koncept koji proučava međuzavisnost migracija i razvoja, smatrajući da migracije doprinose razvoju i da je potrebno uključiti migracije u razvojne agende nacionalnih država. Fokus je na ulozi koju migracije mogu imati u razvoju zajednice, smanjenju siromaštva i ekonomskom rastu, kao i na prednostima koje migracije donose zemlji porekla i zemlji odredišta kroz povećanje trgovine, ulaganja doznaka, prenosa veština i ideja i uspostavljanja poslovnih i kulturnih mreža.

Migranti u potrebi bez utvrđenog statusa su lica koja nemaju regulisan status na teritoriji Republike Srbije, koji su ušli iz susednih zemalja a poreklom su iz ratom zahvaćenih područja Bliskog Istoka i Afrike.

Odliv mozgova (brain drain) podrazumeva situaciju u kojoj zemlja gubi najobrazovanije i najstručnije pojedince u najproduktivnijem životnom dobu i to brzinom koju je nemoguće nadoknaditi prilivom novih kadrova neophodnih za razvoj zemlje.

Povratnička migracija se odnosi na kretanje ljudi koji se vraćaju u matične zemlje ili mesta stalnog boravka, nakon što su najmanje jednu godinu proveli u drugoj zemlji. Povratnička migracija može biti dobrovoljna ili rezultat proterivanja iz zemlje. **Povratnik** u okviru ovog Priručnika podrazumeva državljane Srbije koji su se vratili u zemlju nakon boravka u inostranstvu a koji svojim znanjem i veštinama mogu da doprinesu lokalnom razvoju.

Povratnik po Sporazumu o readmisiji je lice koje je vraćeno na teritoriju Republike Srbije zato što ne ispunjava, ili više ne ispunjava, uslove za ulazak i boravak na teritoriji države sa kojom je Republika Srbija sklopila Sporazum o readmisiji. Readmisija predstavlja proces bezbednog povratka osoba koje ne ispunjavaju, ili više ne ispunjavaju, uslove ulaska, boravka ili nastanjivanja na teritoriji određene države.

Socijalni kapital uključuje institucije, odnose, stavove i vrednosti koje upravljaju međuljudskim interakcijama i doprinose privrednom i socijalnom razvoju.

Subsidijarna zaštita je oblik zaštite koji Republika Srbija odobrava strancu koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava (Zakon o azilu).

Tražilac azila je stranac koji podnese zahtev za azil na teritoriji Republike Srbije o čijem zahtevu nije doneta konačna odluka (Zakon o azilu).

SPISAK RELEVANTNIH ZAKONA I STRATEGIJA

- Zakon o azilu („Službeni glasnik RS”, 109/2007).
- Zakon o strancima („Službeni glasnik RS”, 97/2008).
- Zakon o izbeglicama („Službeni glasnik RS”, 18/1992, „Službeni list SRJ”, 42/2002-SUS i „Službeni glasnik RS”, 30/2010).
- Zakon o prebivalištu i boravištu („Službeni glasnik RS”, 87/2011).
- Zakon o mladima („Službeni glasnik RS”, 50/2011).
- Zakon o upravljanju migracijama („Službeni glasnik RS”, 107/2012).
- Zakon o dijaspori i Srbima u regionu („Službeni glasnik RS”, 88/2009).
- Zakon o privrednim komorama („Službeni glasnik RS”, 112/2015).
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS”, 107/2005, 72/2009 – dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012 i 45/2013 – dr. zakon).
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 72/2009, 52/2011 i 55/2013).
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS”, 24/2011).
- Odluka Vlade Republike Srbije o obrazovanju Radne grupe za rešavanje problema mešovitenih migracionih tokova („Službeni glasnik RS”, 54/2015.)
- Uredba o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena subsidijarna zaštita i uslovi-ma korišćenja stambenog prostora za privremeni smeštaj („Službeni glasnik RS”, 63/2015).
- Uredba o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište („Službeni glasnik RS”, 101/2016).
- Vlada Republike Srbije (2005). Strategija razvoja socijalne zaštite.
- Vlada Republike Srbije (2008). Strategija javnog zdravlja Republike Srbije
- Vlada Republike Srbije (2009). Strategija reintegracije po osnovu Sporazuma o readmisiji.
- Vlada Republike Srbije (2009). Strategija za upravljanje migracijama.
- Vlada Republike Srbije (2010). Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine.
- Vlada Republike Srbije (2011). Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijasporne i matične države i Srba u regionu.
- Vlada Republike Srbije (2012). Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine

Vlada Republike Srbije (2015). Nacionalna strategija za mlade za period 2015. do 2025. godine.

Vlada Republike Srbije (2015). Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine.

CILJEVI I STRUKTURA MODULA

Priručnik ima tri osnovna cilja, i to su da:

1. ilustruje kako se migracije mogu pozitivno sagledavati i zašto je osnaživanje migranata u interesu lokalne samouprave
2. ponudi donosiocima odluka na lokalnom nivou novi ugao gledanja na migracije kao na razvojnu komponentu i ukaže na vezu migracija i lokalnog razvoja
3. pruži podršku institucijama u razmatranju konkretnih migracionih izazova: migracione krize, integracije izbeglica, saradnje sa dijasporom, korišćenja resursa visokokvalifikovanih migranata.

Prvi modul je teorijskog karaktera, definiše osnovne pojmove i koncepte i uspostavlja vezu između migracija i lokalnog razvoja. Ostala tri modula su, u skladu sa konsultacijama obavljenim sa ekspertima koji rade na pitanjima migracija, pretežno praktičnog karaktera i nude obilje informacija, pozitivnih praksi i uspešnih primera koji ukazuju na potencijal migranata. Svaki modul ima predviđena pitanja za diskusiju, a na samom kraju Priručnika se nalaze grupne aktivnosti koje se sprovode u okviru treninga, kako bi se kroz interaktivni pristup učesnicima adekvatnije prenelo znanje. Uz ovaj Priručnik sastavni deo obuke čini i prezentacija.

OPŠTI CILJEVI OBUKE:

- Razviti razumevanje između migracija i lokalnog razvoja kao i vezu između M&R i lokalnog upravljanja
- Definirati uslove na lokalnom nivou koji su potrebni za osnaživanje migranata
- Pokazati potencijal koji migranti, njihove porodice i dijaspora imaju za lokalni razvoj
- Identifikovati relevantne učesnike na lokalnom nivou i uspostaviti partnerstva sa pružaocima usluga kako bi se omogućile održive lokalne M&R inicijative
- Analizirati načine uključivanja migranata u razvoj mesta porekla i odredišta
- Analizirati lokalnu integraciju izbeglica i reintegraciju povratnika kao preduslove za lokalni razvoj
- Ojačati kapacitete lokalnih aktera u planiranju i sprovođenju projekata M&R

Kako je cilj obuke da se prenese znanje o migracijama i lokalnom razvoju na nivo jedinica lokalne samouprave i ilustruje da migranti poseduju ljudski, socijalni, kulturni i finansijski kapital koji može unaprediti stanje u lokalnoj zajednici, primarni korisnici Priručnika su zaposleni koji rade na poslovima M&R u lokalnoj samoupravi.

CILJNA GRUPA:

Predstavnici lokalnih vlasti koji su uključeni u migracione i razvojne politike:

članovi lokalnih saveta za migracije (zavisno od opštinskog sastava):

- poverenik za izbeglice i migracije
- predstavnik opštinske uprave
- predstavnik policijske uprave
- predstavnik centra za socijalni rad
- predstavnik Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ)
- predstavnik Crvenog krsta
- romski koordinator
- predstavnik zdravstvene institucije
- predstavnik obrazovne institucije

Predstavnici kancelarije za mlade

Predstavnici lokalnih agencija za razvoj

Predstavnici regionalnih privrednih komora

JMDI Moduli i prilagođavanje sadržaja nacionalnom kontekstu i lokalnim uslovima

UN, Evropska Komisija i SDC su 2012. godine pokrenuli Zajedničku inicijativu M&R (JMDI inicijativa) sa ciljem da se uspostavi okvir za povezivanje M&R na lokalnom nivou, odnosno da se uspostavi mehanizam upravljanja migracijama u decentralizovanom sistemu kako bi se maksimizirao razvojni potencijal migracija. Ključno nastojanje JMDI inicijative jeste da lokalni akteri imaju centralnu ulogu u promatranju M&R i da se migracije integrišu u lokalne razvojne politike.

Prilikom planiranja i sprovođenja M&R politika, lokalne vlasti su suočene sa nizom problema i izazova: nedostatak resursa, ograničena podrška na nacionalnom nivou, nedovoljna koordinacija aktera na lokalnom nivou, nedostatak podataka i razumevanja međuzavisnosti M&R. Kako bi se adekvatno odgovorilo na ove izazove, kroz JMDI inicijativu je sačinjen niz tre-

ninga i alatki, uključujući set od pet modula koji nudi detaljne instrukcije kako se M&R treba baviti na lokalnom nivou. Moduli treba da posluže kao praktične alatke lokalnim akterima u prevazilaženju svih napora kojima su izloženi prilikom formulisanja M&R politika. Na osnovu ovih pet modula, koji su dostupni i na JMDI sajtu², rađen je i ovaj Priručnik.

Imajući u vidu izazove i mogućnosti sa kojima je Srbija suočena u ovom trenutku, kao i konsultacije sa nacionalnim partnerima koji sprovode projekat „Uključivanje migracija u nacionalne politike razvoja“, moduli su detaljno prerađeni i skraćeni kako bi odgovarali nacionalnom kontekstu i bili što lakši za upotrebu na lokalnom nivou. Naime, Srbija i dalje nije atraktivna destinacija za imigrante, ali jeste zemlja sa velikom dijasporom, imala je značajno iskustvo u migracionoj krizi 2015. godine, a kao zemlja kandidat za članstvo u EU u okviru Poglavlja 24 – Pitanja pravde, slobode i bezbednosti je u obavezi da uspostavi azilni sistem u skladu sa pravnim tekovinama i standardima EU, što uključuje i pitanje integracije izbeglica. Istovremeno, lokalne samouprave u Srbiji imaju dvodecenijsko iskustvo u zbrinjavanju i rešavanju potreba migranata (izbeglica i interno raseljenih lica sa prostora bivše SFRJ, kao i povratnika po osnovu Sporazuma o re-admisiji). Takođe, u proteklih pet godina, u okviru uspostavljanja sistema za upravljanje migracijama, usvajanjem Zakona o upravljanju migracijama 2012. godine formirani su lokalni saveti za migracije u 157 opština, kao struktura koja okuplja relevantne aktere i pružaoce usluga za migrante na lokalnom nivou.

Imajući u vidu navedene nacionalne i lokalne karakteristike, moduli su koncipirani sa namerom da predstavljaju lokalni kontekst i uz mnoštvo primera i konkretnih ideja i inicijativa koje ukazuju na razvojni potencijal migracija, posluže za sagledavanje kako se kroz lokalne aktivnosti može unaprediti stanje u konkretnoj opštini – bilo uspostavljanjem saradnje sa udruženjima dijaspore ili korišćenjem potencijala visokokvalifikovanih povratnika. Stoga Modul 2 identifikuje konkretne oblike razvoja i unapređenja kvaliteta života svih građana u opštinama koje su bile pogođene migrantskom krizom, Modul 3 se bavi integracijom izbeglica i olakšavanjem povratka visokokvalifikovanih stručnjaka, dok je glavni fokus Modula 4 razvijanje oblika i mehanizama saradnje sa dijasporom na lokalnom nivou.

Validacija i usaglašavanje teksta

Trening za trenere je održan u Šapcu od 15. do 17. marta 2017. godine. Nakon treninga i prikupljenih komentara od strane budućih trenera, sačinjen je nacrt Priručnika koji je prošao drugu fazu konsultacija sa budućim trenerima – predstavnicima KIRS-a, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZBSP) i Ministarstva za omladinu i sport

2 JMDI sajt <http://www.migration4development.org/en/resources/toolbox/training>

(MOS). Posle usaglašavanja teksta i inkorporiranja svih sugestija od strane nacionalnih partnera i IOM-a urađena je finalna verzija Priručnika.

Korišćenje Priručnika

Priručnik i moduli su kreirani za dvodnevni trening na kojem svaki modul traje u proseku sat i po vremena. Radi lakšeg i preglednijeg korišćenja, svaki modul je podeljen na tri tematske celine odnosno tri sesije. Predviđeno je da dva trenera sprovedu ceo trening. Slajdovi prezentacije su dopunjeni konkretnim vežbama za grupne aktivnosti, preuzetim iz JMDI modula, koje se nalaze u Aneksu na kraju ovog Priručnika i koje treba da kroz konkretnu primenu koncepata iz Priručnika doprinesu lakšem usvajanju znanja.

MODUL 1:

USPOSTAVLJANJE VEZE IZMEĐU MIGRACIJA I LOKALNOG RAZVOJA

U protekloj deceniji migraciono razvojni neksus, odnosno shvatanje da međunarodna migracija doprinosi razvoju samih migranata – njihovog znanja i veština, razvoju zajednica u koje odlaze ali i razvoju domaćinstava i zajednica koje napuštaju, postaje široko zastupljeno među kreatorima politika i u donatorskoj zajednici. Generalna skupština UN-a je organizovala 2006. i 2013. godine Visoki Dijalog o M&R, a jedan od osam zaključaka dijaloga iz 2013. godine je bio integrisanje migracija u politike razvoja. Uključivanje migracija u razvojne politike je bila i preporuka Izveštaja Globalne komisije o međunarodnim migracijama³. Uspostavljen je i Globalni forum o migracijama i razvoju kao međunarodna platforma na kojoj predstavnici država i međunarodnih organizacija razmatraju veliki broj inicijativa i projekata koji imaju za cilj da uključe migracije u razvojnu komponentu država.

Migranti su prepoznati kao važni agenti promene, odnosno razvojni potencijal društva. Međutim, projekti koji se sprovode globalno su pokazali da su lokalni akteri ti koji imaju ključnu ulogu za održivost M&R inicijativa, kako je i navedeno i u okviru JMDI inicijative.

Uticaj i posledice migracija se prvo osećaju na lokalnom nivou, bilo da se radi o integraciji, uslovima na tržištu rada ili stvaranju mogućnosti za poslovanje migranata.

Svi migranti, bez obzira da li je reč o povratnicima, potencijalnim migrantima ili licima koja su dobila utočište zavise od lokalnih politika i usluga na lokalnu – od nivoa socijalne zaštite do stambenog zbrinjavanja. Iz tog razloga je i odnos između M&R najbolje planirati i rešavati na lokalnom nivou, imajući u vidu da su lokalne vlasti u najboljoj poziciji da odgovore na uticaje i izazove migracija, ali i da iskoriste prednosti koje migranti donose novoj sredini.

3 Global Migration Group. (2010). Mainstreaming Migration into Development Planning – A Handbook for Policymakers and Practitioners.

CILJEVI MODULA:

- Definisanje lokalnog razvoja i identifikovanje ključnih lokalnih aktera
- Analiza odnosa migracija i lokalnog razvoja i vrsta migrant-skog kapitala koji može unaprediti zajednicu
- Analiza procesa uključivanja migracija u politike lokalnog razvoja
- Korišćenje postojećih podataka o migracijama za bolje kreiranje konzistentnih lokalnih politika razvoja

SADRŽAJ:

Uvodni Modul 1 daje teorijski osvrt na migracije i lokalni razvoj, analizira na koji način su migracije i lokalni razvoj povezani i kako je moguće uspešno uključiti tu međuzavisnost u lokalne politike. Modul prvo definiše lokalni razvoj i njegove aktere, zatim pokazuje na koji način migranti sa svojim kapitalom utiču na lokalni razvoj – kroz konkretne privredne aktivnosti, ali i kako lokalni razvoj utiče na migracije u toku trajanja migracionog ciklusa. Konačno, kraj modula se bavi jednim od najrelevantnijih pitanja za definisanje migracionih politika – podacima i kako oni mogu da informišu politike.

Sesija 1: Lokalni razvoj i vrste kapitala migranata

Definisanje pojmova

Lokalni akteri i njihova uloga

Uloga migranata u razvoju – vrste kapitala

Migranti kao investitori i preduzetnici

Definisanje pojmova

Kako bi se razumelo na koji način migracije mogu biti značajan element lokalnih procesa i kako se mogu integrisati u lokalne politike, neophodno je prvo definisati šta se podrazumeva pod lokalnim razvojem, koji je njegov opseg, dinamika i akteri (uključujući i same migrante). Koncept razvoja uključuje tri dimenzije:

- 1) održivi rast ekonomije
- 2) humani razvoj – rast indeksa humanog razvoja
- 3) društveni progres

Humani razvoj teži da obezbedi okruženje u kojem će pojedinci i grupe moći da razviju svoj potencijal i ostvare kreativni i produktivni život u skladu sa svojim potrebama i interesima, pritom ne ugrožavajući ljudske resurse. Prilikom merenja Indeksa ljudskog razvoja, koji UNDP koristi od 1993. godine, tri osnovna merila za ljudski razvoj su – dužina životnog veka, znanje, mereno prema pismenosti i životni standard, izražen prema bruto društvenom proizvodu (BDP) po glavi stanovnika.

Pridev **lokalno** se može odnositi na region, provinciju ili opštinu zavisno od administrativnih granica. Takođe se može raditi o teritorijalnoj jedinici koja ima zajednički imenitelj (ekonomski, kulturološki, društveni). Pod **lokalnim razvojem** se podrazumeva proces diverzifikacije socio-ekonomskih aktivnosti putem mobilizacije aktera i mreža, ali i kroz koordinaciju resursa. Lokalni razvoj takođe podrazumeva integraciju i učestvovanje odnosno usvajanje zajedničke vizije koja omogućava da populacija bude uključena u proces artikulisanja zajedničkih prioriteta. On je odgovor globalizaciji, ali i kontrateža centralizaciji vlasti.

Lokalni razvoj prevazilazi okvire ekonomskog razvoja koji treba da obezbedi održivi razvoj u skladu sa socio-ekonomskim, kulturološkim i ekološkim postulatima koji su neophodni za efikasan humani razvoj.

Ciljevi održivog razvoja osim što prepoznaju migrante kao nosioce razvoja, takođe nude okvir za transformisanje dominantnog pristupa ekonomskim, socijalnim i ekološkim pitanjima. Agenda za održivi razvoj uvodi integrativni pristup koji uključuje ekološku održivost i poštovanje ljudskih prava sa ciljem da se proizvedu održivi i dugotrajni rezultati.

Tri dimenzije lokalnog razvoja

Lokalni akteri i njihova uloga

Akteri lokalnog razvoja imaju ključnu ulogu u obezbeđivanju socijalne kohezije. Imajući u vidu njihovo poznavanje lokalnih potreba i ekspertizu u tradicionalnim sektorima javnog života akteri lokalnog razvoja su u mogućnosti da maksimizuju efekte razvoja u svojoj zajednici.

Lokalni razvoj prepoznaje nekoliko vrsta aktera:

Institucionalni akteri – jedinice lokalne samouprave i pokrajinski organi, uključujući izabrane predstavnike u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, kao i sektorska tela u lokalnim administracijama.

Udruženja građana i civilni sektor – okupljeni u organizacije koje artikulišu određeni zajednički interes ili ideju (ovde su uključene i nevladine organizacije koje se bave zaštitom prava migranata, kao i udruženja dijasporu u inostranstvu).

Privatni sektor – privredne komore, mala i srednja preduzeća koja predstavljaju okosnicu lokalnog ekonomskog razvoja.

Razvojne institucije i akteri – multilateralni i bilateralni donatori i implementacioni partneri.

Uloga migranata u razvoju – vrste kapitala

Migranti su mostovi između mesta porekla i odredišta koji mogu da unaprede dijalog između mesta porekla i mesta prijema zahvaljujući transnacionalnim vezama koje održavaju, prenosom svog iskustva i znanja i finansijskim resursima kojima mogu da poboljšaju stanje u lokalnoj zajednici. Na taj način oni potpomažu saradnju i podstiču razvojne ideje. Međunarodna migracija se odvija kroz 3 T pristup, odnosno tri transfera koji imaju razvojnu dimenziju i doprinose da migranti budu prepoznati kao važni agenti promene, odnosno razvojni potencijal društva:

1. Transfer socijalnog kapitala – mreže migranata
2. Transfer znanja – ekspertize
3. Transfer finansijskih sredstava – doznaka

Vrste kapitala migranata

Migranti poseduju ljudske, društvene, finansijske i kulturološke prednosti koje razvijaju i unapređuju tokom svog migracijskog iskustva. Kako imaju snažan motiv da se integrišu u primajuću zajednicu, a sa druge strane nastoje da održe privrženost mestu porekla, migranti imaju kapacitet da doprinesu lokalnom razvoju obe zajednice. Ova dvostruka priroda migranta je upravo i razlog što se nazivaju mostovima koji povezuju društva, privrede i kulture mesta porekla i odredišta, kroz njihova fizička putovanja, priče, iskustva i praksu. Svi ovi elementi predstavljaju važne razloge koji daju migrantima legitimitet da budu prepoznati, prihvaćeni i podržani kao lokalni akteri razvoja. Kapital migranata se deli na četiri vrste:

Ljudski kapital – Obrazovanje migranata, usavršavanja i obuke, znanje i veštine koje migrant poseduje predstavljaju prednost za lokalni razvoj. Osim kvalifikacija i poslovnih sposobnosti, ljudski kapital uključuje i međuljudske veštine koje osoba poseduje. Veštine i znanje migranta određuje njihova sposobnost da nađu posao. Ipak, veštine nisu uvek dovoljne u slučaju kada nisu priznate. Često se govori o gubitku mozгова (brain waste) kada migranti rade poslove za koje su prekvalifikovani. Ako je uspostavljen multilateralan sistem priznanja diploma i kvalifikacija, institucije priznanja kvalifikacija mogu značajno da doprinesu korišćenju resursa migranata na pravi način. Takođe, efikasan proces nostrifikacije doprinosi i potencijalnom povratku visokokvalifikovanih stručnjaka u zemlju.

Socijalni kapital – Migranti razvijaju i održavaju društvene veze po različitim lokacijama. Socijalni kapital omogućava da se kroz ove mreže dele informacije, vrednosti i ideje. Socijalni kapital može da poveže različite grupe – od migrantskih porodica, zavičajnih udruženja do profesionalnih mreža i grupa okupljenih oko lokalnih inicijativa ili čak zvaničnih grupa za dijasporu koje sarađuju sa resornim ministarstvom. Socijalni kapital je osnovni element na kojem svaki M&R projekat može biti uspostavljen, jer upravo kroz ove mreže ide tok drugih resursa (ljudski, finansijski i kulturni kapital). Adekvatno okruženje i lokalne i nacionalne politike omogućavaju društvenu i političku integraciju i na taj način maksimiziraju razvojni potencijal migranta.

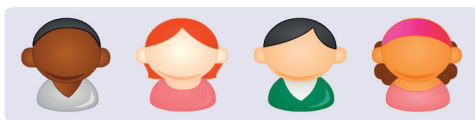
Finansijski kapital – Upravo je finansijski kapital migranata privukao najveću pažnju tokom protekle decenije, zbog obima doznaka koje su migranti na globalnom nivou poslali zemljama u razvoju (575 milijardi dolara u 2016. godini prema podacima Svetske Banke) i kontinuiranog rasta doznaka uprkos ekonomskoj i finansijskoj krizi. Iako se pod finansijskim kapitalom najčešće misli na doznake i investicije, važno je naglasiti da ova vrsta kapitala uključuje i uspostavljanje trgovinskih odnosa između zemlje porekla i zemlje odredišta, ušteđevinu migranata, biznis ulaganja, kupovinu nekretnina, pa i humanitarne donacije.

Kulturni kapital – Kulturni kapital čine norme, ideje, vrednosti i navike koje migrant poseduje i stiče tokom svog migracionog iskustva i koje određuju način na koji se migrant identifikuje, percipira sebe i druge, na osnovu kojih biva identifikovan u mestu odredišta u odnosu na lokalnu populaciju i druge migrante. Imajući u vidu da kulturni kapital podrazumeva pripadnost, upravo je to ključni element u uspostavljanju migrantskih zajednica i udruženja (kao što su na primer Organizacija srpskih studenata u inostranstvu ili Repats – udruženje visokokvalifikovanih povratnika u Srbiju). Ukoliko podstiču izražavanje različitosti i integraciju u lokalne uslove (pružanje kurseva orijentacije po dolasku, kursevi jezika itd.), lokalne vlasti mogu značajno da doprinesu angažovanju migranata, jer će osetiti pripadnost zajednici.

Na lokalnom nivou postoje još dve vrste kapitala koji opisuju teritorijalnu prirodu socijalnog i kulturnog kapitala. To su **afektivni i lokalni kapital**.

- **Afektivni kapital** predstavlja emotivnu vezanost migranta za teritoriju i određuje spremnost migranta da održava veze sa domovinom i da se eventualno vrati.
- **Lokalni kapital** obuhvata intimno znanje koje migrant ima o svom mestu porekla, akterima i razvojnim potrebama. Lokalni kapital se intenzivira kada migrant ima jake veze sa porodicom, dolazi u posete ali se može izgubiti u slučaju dugogodišnjeg boravka u inostranstvu. Lokalni kapital se takođe razvija u odnosu na mesto prijema. Dobro integrisani migrant stiče lokalno znanje koje mu omogućava da uspostavi efektivne veze između domovine i mesta prijema. Na taj način lokalni kapital migranata može da usmeri podršku na područja koje nisu u fokusu tradicionalnih razvojnih aktera.

Pitanje za diskusiju: koji su konkretni primeri afektivnih i lokalnih kapitala iz vaše sredine?

Ipak, postojanje svih ovih vrsta kapitala ne znači da će ih migrant koristiti, niti da će ih koristiti za razvojne svrhe. Glavni izazov uključivanju migranata u lokalni razvoj zavisi upravo od njihove **želje i spremnosti** da budu razvojni akteri, njihovih **moćnosti** u datoj sredini, kao i njihovih **kapaciteta** i upravo je uloga lokalnih vlasti da radi na uklanjanju ovih izazova.

Migranti kao investitori i preduzetnici

kombinacijom različitih vrsta navedenih kapitala, migranti mogu na razne načine da doprinesu razvoju lokalne zajednice – porekla, ali i odredišta. Četiri kanala preko kojih migranti mogu da potpomognu trgovinu između države porekla i države odredišta su: 1) smanjenje troškova transakcije, 2) potpomaganje „nostalgia trade“, 3) direktne investicije u poslove u državi porekla i 4) transnacionalno preduzetništvo.

Smanjenje transakcionih troškova: Migranti su idealno pozicionirani da smanje transakcione troškove kada posluju sa državom porekla, imajući u vidu njihovo poznavanje tržišta, jezika, kulturnih normi, poslovnih kontakata i mreža koje omogućavaju razmenu informacija. Mreže migranata mogu da pomognu novim migrantima u nalaženju jezičke podrške, savladavanju birokratije i identifikovanju smeštaja, zaposlenja i poslovnih mogućnosti. Mreže migranata takođe prikupljaju informacije o tržištima u zemljama odredišta i porekla i obezbeđuju resurse (obezbeđivanje kredita, nalaženje potencijalnih poslovnih partneri) koji omogućavaju migrantima da posluju kao transnacionalni preduzetnici.

Nostalgia trade/ trgovina: Potražnja za nostalgijom robom u zemlji odredišta može ohrabriti migrante da investiraju u proizvodnju specifičnih proizvoda kao što je hrana u zemlji porekla, budući da ta potražnja predstavlja nedovoljno istraženu poslovnu mogućnost. Takođe, migranti koji se nalaze u državi odredišta mogu otpočeti posao uvoza nostalgije proizvoda (Orozco, 2005), pokazujući na taj način kako se trgovina i preduzetništvo mogu uvezati.

Brend **Bakina tajna** nastao je 15. maja 2003. godine u selu Graševci. Tri domaćice su u garaži, na tri „smederevca“, kuvala slatko koristeći stare, oprobane recepte. U organizaciji Britansko-srpske privredne komore, u petak 22. jula 2016, održana je, u Ambasadi Republike Srbije u Londonu, promocija srpskih proizvoda i vina. Događaj su otvorili ambasador Ognjen Pribićević i predsednik Britansko-srpske privredne komore ser Pol Džadž. Prisutni, među kojima su bili predstavnici trgovinskih lanaca, vinoteka, restorana i hotela u Londonu, su imali priliku da probaju vina srpskih proizvođača koja je prethodno izdvojio cenjeni enolog Kristofer Bur. Pored karakteristika vina, gospodin Bur je izneo ocene kojim proizvođačima, već prisutnim na britanskom tržištu, bi srpska vina mogla da pariraju i u kojoj cenovnoj kategoriji. Predstavnici trgovinskih lanaca imali su, takođe, priliku da se upoznaju sa paletom proizvoda Bakina tajna koju na tržište Velike Britanije ekskluzivno uvozi Snežana Knowles. <http://www.london.mfa.gov.rs/lat/newstext.php?subaction=showfull&id=1469690243&ucat=118&template=DefaultLat&>

Direktno ulaganje u biznis u zemlji porekla: Kako su migranti često viđeni kao idealni investitori inicijative od strane država, međunarodnih organizacija i privatnog sektora su razvijene proteklih godina kako bi se dodatno iskoristile mogućnosti ulaganja u zemlje porekla:

- 40% država članica UN-a je razvilo neku vrstu institucije za dijasporu do 2014. godine

- Veliki broj država ima agencije za promociju ulaganja u javni sektor koje promovišu zemlju stranim investitorima koji nastoje da se prošire na nova tržišta. Mnoge zemlje sada targetiraju migrante ili dijasporu kao novu kategoriju investitora.

- Inicijative povezivanja migranata sa investicijama su vodile države prijema, često u saradnji sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama (USAID u Indiji i Latino Americi.)

- Privatni sektor je takođe imao ulogu u pružanju podrške članovima dijaspore da ulažu u biznis u zemljama porekla. Homestrings LLC, je jedan takav primer: kompanija nudi online platformu za kvalifikovane investitore migrantskog porekla da izaberu biznis mogućnosti u zemlji porekla, uglavnom u Africi, a onda potpomažu ulaganje kroz obostrani fond (Kerr & Brownell, 2013).

Transnacionalno preduzetništvo se globalno sve više svrstava u vodeće ekonomske aktivnosti, naročito u oblasti visokih tehnologija. Migranti – transnacionalni preduzetnici svojim socijalnim i ljudskim kapitalom mogu da povežu zemlje porekla i odredišta i značajno unaprede razvoj privrede zemlje kroz direktna ekonomska ulaganja, ali i indirektno, kroz unapređenje organizacije javnog i privatnog sektora.

Transnacionalno preduzetništvo – Niš i APAC region

Vladan Todorović je živeo u inostranstvu 12 godina. Nakon studija u Nišu završio je postdiplomske studije na Kembridžu i u Barseloni i radio na razvijanju softverskih programa za različite kompanije. Živeo je i radio na Kipru, u Grčkoj, Italiji, Kini, Singapuru i Nemačkoj. Todorović je osnovao Napredne bezbednosne tehnologije (Advanced Security Technologies). Kompanija razvija inovativna softverska rešenja i usluge u oblasti sajber bezbednosti. Usluge targetiraju strane klijente uglavnom u APAC regionu. Zaposleni kompanije se nalaze u Nišu, ali i u APAC regionu. Činjenica da su deo šire zajednice omogućava kompaniji da prikupe sve informacije neophodne za lokalne biznis operacije.

Namera da se uspostavi kompanija u Srbiji je bila emotivne prirode, ali i strateška. Znanje i veštine koje je postigao dok je radio na međunarodnim projektima su bili ključni razlog za uspostavljanje sopstvene kompanije. Todorović je zainteresovan da pomaže lokalnoj zajednici i institucijama na lokalnom nivou. Trenutno je član radne grupe grada Niša za izradu nove Lokalne strategije bezbednosti za period 2017–2020. Kada je upitan za najbolji način za razvoj IT industrije u Srbiji, naglasio je da Srbija ima nedovoljnu radnu snagu koja ne može da se takmiči za privlačenje globalnih kompanija u poređenju sa drugim zemljama u istočnoj Evropi, kao što su Poljska, Rumunija i Bugarska. Todorović smatra da kompanije treba najviše da ulažu u inovacije, odnosno da se fokusiraju u specifične IT usluge i softvere. Iako vidi potencijal za saradnju sa dijasporom, identifikuje birokratske procedure u kojima se izgubi mnogo vremena kao glavnu barijeru.

UNDP Analiza nacionalnog investicionog okvira za dijasporu u Republici Srbiji

Sesija 2: Lokalni razvoj i migracije

Lokalni razvoj u toku trajanja migracionog ciklusa Preduslovi za integrisanost migracija u lokalne politike razvoja

Lokalni razvoj u toku trajanja migracionog ciklusa

Pokretački faktori i uticaj migracija se najdirektnije osećaju na lokalnom nivou – u smislu uticaja na lokalnu sredinu, demografiju, efekata na tržište rada. Stoga je neophodno posvetiti dodatnu pažnju analiziranju uloge koju decentralizovani nivoi vlasti mogu da imaju u stvaranju pozitivnih uticaja migracija na razvoj. M&R predstavljaju novi set izazova i mogućnosti za lokalne samouprave koje treba da implementiraju politike na lokalnom nivou. Drugim rečima, lokalne politike koje uključuju migracije kao svoju razvojnu komponentu i stvaraju povoljni ambijent za ostvarivanje migrantskog kapitala će dovesti do intenzivnijeg razvoja zajednice.

Faze migracionog ciklusa

U cilju sveobuhvatnog razumevanja potreba migranata u svim fazama, migracije se mogu razumeti kao ciklus, od trenutka kada migrant odluči da migrira pa sve do njihovog eventualnog povratka. Svaka faza u ovom ciklusu sastoji se iz izazova, ali i mogućnosti za lokalni razvoj. Migracioni ciklus čine četiri faze: faza uoči donošenja odluke, faza uoči odlaska, faza migracije i faza povratka.

Faza uoči donošenja odluke: odluka za emigriranjem može biti posledica različitih razloga: potreba za nalaženjem boljeg posla i karijernog usavršavanja, postojanje tradicije migriranja (u sredinama gde se smatra uobičajenim da mladi ljudi studiraju i rade u inostranstvu), do onih koji napuštaju zemlju zbog teških socio-ekonomskih ili političkih razloga. Ipak, činjenica da je odluka doneta ne znači da je to učinjeno na informisan i racionalan način. Nedostatak informacija može značajno otežati migracijsko iskustvo, odnosno povećati finansijske i ljudske troškove migracija (odlazak kako bi se radilo na crno i postalo iregularna radna snaga). U mnogim slučajevima migracija je jedini odgovor na opšte siromaštvo, nepovoljne uslove na tržištu rada ili lošu političku situaciju. Migranti su u tom slučaju prinuđeni na teške i nepovoljne uslove i rizikuju da postanu plen krijumčara.

Faza uoči odlaska: Jednom kada je odluka o emigriranju doneta, migranti moraju da organizuju svoj odlazak. Taj proces uključuje organizovanje putovanja, pronalaženje posla, aktiviranje postojećih mreža i kontakata i finansiranje boravka u inostranstvu. Za vreme ove faze migranti se mogu suočiti sa problemom nedostatka informacija o zemlji odredišta ili nedostatkom adekvatnih veština za rad u inostranstvu. Rešavanju ovih problema može doprineti lokalna samouprava kako bi migrantima ponudili mogućnost usluga informisanja uoči njihovog odlaska.

Primer dobre prakse za informisanje migranata – Migracioni servisni centri

Načini pružanja usluga: najčešći način za usluge pružanja informacija i savetovanja je iz kancelarije ili druge lako pristupačne lokacije. Međutim, važno je razmotriti alternativne načine pružanja usluga da bi se pridobile sve potencijalne stranke.

Sastanci na terenu: koristiti prostorije drugih organizacija da bi se usluge pružile teško pristupačnim grupama. Primeri sastanaka na terenu uključuju usluge pružanja informacija i saveta mladim ljudima preko omladinskog kluba, škole ili fakulteta.

Pokretne informativne službe i savetodavni centri: razglasiti usluge na različitim lokacijama, posebno u područjima, gde postoji visok nivo emigracije ili u udaljenim regionima, gde retko ima lokalnog prevoza ili ga uopšte nema.

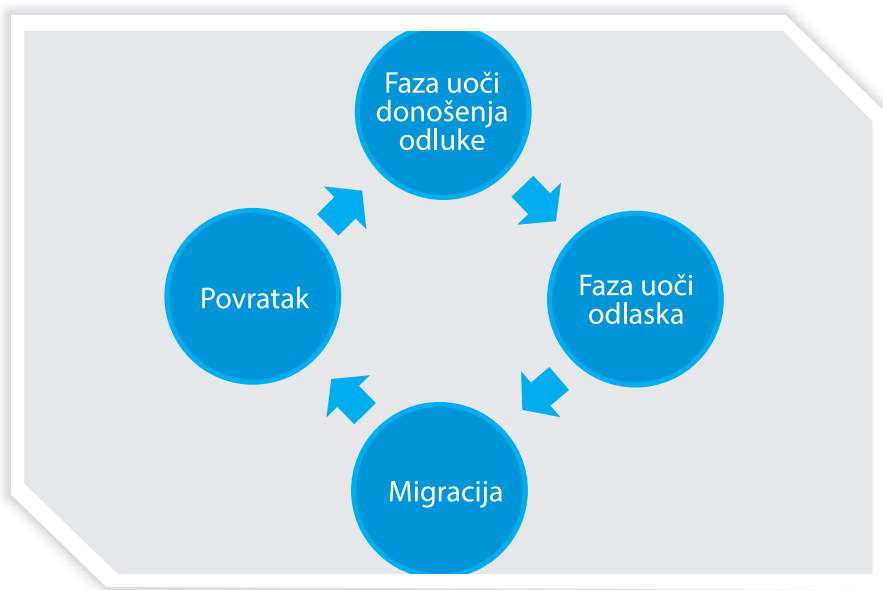
Načini elektronskog pružanja usluga: namenski veb-sajt, onlajn sistemi za komunikaciju, Skype ili društveni mediji.

Telefonske dežurne linije: pružanje poverljivih i anonimnih usluga migrantima, uključujući ugrožene migrante i žrtve trgovine ljudima koji traže pomoć i informacije.

Faza migracije: Zavisno od statusa (regularni ili iregularni migranti) i prava koje imaju u zemlji odredišta (pristup socijalnoj zaštiti, obrazovanje), kao i percepcije kojoj su izloženi (uspešna integracija ili odbacivanje zbog ksenofobije), migranti mogu da imaju pozitivni uticaj na socio-ekonomski život zemlje odredišta i porekla.

Faza povratka: Ukoliko je migraciono iskustvo bilo uspešno (u smislu finansijske dobiti, stečenih veština i kontakata), povratak može rezultirati u novim poslovnim aktivnostima koje će unaprediti stanje u zemlji porekla. Transnacionalno preduzetništvo može dovesti do stvaranja novih poslova,

profesionalne vještine stečene u inostranstvu mogu obogatiti postojeće tržište rada, a investicije po dolasku mogu ojačati lokalnu ekonomiju. Sa druge strane, povratak ne mora biti pozitivno iskustvo i povratnik se može suočiti sa brojnim izazovima, naročito nakon dugog vremenskog perioda – lokalna zajednica se promenila, kontakti su se izgubili, pa reintegracija u mesto porekla predstavlja veliki izazov.

Za vreme svake od ove četiri faze, zadatak lokalnih vlasti je da kroz konkretne aktivnosti odgovore na izazove i iskoriste prednost migracija za razvoj zajednice, kako je navedeno u tabeli. Preduslov da lokalne vlasti definišu svoju ulogu na valjan način jeste da razumeju izazove sa kojima su migranti suočeni ali i mogućnosti koje migranti mogu iskoristiti za razvoj zajednice.

	Migracije	Povratak
Izazovi	Nedostatak prava, pojačana ranjivost, nedostatak pristupa socijalnim uslugama Domaćinstva koja su ostala u zemlji porekla Ksenofobične percepcije i problemi integracije Izazovi života u urbanoj sredini	Reintegracija Korišćenje veština stečenih tokom migracije
Mogućnosti	Postojanje udruženja dijaspore i zavičajnih udruženja Transnacionalne mreže Migranti doprinose ekonomiji zemlje odredišta (porezi i tržište rada) Doznake Sticanje iskustva i veština	Povratnici su stekli veštine i mreže Povratnici imaju iskustvo migracije Mreže povratnika mogu biti prednost za decentralizovanu saradnju, trgovinu itd
Moguća uloga za lokalne vlasti	Obezbeđivanje lokalnih usluga (migrantski servisni centri.) Podrška udruženjima dijaspore Organizovanje programa finansijske pismenosti Prikupljanje podataka o migracijama na lokalnom nivou Uspostavljanje okvira za decentralizovanu saradnju	Uspostavljanje okvira za decentralizovanu saradnju Uspostavljanje usluga reintegracije na lokalnom nivou Prikupljanje podataka o povratnicima Izgradnja partnerstva sa povratnicima

Preduslovi za integrisanost migracija u lokalne politike razvoja

Kako bi se omogućilo migrantima da izraze svoje potencijale, neophodno je imati povoljan ambijent koji će omogućiti da se migracije integrišu u lokalne politike razvoja, odnosno potrebno je da konkretne mere koje sprovodi lokalna zajednica imaju sledeće karakteristike:

- Utemeljenost u datoj društvenoj realnosti
- Konzistentnost i usklađenost sa nacionalnim migracionim politikama
- Dostupnost usluga
- Inkluzivnost usluga za celu populaciju
- Osigurati jednak tretman svima

Utemeljenost u datoj društvenoj realnosti: Detaljno poznavanje lokalnih migracionih trendova je preduslov za uspostavljanje bilo kakve aktivnosti. Podaci o migrantima su od presudnog značaja za kreiranje politika zasnovanih na dokazima. Bilo da se radi o lokalnim migracionim profilima ili drugim mehanizmima koji dozvoljavaju prikupljanje i ažuriranje podataka, podaci služe kao osnova lokalnim vlastima u planiranju mera M&R.

Konzistentnost i usklađenost sa nacionalnim migracionim politikama: Kako bi se osigurala zakonitost i legitimnost lokalnih politika, one moraju biti usklađene sa nacionalnim regulativama. Kada lokalna politika ili određena usluga nije utemeljena na nacionalnom nivou, odnosno ne postoje adekvatni zakonski i strateški preduslovi, postoji rizik da usluga neće biti održiva niti proizvesti željene rezultate. Sa druge strane, ako je obezbeđivanje usluga u skladu sa nacionalnim politikama, može se računati na finansiranje od strane centralne vlasti.

Dostupnost usluga: Ako politike i mehanizmi postoje ali im je zbog birokratije i komplikovanih procedura otežan pristup, njihovo delovanje će imati ograničeni efekat. Promovisanje postojećih usluga za migrante treba da bude u skladu sa načinom života i navikama migranata (internet, radio, televizija). Pristupačnost se takođe odnosi i na lokaciju mesta gde se obezbeđuju usluge migrantima. Potrebno je da migranti imaju pristup IT. Vidljivost je ključna komponenta kod dostupnosti politika s obzirom da osigurava jednake mogućnosti za sve kategorije migranata. Tip usluga koje objedinjuju više usluga – *one stop shop* je koncept migrantskih resornih centara koji efikasno i brzo rešavaju potrebe migranata.

Inkluzivnost usluga za celu populaciju: Usluge treba da budu dovoljno široko formulisane da uključe sve kategorije.

Osigurati jednak tretman svima: Zavisno od socio-ekonomskih uslova u lokalnoj zajednici, migrantske porodice mogu biti percipirane negativno od strane ne-migrantske populacije, u mestu porekla ali i u mestu odredišta. Stoga je važno proceniti koje politike i usluge mogu koristiti ostatku populacije. Na primer, usluge koje su namenjene članovima porodice migranta koji su ostali u zemlji porekla takođe mogu biti korisne za ostatak populacije, naročito za socijalno ugrožene kategorije. Stoga se kriterijumi za dodelu pomoći moraju pažljivo uspostaviti i tako da uključe kompletnu populaciju.

Primer: rešavanje stambenog pitanja izbeglica iz bivše SFRJ i interno raseljenih lica: Kako ulaganje u usluge socijalne zaštite za jedinice lokalne samouprave predstavlja jedno od značajnijih ulaganja, bitno je istaći da izgradnjom stambenih jedinica namenjenih socijalnom stanovanju u zaštićenim uslovima na njihovoj teritoriji, jedinice lokalne samouprave ostvaruju višestruku korist. Pored rešavanja pitanja stanovanja ugroženih migranata – izbeglica i interno raseljenih lica, rešava se i pitanje stanovanja

lokalnog socijalno ugroženog stanovništva. Na ovaj način ojačava se veza između socijalno ugrožene populacije. Takođe, izgradnjom stambenih jedinica za zakup sa mogućnošću kupovine za izbeglice, jedinice lokalne samouprave obezbeđuju prihode koji mogu da koriste i za rešavanje pitanja lokalnog socijalno ugroženog stanovništva.

Sesija 3: Značaj podataka za migracione politike

Kvalitativni i kvantitativni podaci – kako informišu migracione politike

Mehanizmi prikupljanja podataka i izvori podataka

Kvalitativni i kvantitativni podaci – kako informišu migracione politike

U vremenu kada svest o međupovezanosti M&R postaje sve veća, kvalitativni i kvantitativni podaci su percipirani kao ključni za informisanje i posledično razvijanje relevantnih i efikasnih politika koje odgovaraju na konkretne izazove. Lokalni nivo je sredina gde se izazovi najviše osećaju pa samim tim i efekat politika na njihovo rešavanje.

Ipak, većina informacija je zasnovana na popisima koji ne obezbeđuju dovoljno ažurirane podatke o migracionim tokovima i uticaju i posledicama migracija. Na lokalnom nivou situacija je još komplikovanija jer i u slučaju da država sprovode popis, lokalni načini prikupljanja podataka ne postoje svuda, najčešće zbog nedostatka sredstava.

Kvalitativni podaci nastoje da opišu dinamiku koja se dešava ili će se desiti u određenom kontekstu. Skupljaju se putem intervjua i posmatranja, sa malim uzorkom populacije i nastoje da odgovore na pitanja: kako, šta, zašto.

Kvantitativni podaci pružaju cifre koje se odnose na opseg i veličinu fenomena, ili statistike koje dozvoljavaju procenu šanse da će se nešto desiti. Ovi podaci se prikupljaju kroz reprezentativni uzorak populacije i nastoje da obezbede prikaz merljivih trendova među odabranom populacijom. Nastoje da odgovore na pitanja poput: koliko i koji procenat.

Mehanizmi prikupljanja podataka i izvori podataka

Međunarodni podaci su konsolidovani od strane međunarodnih organizacija kao što su Eurostat, Svetska Banka i Odeljenje Ujedinjenih Nacija za ekonomska i socijalna pitanja (UN Department of Economic and

Social Affairs – UNDESA) i mogu se naći na njihovim sajtovima. Ipak, ovi podaci su korisniji u definisanju i opravdavanju međunarodnih prioriteta nego u kreiranju nacionalnih i lokalnih politika.

Popisi se sprovode na nacionalnom nivou sa dugim intervalom godina između (10 u Srbiji). Popisi takođe postoje na lokalnom nivou– npr. kada se lokalni/regionalni popisi prikupljaju da bi se proizveli nacionalni podaci. Minimalni set pitanja koja popis treba da sadrži kako bi se ponudile informacije o migracijama su:

- zemlja državljanstva;
- zemlja rođenja;
- zemlja prethodnog boravišta.

Popisi koji se sprovode na nacionalnom nivou obično sadrže informacije koje se odnose na lokalni nivo (grad, region, itd). Za lokalne vlasti je važno da imaju pristup svim nacionalnim podacima u njihovoj sirovoj verziji, kako bi mogli da ih procesuiraju u podatke bitne za lokal, što podrazumeva poznavanje svih institucija koje proizvode podatke na nacionalnom i lokalnom nivou.

Ankete pokrivaju manje delove populacije, i obično se fokusiraju na jednu temu. Ankete mogu biti kvantitativne, sa reprezentativnim uzorkom populacije, ili kvalitativne, koristeći intervjue i fokus grupe. U slučaju kvalitativnih anketa obično se radi o studijama procene.

Lokalne vlasti u saradnji sa univerzitetima mogu sprovoditi istraživanja domaćinstava o temama koje se odnose na migracije. Univerziteti poseduju ekspertizu kako da prikupe podatke, dok lokalne vlasti imaju relevantan politički okvir za sprovođenje ankete. Ankete takođe sprovode i nacionalne institucije, obično sa informacijama koje se tiču lokalnog nivoa (grad, region itd). Ovde je takođe bitno da lokalne vlasti imaju pristup svim nacionalnim podacima u njihovoj sirovoj verziji, kako bi mogli da ih procesiraju u podatke koji se odnose na lokal.

Mapiranje se često koristi naizmenično sa anketama, ali se razlikuje po obimu. Mapiranje uključuje korišćenje sekundarnih izvora (kao što su podaci iz popisa ili iz administrativnih izvora) koji će omogućiti široku analizu populacije u pitanju (migranti, dijaspora) u određenom geografskom okruženju (od lokalnog do međunarodnog). Mapiranje može da uključi anketu i da presek stanja, u određenom vremenskom trenutku, raznih karakteristika (socijalnih, geografskih, demografskih, ekonomskih) populacije koja se posmatra.

Administrativni podaci se prikupljaju od strane velikog broja aktera, kao što su imigracione vlasti, mreže konzulata, granična policija itd, i uključuju podatke o vizama, boravištu i radnim dozvolama, ulaze i izlaske sa granice, deportaciju lica koja ilegalno borave u zemlji, strance koji su došli po osnovu zaposlenja, tražioce azila itd.

Ovi podaci se mogu koristiti za procenu migracionih tokova i razumevanje određenih karakteristika migranata. Sa druge strane ovi registri ne mogu obuhvatiti sve vrste kretanja, i sve ulaske i izlaske (u slučaju režima slobodnog kretanja). Podaci su obično rasuti i nije im lako pristupiti. Kao u slučaju popisa, važno je za lokalne vlasti da imaju pristup svim svim nacionalnim podacima u njihovoj sirovoj verziji, kako bi mogli da ih procesuiraju u podatke bitne za lokal.

Izvor	Prednosti	Mane
Popis	Mapiranje broja	Ažuriranost
Anketa domaćinstva	Precizne informacije Ažuriranost	Potrebni veliki uzorci Ograničenja i nemogućnost da se „uhvate”relevantni podaci
Administrativni podaci	Migracioni tokovi	Ne mogu da obuhvate sve promene statusa
Kvalitativna istraživanja	Dubinski presek stanja i potreba	Relativno mali uzorci Problem uporedivosti podataka

Migracioni profili: Od 2005. godine, Evropska komisija je predložila i finansirala razvoj Migracionih profila kao mehanizma za poboljšanje informacija o migracijama u zemljama u razvoju. Migracioni profil predstavlja dokument koji objedinjuje podatke o svim kategorijama migranata u zemlji, razvrstane u skladu sa Uredbom 862/2007 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. jula 2007. godine o Statistici Zajednice o migraciji i međunarodnoj zaštiti, kao i opis i analizu sveukupnog stanja migracija u Republici Srbiji.

Izrada Migracionog profila i njegovo redovno ažuriranje bila je obaveza Republike Srbije iz Mape puta za viznu liberalizaciju, ali i specifični cilj Strategije za upravljanje migracijama. Srbija već sedmu godinu za redom samostalno izrađuje Migracioni profil. Od nadležnih institucija se prikupljaju podaci o različitim kategorijama migranata i time se uspostavlja redovno ažuriranje profila na godišnjem nivou, a kompletan proces vodi KIRS. Migracioni profil predstavlja sveukupan pregled statistika o migracijama i migracionim politikama u zemlji kako bi akterima koji se bave upravljanjem migracijama i široj javnosti dao sveobuhvatni uvid u stanje migracija. Dokument takođe daje informacije o relevantnom zakonskom i strateškom okviru za migracione politike, preporuke za sveobuhvatno upravljanje migracijama, i nudi analizu uticaja migracija na socio-ekonomsko stanje u zemlji.

MODUL 2: ULOGA LOKALNIH VLASTI U OSNAŽIVANJU MIGRANATA

CILJEVI MODULA:

- predstaviti karakteristike povoljnog ambijenta za migrante
- predstaviti karakteristike migracionih trendova u Srbiji
- opisati ulogu nadležnih aktera u osnaživanju migranta kao agenta promene
- predstaviti ulogu lokalnih saveta za migracije i lokalnog akcionog planiranja
- ukazati na razvoj lokalne infrastrukture u slučaju migracija

SADRŽAJ:

Nakon uvodnog modula, Modul 2 prikazuje stanje migracija i postojećih mehanizama za upravljanje migracijama u Srbiji. Na početku su predstavljeni elementi povoljnog ambijenta za migrante i koraci za njegovo razvijanje. Dalje se opisuje uloga relevantnih aktera za migracije i lokalni razvoj i razrađuju nadležnosti lokalnih vlasti i pružaoca usluga na lokalnu. Predstavljen je mehanizam uključivanja veza između migracija i lokalnog razvoja – lokalno akciono planiranje. Na kraju su prikazani primeri kako su unapređeni lokalni servisi u opštinama u Srbiji koje su bile pogođene migrantskom krizom, ukazujući kako migracije mogu pozitivno delovati na poboljšanje kvaliteta života svih građana.

Sesija 1: Osnaživanje migranata

Kreiranje povoljnog ambijenta – nivoi i konkretni koraci Karakteristike migracionih trendova u Srbiji

Kreiranje povoljnog ambijenta – nivoi i konkretni koraci

ideja **migranta kao agenta lokalnog razvoja** se široko definiše kao kapacitet i stanje u kojem migrant može da deluje i unapredi stanje u lokalnoj zajednici.

Budući da lokalne vlasti definišu strategije i politike koje stvaraju pogodan ambijent za angažman migranata one su i najrelevantniji akteri koji mogu da koordinišu uspostavljanje takvih uslova. Lokalne vlasti su ujedno i fokalne tačke koje objedinjuju sve glasove, potrebe i ekspertizu na lokalnu. Iako je nacionalni zakonodavni okvir preduslov za definisanje povoljnog ambijenta, uslovi u lokalnoj sredini su ključni: integracija, pristup uslugama, dijalog sa lokalnim vlastima, uspostavljanje migrantskih udruženja su sve pokretači za osnaživanje migranata. Osnaživanje migranata podrazumeva kreiranje inkluzivnih politika koje će omogućiti migrantima da aktivno učestvuju u životu društva u njihovom mestu odredišta, kao i da budu povezani sa svojom zajednicom porekla. Kako bi se to ostvarilo, lokalne vlasti mogu delovati na tri polja – individualnom, preko organizacija i društvenom.

Nivoi osnaživanja migranata i kreiranje adekvatnih usluga

- **Individualni nivo** podrazumeva stvaranje povoljnog ambijenta za migrante kroz obezbeđivanje usluga, koje omogućavaju migrantima da ostvare svoja prava. Ovo podrazumeva i efikasan sistem usluga koji pruža mogućnost migrantima da budu integrisani u lokalnu zajednicu, o čemu će biti više reči u Modulu 3.
- **Nivo delovanja preko organizacija – civilnog društva** se odnosi na kreiranje povoljnog ambijenta kroz osnaživanje organizacija koje se bave migrantima (udruženja dijaspora) i koje mogu delovati kao mostovi između migranata i njihovih zemalja porekla i zemalja odredišta. Sama udruženja imaju značajnu ulogu za povezivanje migranata, njihovih potreba i interesa i imaju veliki potencijal za aktiviranje kapitala migranata i uvezivanje njihovih interesa.

- **Društveni nivo** se odnosi na osnaživanje migranata kroz uključivanje glasova i potreba migranata u okviru političkih procesa. Kroz inkluziju migranata lokalne vlasti osiguravaju da su svi predstavnici društva zastupljeni i na taj način stvaraju društveni ambijent u kojem svako može da realizuje svoje potencijale.

Sva tri nivoa su međusobno povezana s obzirom da se konkretne usluge obezbeđuju migrantima kroz koordinaciju lokalnih vlasti. Imajući u vidu da organizacije u lokalnoj samoupravi značajno zavise od lokalnog konteksta ali i načina kreiranja politika na nacionalnom nivou, politike za osnaživanje migranata su uslovljene nacionalnim propisima.

Karakteristike povoljnog ambijenta za migrante

Vrednosti na kojima treba da počiva uključivanje migracija u lokalni razvoj su:

- poštovanje ljudskih prava svih kategorija migranata
- olakšavanje uključivanja u društvo
- zabrana diskriminacije
- uvažavanje potreba svih zainteresovanih strana.

Neophodno je obezbediti koordinisan sistem saradnje svih relevantnih organa i državnih institucija koje kreiraju politiku kao i onih operativnih na lokalnom nivou. Uspešno upravljanje migracijama podrazumeva efikasnu koordinaciju između svih nadležnih organa i lokalnog stanovništva.

Prilikom formulisanja konkretnih mera na lokalnu, donosioci odluka bi trebalo da razmotre kakvu vrstu podrške i angažmana očekuju od migranata ali i kakvu vrstu podrške zajednica može da pruži. Ukoliko se odluke donose bez prethodnog razmatranja posledica, može doći do različitih problema:

Problem: lokalne vlasti su voljne da osnaže migrantske zajednice ali ne poznaju njihove potrebe.

Neophodno je: mapirati potrebe migranata kako bi se razvio efikasan sistem usluga na lokalnom nivou koji odgovara stvarnim potrebama migranata.

(primer: lokalni akcioni planovi za izbeglice i interno raseljena lica, KIRS/UNHCR procene potreba raseljenih)

Problem: lokalne vlasti uspostavljaju mehanizme koji favorizuju migrante i kreiraju polarizaciju među lokalnim stanovništvom.

Neophodno je: konsultovati lokalnu zajednicu prilikom usvajanja mera prema migrantima i uspostaviti zajednički prostor za dijalog i saradnju između migranata i lokalnog stanovništva.

(primer: iskustvo projekata za izbeglice i interno raseljena lica sa Kosova i Metohije)

Kako bi se izbegli ovakvi i slični problemi na lokalnom nivou, neophodno je sprovesti niz koraka koji vode stvaranju povoljnog ambijenta:

Identifikovati ciljeve i kapacitete – mapirati postojeće zajednice migranata, institucije i postojeće programe, povezati ciljeve sa resursima zemlje odredišta.

Upoznati organizacije koje se bave migrantima – mapirati postojeće organizacije u migrantskim zajednicama. Napraviti inventar interesovanja, potreba i identifikovati sa kim treba komunicirati u zajednici.

Podrška stvaranju održivih mreža među migrantskim zajednicama i njihovo osnaživanje

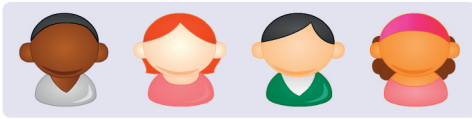
Izgradnja poverenja između lokalne zajednice i migranata – kulturni događaji, promocija jezika, partnerstvo sa teritorijom odredišta.

Stvoriti uslove za razumevanje potreba migranata i otkloniti predrasude – kontinuirani rad na podizanju svesti i informisanju građana o pravima i potrebama migranata. Jačanjem društvene kohezije u lokalnim sredinama i stvaranjem stabilnih zajednica ostvaruje se potencijal za lakše prihvatanje migranata, ali i smanjenje strahova i nepoverenja među građanima.

GRADSKA KANCELARIJA ZA MLADE: RADIONICA MIGRACIJE OKO NAS – PUTEVI I PRIČE

Kancelarija za mlade Subotica organizovala je radionicu na temu „Migracije oko nas – putevi i priče” u prostorijama gradskog omadinskog centra u Subotici, 17. oktobra 2016. godine u cilju informisanja mladih sa problematikom migracija, kroz prizmu ličnih priča azilanta i migranata, kao i upoznavanje potencijalnih volontera sa odgovarajućim pristupom u radu sa njima. Psiholozi, pravnici i pedagozi iz Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila sa mladima su razgovarali o tome ko su migranti, ko su azilanti, otkud i kako dolaze, šta je legalno, šta ne (pravni okvir) i kako se postaviti prilikom kontakta sa migrantima. <http://maglocistac.rs/gradska-kancelarija-za-mlade-radionica-migracije-okolo-nas-putevi-i-price/>

Pitanje za diskusiju: navedite neke primere stvaranja povoljnog ambijenta za migrante (bilo koja kategorija) iz vaše opštine.

Karakteristike migracionih trendova u Srbiji

Imajući u vidu turbulentna politička i socio-ekonomska dešavanja u poslednjih dvadeset godina, osnovne karakteristike Srbije u pogledu migracija su da se radi o izrazito emigracionom području sa velikom dijasporom i značajnim iskustvom zbrinjavanja raznih kategorija prisilnih migranata – izbeglica iz Bosne i Hercegovine (BiH) i Hrvatske, interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije, povratnika po osnovu Sporazuma o readmisiji, i u poslednjih nekoliko godina povećanog broja tražilaca azila, koji je u 2015. godini rezultirao masivnim prilivom i migracionom krizom na celom evropskom kontinentu. Kada se razmotre i unutrašnje migracije iz gradova u unutrašnjosti ka Beogradu ili iz ruralnih u urbane sredine, što ima za posledicu depopulaciju određenih regiona u Srbiji, zaključak je da su migracije jedan od najvažnijih izazova u zemlji. Ovakva migraciona slika stvara pritisak na institucije koje se bave upravljanjem migracijama, kako u organizacionom tako i u finansijskom pogledu i zahteva koordinisan pristup i kontinuiranu saradnju svih relevantnih organa na državnom i lokalnom nivou.

- Trend demografskog starenja i negativna stopa prirodnog priraštaja koja se povećava iz godine u godinu. Popis stanovnika iz 2011. godine pokazuje da je Srbija jedna od najstarijih zemalja u svetu gde prosečna starost iznosi 42,2 godine.
- Masovni priliv i zbrinjavanje izbeglica i interno raseljenih lica (680.000 izbeglica i 210.000 interno raseljenih lica u periodu između 1991. – 1999. godine): iskustvo stambenog zbrinjavanja i ekonomskog osnaživanja, kao i iskustvo najveće lokalne integracije u Evropi posle Drugog svetskog rata i
- Reintegracija povratnika po readmisiji – 4.794 lica ostvarila povratak u 2015. godini
- Brojna dijaspora – procene idu i do 5 miliona
- Visok nivo doznaka – u protekloj deceniji doznake su iznosile 13,7% BDP-a
- Kontinuirani problem emigracije visokokvalifikovanog kadra – odliva mozgova (popisom iz 2011. godine registrovano je više od 41.000 osoba na radu i boravku u inostranstvu, sa višom ili visokom školom.) Predviđanja pokazuju kako će Srbija do 2050. godine gubiti tridesetak hiljada stanovnika godišnje zbog migracija.
- Neprivlačno područje za imigraciju – 2015. godine boravilo 5.721 stalno nastanjenih stranaca, najviše iz Rumunije i Kine dok je 11.862 stranaca imalo odobren privremeni boravak po osnovu rada – najviše iz Kine (4.000).
- Zapadnobalkanska migraciona ruta i prisustvo migranata u potrebi bez utvrđenog statusa – prolazak 579.518 migranata sa Bliskog Istoka i Afrike u 2015. godini kroz Srbiju
- 19 odobrenih statusa izbeglice (i 14 sa statusom subsidijarne zaštite) koje treba integrirati⁴

4 U kontekstu integracije navedeni moduli podrazumevaju integrisanje lica koja su dobila status izbeglice, u skladu sa Zakonom o azilu i Uredbom o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište.

Sesija 2:

Uloga lokalne samouprave u oblasti M&R u Srbiji

Nadležne institucije na lokalnom nivou – lokalni saveti za migracije
Lokalno akciono planiranje

Nadležne institucije na lokalnom nivou – lokalni saveti za migracije

Lokalna samouprava obezbeđuje opšti okvir, lokalnu pravnu regulativu i uslove za realizaciju podrške izbeglim, interno raseljenim licima i povratnicima po Sporazumu o readmisiji u lokalnoj zajednici. Od 2012. godine **157 jedinica lokalne samouprave je formiralo lokalni savet za migracije** kao glavno telo na lokalnu koje se bavi poslovima upravljanja migracijama. U 2012. godini godini svi lokalni saveti za migracije su prošli obuku Osnove upravljanja migracijama u organizaciji KIRS-a i IOM-a. U vreme migrantske krize lokalni saveti su bili prva adresa za pružanje pomoći migrantima koji se nalaze na teritoriji njihove opštine.

Savet za migracije (Zakon o upravljanju migracijama, član 12)

Radi obavljanja savetodavnih poslova u vezi sa upravljanjem migracijama na teritoriji autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, nadležni organ u autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave obrazuje pokrajinski, odnosno lokalni savet za migracije (u daljem tekstu: Savet za migracije).

Savet za migracije obavlja poslove koji se odnose na: praćenje i izveštavanje Komesarijata o migracijama na teritoriji autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave; predlaganje programa, mera i planova aktivnosti koje treba preduzeti radi efikasnog upravljanja migracijama na njihovim teritorijama; druge poslove u oblasti upravljanja migracijama, u skladu sa zakonom.

Savet za migracije, čiji se sastav uređuje aktom o njegovom obrazovanju, po pravilu čine predstavnici izvršnog organa jedinice lokalne samouprave (predsednik opštine/gradonačelnik ili član opštinskog/gradskog veća), centra za socijalni rad, policijske uprave, službe za zapošljavanje, poverenik i predstavnik opštinske, odnosno gradske uprave.

Nadležni organ u autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave koji obrazuje Savet za migracije može odlučiti da u njegovom radu, pored predstavnika navedenih u stavu 3. ovog člana, učestvuju i predstavnici ustanova nadležnih za poslove zdravlja i obrazovanja, predstavnik udruženja za pitanja od značaja za oblast migracija i druga lica koja obavljaju poslove od značaja za upravljanje migracijama na teritoriji za koju je nadležan.

Savet za migracije, na zahtev Komesarijata, dostavlja Komesarijatu izveštaj o preduzetim merama i drugim pitanjima iz oblasti upravljanja migracijama na teritoriji za koju je osnovan.

U radu lokalnih saveta za migracije učestvuju:

- **Povereništvo za izbeglice i migracije**, kao deo gradske uprave, vrši poverene poslove u okviru svoje osnovne delatnosti i obavlja koordinaciju različitih programa koji se odnose na zaštitu i pružanje pomoći migrantima (152 lokalne samouprave imaju poverenika).
- **Centar za socijalni rad** u okviru svojih nadležnosti propisanih zakonom kao i pravilnikom na nivou opštine pruža usluge iz

oblasti socijalne zaštite i obezbeđuje ostvarivanje svih zakonom predviđenih prava.

- **NSZ**, gradska filijala kroz nacionalne programe samozapošljavanja i zapošljavanja daje određene prioritete migrantima (izbeglim i raseljenim licima).
- **Policajska uprava** izdaje potvrde o nameri za azil licima koja su izrazila nameru da traže azil, upućuje ih u nadležne centre za prihvatanje azilanata, gde se dalje odvija azilni postupak, stara se o obezbeđivanju javnog reda i mira i procesuiru iregularne migrante zbog nezakonitog boravka.
- **Crveni krst** kroz svoju osnovnu delatnost obezbeđuje humanitarnu pomoć migrantima i pomaže u zbrinjavanju.

Pored lokalnih saveta za migracije, **lokalne kancelarije za dijasporu** su formirane pri lokalnoj samoupravi ili privrednim komorama. Postoji 12 lokalnih kancelarija za dijasporu: Niš, Smederevo, Kladovo, Ada, Kučevo, Požarevac, Paraćin, Despotovac, Golubac, Kruševac, Arilje i Trgovište. Njihov osnovni cilj je unapređenje ekonomske saradnje na relaciji matica – dijaspora i investiciono ulaganje.

U rad sa migrantima su uključene i:

- **Obrazovne institucije** (osnovne i srednje škole) uključuju u obrazovni sistem izbegla, raseljena lica i povratnike pod jednakim uslovima kao i sve druge učenike.
- **Zdravstvene institucije**, prvenstveno lokalni domovi zdravlja, pružaju zdravstvene usluge i zdravstveni pregled.

Preševo: Kancelarija za mlade besplatno prevozi migrante

Migranti koji se iz Miratovca kreću ka Prihvatnom centru Preševo u toku 2015. godine dobijaju pomoć od Kancelarije za mlade koja im je sa UNHCR-om obezbedila besplatan prevoz do Kolektivnog centra, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:566005-Presevo-Kancelarija-za-mlade-besplatno-prevozi-izbeglice-taksisti-protestuju-hoce-da-naplate>

U oblasti lokalnog razvoja najrelevantniji akteri su:

- **Lokalne kancelarije za mlade**, kojih u Srbiji trenutno ima 132, bave se planiranjem, sprovođenjem i razvojem omladinske politike na lokalnom nivou, izradom i sprovođenjem lokalnog

akcionog plana za mlade, uspostavljanjem saradnje sa svim relevantnim partnerima i njihovim umrežavanjem, podsticanjem aktivizma mladih i učešća mladih u procesima donošenja odluka, pružanjem podrške inicijativama udruženja mladih i za mlade, kao i neformalnim grupama mladih, informisanjem mladih, pružanjem podrške realizaciji programa i projekata u cilju sprovođenja lokalnih akcionih planova i ciljeva Nacionalne strategije za mlade na lokalnom nivou, pružanjem podrške radu lokalnih saveta za mlade, funkcionisanju omladinskih klubova, volonterskih i drugih servisa za mlade.

Kancelarije za mlade se bave i redovnim praćenjem potreba mladih na lokalnom nivou, uključujući i potrebe mladih iz ranjivih grupa kao i stepen i kvalitet njihovog socijalnog uključivanja. U saradnji kancelarija za mlade sa različitim partnerima iz javnih institucija, međunarodnih organizacija i civilnog sektora, na lokalnom nivou organizuje se veliki broj obuka za sve kategorije mladih uzrasta od 15 do 30 godina, u cilju omogućavanja mladima da na lokalnom nivou kvalitetno provode slobodno vreme, jačanja njihovih veština i znanja i većeg stepena učešća mladih u lokalnoj omladinskoj politici.

- **Lokalne agencije za razvoj / Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj** bave se promovisanjem opštine u zemlji i inostranstvu kao povoljnog mesta za ulaganje, poslovanje i život, stvaranjem i održavanjem baza podataka značajnih za poslovanje privrede i potencijalnih investitora, informisanjem potencijalnih investitora i postojećih privrednika o uslovima za poslovanje, mogućnostima za ulaganje, raspoloživim programima podrške i podsticajima na lokalnom i nacionalnom nivou, pripremom i praćenjem realizacije projekata u vezi sa lokalnim ekonomskim razvojem, identifikacijom potreba i pomoći pri rešavanju problema lokalne poslovne zajednice radi unapređenja konkurentnosti.
- **Regionalne privredne komore** – u skladu sa članom 14 Zakona o privrednim komorama neke od uloga koje su bitne za M&R su: podstiču razvoj privrede, preduzetništva i preduzetničke inicijative na području upravnog okruga; učestvuju u organizaciji javnih rasprava na području regionalne privredne komore o predlozima zakona i drugih propisa od značaja za privredu, kao i o predlogu mera ekonomske politike; prate realizaciju pokrenutih inicijativa od značaja za privredu i izveštavaju privrednike o rezultatima; podstiču poslovnu saradnju i poslovno povezivanje privrednika; pružaju podršku organima lokalne samouprave u privlačenju investitora; učestvuju u organizaciji lokalnih, regionalnih i prekograničnih privrednih skupova i manifestacija; pripremaju projektne aplikacije i realizuju projekte po pozivima EU, međunarodnih organizacija, i drugih stranih i domaćih

organizacija; pružaju privrednicima usluge i stručnu pomoć, radi poboljšanja i unapređivanja poslovanja; organizuju edukaciju radi unapređenja znanja i veština privrednika.

U zbrinjavaju raznih kategorija migranata i zaštiti njihovih prava lokalnim samoupravama su u proteklih dvadeset godina značajno pomagale međunarodne organizacije i domaće nevladine organizacije koje su godinama implementirale donatorske projekte u oblasti stanovanja, dohodovnih detalnosti ali i delovali kao posrednici u dijalogu između građana i institucija u lokalnim sredinama.

Lokalno akciono planiranje

Migracije i lokalni razvoj je neophodno planirati uz sistematsko izdvajanje sredstava iz lokalnog budžeta i planiranje načina za prikupljanje sredstava kroz nove projekte iz postojećih donatorskih projekata. Integrisanje M&R u prioritete će se odraziti na nekoliko sektora – od tržišta rada, poreskih prihoda, socijalne zaštite, do kulture. U cilju efikasnosti, lokalno planiranje mora biti:

- povezano sa prioritetima na centralnom nivou
- uzeti u obzir raspoložive fondove za projekte razvojne pomoći

Prilikom formulisanja konkretnih politika koje uključuju migracije i lokalni razvoj, neophodno je usaglasiti ih sa postojećim dokumentima na lokalnom nivou:

- Lokalni akcioni plan za unapređenje položaja migranata
- Lokalna strategija razvoja socijalne politike
- Lokalna strategija ekonomskog lokalnog razvoja
- Lokalna strategija održivog razvoja
- Lokalni akcioni plan zapošljavanja
- Lokalni akcioni plan za mlade

Lokalno akciono planiranje u Srbiji

Republika Srbija otpočela je proces izrade lokalnih akcionih planova 2008. godine, uz podršku EU, IOM-a i UNHCR-a, kao način rešavanja potreba izbeglih i interno raseljenih lica. Lokalni akcioni planovi su prepoznati kao jedinstveni mehanizam rešavanja problema prisilnih migranata od strane Valter Kelina, Specijalnog predstavnika UN za ljudska prava interno raseljenih lica.

Lokalni akcioni planovi tokom godina uključuju i ostale kategorije migranta (povratnici po Sporazumu o readmisiji, tražioci azila, a u 2016.

godini migranti u potrebi su uključeni u lokalni akcioni plan 12 opština koje su bile pogođene migrantskom krizom).

Pod lokalnim akcionim planiranjem se podrazumeva proces donošenja odluka o tome koje promene značajne za migranta lokalne vlasti planiraju da ostvare u toku predviđenog vremenskog perioda (planovi se usvajaju na period od 4 godine). Sam proces se zasniva na identifikovanju najboljeg načina **angažovanja kapaciteta svih aktera u zajednici** u planiranju i primeni plana.

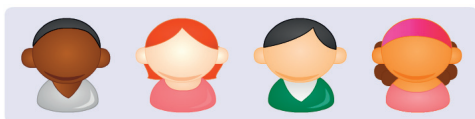
Kreiranje i sprovođenje lokalnih akcionih planova je deo šireg mehanizma smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti osetljivih društvenih grupa. Plan sprovode lokalni kadrovi, oslanjajući se na svoja stručna znanja i poznavanje lokalnog konteksta.

Izazovi lokalne samouprave

U okviru radionica koje su vođene sa predstavnicima lokalnih saveta za migracije u cilju revidiranja lokalnih akcionih planova, izazovi koji su najčešće identifikovani u najvećem broju opština, a koji mogu biti prepreka i u integrisanju migracija u razvojne politike su:

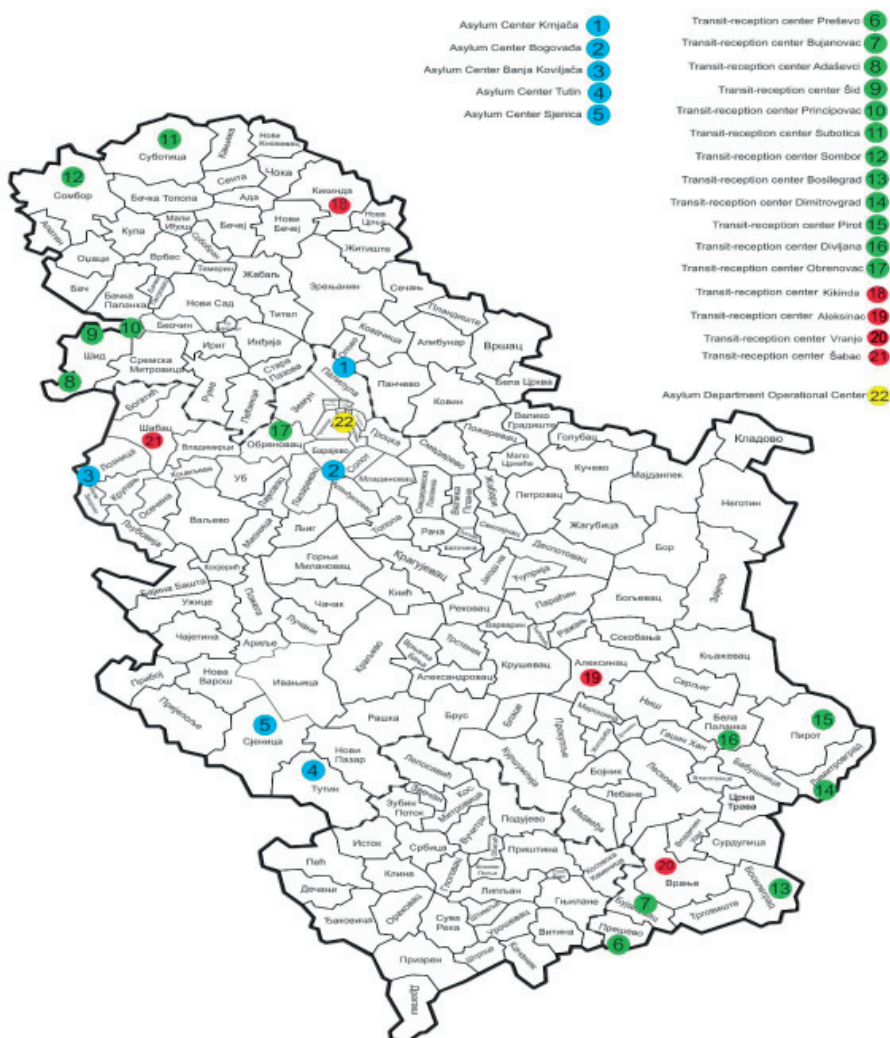
- Usporen proces decentralizacije vlasti i fiskalne decentralizacije, skupa kreditna sredstva i uvođenje mera koje podstiču otvaranje, rad i razvoj malih i srednjih preduzeća
- Nedostatak detaljnih regulacionih planova
- Nedostatak budžetskih sredstava
- Spora implementacija strategija u cilju obezbeđivanja punog poštovanja ljudskih prava
- Nepostojanje dugoročnih planova u sferi stambenog zbrinjavanja socijalnih kategorija stanovništva
- Nepostojanje jedinstvene baze podataka u sferi socijalne zaštite
- Nezaposlenost: generalno visoka stopa nezaposlenosti u lokalnoj zajednici i nedostatak radnih mesta
- Nedovoljni i neodgovarajući podsticaj za prihvatanje i rad sa decom migrantima u tranzitu, i njihovo povezivanje sa domicilnom decom

Pitanje za diskusiju: koji su izazovi u vašoj opštini koji bi uticali na uključivanje migracija u lokalni razvoj?

Sesija 3: Migrantska kriza – prilika za razvoj lokalnih servisa koji će unaprediti kvalitet života za sve građane

Mapa centara za azil i tranzitno prihvatnih centara (5 centara za azil i 13 tranzitnih)

Nakon izbijanja migrantske krize, u protekle dve godine, kombinovani naponi i materijalna sredstva EU, UN i ostalih donatora i države su omogućili da svaka opština koja je bila pogođena prilivom migranata dobije pomoć u zapošljavanju, infrastrukturi, zdravstvenom sistemu i da reši potrebe koje su prepoznate kao prioritetne. Ovo je ujedno bila i razvojna šansa opštinama da reše infrastrukturne probleme, pomognu ugroženim sektorima i podignu nivo javnih usluga. Podrška države je postojala kroz javne pozive koje je KIRS realizovao prema opštinama (2015. godine 65 miliona RSD, 2016. godine 50 miliona RSD.) UNHCR je obezbedio podršku lokalnim domovima zdravlja u opštinama pogođenim izbegličkom krizom pružanjem osnovnog medicinskog i sanitetskog materijala. Realizovan je niz projekata u 2016. godini koji su bili usmereni na pružanje direktne podrške opštinama i razvoju lokalne infrastrukture.

U okviru USAID-ovog projekta Fondacija Ana i Vlade Divac sprovedla je sledeće aktivnosti kako bi se pružila direktna podrška lokalnim samoupravama u Šidu, Tutinu, Subotici, Lajkovcu, Dimitrovgradu, Sjenici i Preševu.

- obezbeđena sredstva za nabavku nove opreme i mašina za pripremanje hrane za Narodnu kuhinju Crvenog Krsta u Subotici u vrednosti od million RSD.
- opremljene lokalne kancelarije za mlade u Šidu, Preševu, Dimitrovgradu i Lajkovcu u ukupnom iznosu od 10.000 dolara.
- opremljena su 2 dečja kutka u centrima za azil u Tutinu i Sjenici.
- 10 osnovnih škola u svih 7 opština dobilo je donaciju od ukupno 500 knjiga i lektira za školske biblioteke kako bi se obnovio zastareo fond knjiga.

UNDP je kroz dva projekta „Projekat za jačanje kapaciteta lokalnih zajednica za reagovanje na migrantsku krizu” koji finansira USAID i projekta „Razvoj vitalnosti opština kroz prevazilaženje migrantske krize” koji finansira Vlada Japana sproveo niz direktnih inicijativa pomoći opštinama koje su pogođene migrantskom krizom u rešavanju aktuelnih potreba. Predstavnici lokalnih samouprava su predstavili svoje analize potreba, na osnovu kojih su sprovedeni navedeni oblici podrške.

Bosilegrad

Angažovano neophodno medicinsko osoblje za Dom zdravlja, radi se na izgradnji postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, u planu je adaptiranje stare bolnice za potrebe novog centra za socijalni rad.

Šid

JKP dobilo 10 velikih kontejnera za čvrst otpad, dok je JKP Vodovod poboljšalo vozni park nabavkom vozila za odvoženje tečnog otpada. Nova oprema omogućava bolju uslugu za 35.000 stanovnika Šida, za javne institucije i prihvatne centre. Sprovedene su akcije pošumljavanja i izgrađeno je klizalište.

Beograd

Gradski centar za socijalni rad grada Beograda, i JKP Beogradski vodovod i kanalizacija dobili su novo putničko vozilo, jedno dostavno vozilo i novu auto-cisternu, ukupne vrednosti oko 100,000 dolara. Nova vozila namenjena su unapređenju rada i kvaliteta usluga, kako Beograđanima tako i migrantima koji borave u Beogradu.

Subotica

Renoviran je centar za socijalni rad (namenske prostorije za žrtve porodičnog nasilja), obnovljeni su košarkaški tereni, napravljena je vežbaonica na otvorenom, a u pripremi je dokumentacija potrebna za rekonstrukciju krova na Institutu za majku i dete

Kanjiža

Renovirano je Vašarište, mesto okupljanja lokalne zajednice i održavanja sajмова i vašara koje je korišćeno tokom 2015. godine kao mesto za privremeni smeštaj migranata. Na ovaj način je dat doprinos turističkoj ponudi Kanjiže i lokalnom ekonomskom razvoju. Izrađen je Plan zamene osnovnih sredstava za JKP Komunalac, kako bi se utvrdili prioriteti i ključne razvojne potrebe ovog preduzeća, koje je bilo pod najvećim pritiskom tokom migrantske krize.

Dimitrovgrad

Uručen je novi kamion za sakupljanje komunalnog otpada (90,000 dolara), koji će pomoći gradu da unapredi kvalitet lokalnih komunalnih usluga

Bujanovac

Catholic Relief Services je nabavkom novog kotla za Dom zdravlja pomogao da se reši pitanje grejanja dela građana Bujanovca za čiju namenu je izdvojeno 12.000 dolara

U okviru projekta „Razvoj vitalnosti opština kroz prevazilaženje migrantske krize” koji ima za cilj smanjenje verske, rasne i etničke netrpeljivosti prema migrantima na lokalnom nivou, kroz informisanje građana i uključivanje organizacija civilnog društva u proces edukacije i osnaživanja zajednica dodeljeni su grantovi nevladinim organizacijama, medijima, kancelarijama za mlade. Grantovi imaju za cilj da pospeše podizanje nivoa svesti o ljudskim pravima migranata, žena, dece, ali i ranjive populacije u lokalnim zajednicama.

Postojeće prednosti za uključivanje migracija u lokalni razvoj

Uprkos svim izazovima koji postoje na lokalnom nivou i ukupne nepovoljne ekonomske situacije, jedinice lokalne samouprave imaju veliko iskustvo u radu sa migrantima i kapacitete koji su razvijani godinama za unapređenje položaja migranata:

- ljudski resursi
- odgovarajuća razvojna dokumenta i strateški pristup razvoju opštine
- institucionalizovane organizacione celine opštinske uprave čiji je mandat unapređenje razvojnih procesa u opštini (Agencije za razvoj)
- mehanizmi za podsticanje razvoja (lokalni fondovi, javni konkursi itd.)

Potrebno je ove postojeće mehanizme i strukture i njihove aktivnosti povezati sa podsticanjem osnaživanja migranata i korišćenja migracija u razvojne svrhe.

Prioriteti u lokalnom akcionom planiranju u budućem periodu

Imajući u vidu veliku fluktuaciju migranata u potrebi čiji status nije rešen, kao i mogućnost organizovanja njihovog smeštaja u brojnim gradovima u Srbiji, potrebno je preduzeti mere na lokalnom nivou u skladu sa odlukama koje donesu nadležne institucije i Radna grupa za rešavanje problema mešovityh migracionih tokova koju čine ministri pet resornih ministarstava: ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, ministar unutrašnjih poslova, ministar odbrane, ministar zdravlja, ministar bez portfelja zadužen za evropske integracije i Komesar za izbeglice i migracije.

- Jačanje kapaciteta za unapređenje kvaliteta života u lokalnoj sredini kroz opremanje smeštajnog prostora, prostora za informativne, edukativne, sportske i zdravstvene usluge kao i sprovođenje

aktivnosti na jačanju tolerancije i otklanjanja predrasuda i straha kroz razvoj komunikacije i dijaloga.

- Kontinuirano sprovođenje aktivnosti koje su usmerene na razumevanje kulturoloških različitosti između migranata i primajuće zajednice kroz organizaciju tematskih radionica i niza događaja koji bi doprineli boljem razumevanju potreba migranata.
- Jačanje kapaciteta institucija lokalne samouprave kroz obuku kadrova za izradu projektnih predloga u cilju obezbeđivanja sredstava namenjenih migrantima – organizovanjem radionica i okruglih stolova.

Pilot projekat – obuka centara za socijalni rad

U svetlu masovnog priliva migranata u 2015. godini, MRZBSP usredsredilo je svoj pilot projekat, sproveden u okviru IOM-UNDP projekata „Uključivanje migracija u nacionalne razvojne strategije“, na poboljšanje koordinacije unutar sistema upravljanja migracijama. Projekat „Unapređenje uloge sistema socijalne zaštite u upravljanju migracijama u Srbiji“ imao je za cilj da poboljša odgovor lokalnih zajednica i ojača mehanizme koordinacije. Infomativne sesije su održane u Vranju, Šidu, Pirotu, Preševu, Kanjiži i Subotici za predstavnike centara za socijalni rad. Predstavljena su uputstva Ministarstva o tome kako treba odgovoriti na krizu, a naročito kako da se obezbedi podrška maloletnim licima bez pratnje.

U okviru nastavka pilot projekta održane su radionice za zaposlene u centrima za socijalni rad na temu identifikacije dece žrtava trgovine ljudima, prepoznavanja zlostavljanja i zanemarivanja dece migranata i mogućnosti njihove zaštite. Radionice su održane u Subotici, Pirotu, Sjenici, Pirotu i Šidu. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je takođe učestvovao u nastavku pilot projekta, i posebne radionice su održane za osoblje KIRS-a na terenu u cilju prepoznavanja žrtava trgovine ljudima.

MODUL 3:

ULOGA LOKALNIH VLASTI U INTEGRACIJI IZBEGLICA I OLAKŠAVANJU POVRATKA VISOKOKVALIFIKOVANIH STRUČNJAKA (REINTEGRACIJI POVRATNIKA⁵)

CILJEVI MODULA:

- Ukazati na vezu integracije-reintegracije i lokalnog razvoja
- Identifikovati izazove i prednosti izbeglica u procesu integracije i povratnika u procesu reintegracije
- Analizirati postojeću strukturu za integraciju u Srbiji
- Objasniti na koji način profil migranta i njegova lična istorija učestvuje na sposobnost reintegracije i utiče na lokalni razvoj
- Prikazati primere dobre prakse

SADRŽAJ:

Modul 3 se fokusira na dve kategorije migranata koje mogu doprineti lokalnom razvoju – izbeglice po Zakonu o azilu i na visokokvalifikovane stručnjake koji se vraćaju u zemlju. Iako se radi o dve izrazito različite kategorije migranata, i jedni i drugi prolaze kroz niz izazova u toku svog migracionog ciklusa. Ukoliko lokalne vlasti prepoznaju na vreme izazove i mogućnosti ove populacije, definisanjem konkretnih mera se može osnažiti ova populacija, mobilisati njihov potencijal i ostvariti konkretan doprinos lokalnom razvoju. Modul takođe predstavlja elemente Uredbe o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište.

5 U okviru ovog i ostalih modula se pod pojmom reintegracija povratnika podrazumeva nivo usluga koji se može pružiti državljanima koji su se vratili u Srbiju i mogu svojim znanjem i veštinama da doprinesu lokalnom razvoju. Pod pojmom povratnik se ne podrazumeva povratnik po Sporazumu o readmisiji, kategorija migranta koja je obrađena u brojnim drugim priručnicima i studijama.

Sesija 1: Integracija izbeglica

Prednosti i izazovi izbeglica u primajućoj sredini
Uspostavljanje dijaloga između tražilaca azila i lokalne sredine
– primeri saradnje

Prednosti i izazovi izbeglica u primajućoj sredini

Iako najveći broj tražilaca azila koji prolazi kroz Srbiju ima za cilj da ode u razvijene zemlje koje imaju i efikasniji sistem azila i integracije, i određeni broj njih koristi ovdašnji azilni sistem kako bi dobili privremenu pomoć i nastavili dalje, takođe je evidentno da se broj tražilaca azila povećava iz godine u godinu i da postoji tendencija produžavanja vremena koje provode u Srbiji. Iako u ovom trenutku ima svega 19 lica koja su dobila status izbeglice (i 14 lica kojima je odobrena subsidijarna zaštita), procesom pridruživanja EU, usvajanjem Zakona o azilu i uredbi koje dalje regulišu pitanje integracije, i konačno otvaranjem Poglavlja 24 – Pitanja pravde, slobode i bezbednosti, Republika Srbija je preuzela obavezu da uspostavi azilni sistem u skladu sa pravnim tekovinama i standardima EU, što uključuje i pitanje integracije izbeglica.

Integracija i reintegracija su ključne za ostvarivanje punog migracionog ciklusa. Migranti koji nisu u potpunosti uključeni u mesto prijema ili koji imaju problema da se reintegrišu u mesto porekla imaju mnogo manju verovatnoću da doprinesu razvoju. Migranti moraju biti punopravni članovi društva u kojem žive, bilo u mestu porekla ili mestu prijema. Društim rečima, neuspela integracija i reintegracija može negativno uticati na društveni i ekonomski razvoj u mestu porekla i prijema.

Najveći izazovi integracije i reintegracije se upravo osećaju na lokalnom nivou tako da je uspešna reintegracija odnosno integracija preduslov za osnaživanje migranta, i posledično lokalni razvoj. Iako se integracija odnosi na strance / izbeglice a reintegracija na povratnike – državljane koji se vraćaju u mesto porekla, obe kategorije migranata se suočavaju sa sličnim setom izazova, i zavise od sličnih preduslova:

- migrant poseduje znanje i iskustvo neophodno za integrisanje / povratak u lokalnu sredinu
- lokalna zajednica je spremna da prihvati dolazak i boravak migranta/ povratnika

Proces integracije i reintegracije u velikoj meri zavisi od karakteristika migranata ali i same primajuće sredine pa su pripremne radnje od velikog značaja

IZAZOVI ZA IZBEGLICE	PREDNOSTI IZBEGLICA
Društveni – ksenofobija, stereotipi o krađi poslova, getoizacija, nedostatak mreža i kontakata u zemlji prijema	Društvene transnacionalne mreže
Kulturni – jezička barijera, nerazumevanje i nepoznavanje kulture od strane lokalne populacije, tendencija formiranja zatvorenih zajednica	Kulturne – znanje, vrednosti, norme
Ekonomski – teškoće u pristupu tržištu rada, nejednakosti na tržištu rada	Ekonomske – pospešivanje trgovine, otvaranje biznisa, doprinos poreskom sistemu
Pravni – Nedostatak informacija o pravima i obavezama Nedostatak informacija o institucijama Nedostatak pristupa zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti.	

Uz navedene izazove, važno je pomenuti da su tražioci azila koji dolaze u Srbiju mesecima izloženi eksploataciji, nasilju, napornim uslovima putovanja i spadaju u izuzetno ranjivu kategoriju lica koja zahteva posebnu psihofizičku pomoć. Neki od rizika sa kojima su suočeni migranti su:

- opasnost od trgovine ljudima kojoj su posebno izložena deca, maloletna lica koja putuju bez pratnje roditelja ili staratelja i žene.
- opasnost od zanemarivanja dece (čak i kada su roditelji prisutni) usled teških uslova putovanja.
- različite vrste zloupotreba i zlostavljanja tokom putovanja usled pravne nevidljivosti – nedostatka identifikacionih dokumenata i zbog nemogućnosti ostvarivanja prava, nepoznavanja jezika i kulture zemalja kroz koje prolaze.
- zloupotreba od strane raznih kriminalnih grupa, rizici da budu opljačkani ili prevareni od strane krijumčara i onih koji učestvuju u organizaciji puta (npr. da ih ne prebace preko granice, nego ih ostave pred graničnim prelazom).

- zdravstveni rizici na koje dodatno utiču nebezbedni uslovi putovanja.
- konflikti unutar same migrantske populacije usled etničkih tenzija i svađa tokom putovanja.⁶

Intervjui koje je nevladina organizacija Atina vodila sa migrantima i migrantkinjama potvrđuju neke od rizika sa kojima su ova lica suočena:

Neke žene ne mogu da biraju kad će da zatrudne, čim se porode, nova trudnoća. Trudnicama i majkama sa decom je najteže. Majke nekad mole i preklinju da ih povedu krijumčari. A oni neće jer je deci teško. Majke nekad propuste dobre konekcije jer ljudi iz grupe neće da idu sa majkom i detetom. To i ne zavisi od krijumčara koliko od ljudi iz grupe, njih žena pita. Neki krijumčari neće da vode trudnice, rizično je, ne mogu da se kreću brzo, uvek neko mora da im pomaže. One obično i više para daju.⁷

O, migrantkinja iz Somalije

Razbojnici su mi tad uzeli 1.800 evra koje sam imao sa sobom. Uzeli su mi sve, nisam više ništa imao sa sobom. Čuo sam kako pričaju među sobom: „Prodao sam ti ovog“.

S, maloletni tražilac azila poreklom iz Avganistana⁸

Imajući u vidu navedene rizike, neophodno je pružiti adekvatno savetovanje psihologa i pedagoga i psiho-socijalnu pomoć kao i organizovati različite vrste radionica koje pomažu u adaptaciji na novu sredinu, ali i nastaviti sa održavanjem treninga za državne službenike i pružaoce usluga kako bi oni bili senzitivisani i svesni problema kroz koje prolaze migranti.

Tražioc azila su takođe suočeni sa ksenofobijom u zemljama u koje dolaze i osećanjem nepripadanja u lokalnoj zajednici. U odnosu na većinu evropskih zemalja, javnost u Srbiji je u toku migrantske krize 2015. godine pokazala zavidan nivo tolerancije i solidarnosti, a u toku 2016. godine su i dalje dominirali pozitivni stavovi o migrantima.

6 Migranti i migrantkinje u lokalnoj zajednici u Srbiji, Atina, Beograd 2014. godina

7 Ibid

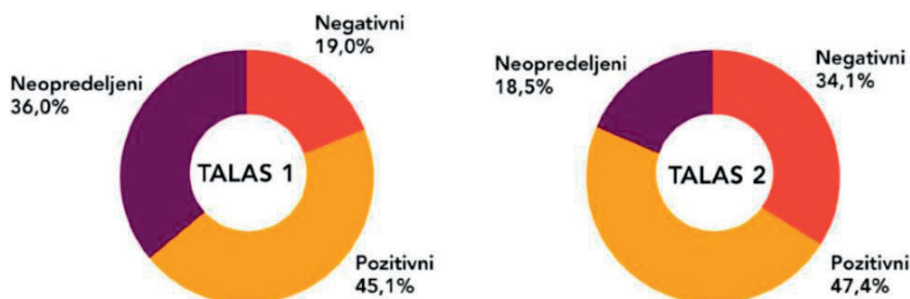
8 Ibid

Istraživanje o stavovima građana Srbije o migrantima⁹

U istraživanju iz decembra 2016. godine učestvovala su 2.792 osobe iz Beograda i sedam opština u kojima su migrantski centri: Dimitrovgrad, Lajkovac, Preševo, Sjenica, Tutin, Subotica i Šid.

U odnosu na istraživanje iz juna, procenat osoba sa pozitivnim stavovima prema migrantima je i dalje najveći ali je u značajnom porastu broj onih sa negativnim stavovima (sa 19 na 34 %). **Najpozitivnije mišljenje imaju stanovnici Tutina, Sjenice i Preševa, koji ujedno imaju i najviše kontakta sa migrantima.**

Osobe sa negativnim stavovima se boje da će im migranti preneti neke bolesti, plaše se terorističkih napada i kriminala zbog prisustva migranta, dok je 3% izjavilo da im se migranti „gade“ ili da „ne mogu da ih gledaju“.

Ipak, uprkos ovakvoj slici javnog mnjenja, protivljenje centrima za azil i protesti u opštinama gde su smešteni tražioci azila su kontinuirana praksa od protesta 2011. godine u Banji Koviljači, u selu Vračevići u Lajkovcu i Maloj Vrbici u Mladenovcu 2013. godine, Obrenovcu 2014. godine i najnovijeg protesta u Šidu 2017. godine, koji je rezultirao izmeštanjem centra.

Uspostavljanje dijaloga između tražilaca azila i lokalne sredine

Najefikasniji način borbe protiv predrasuda i straha u lokalnoj sredini je upravo kroz dijalog migranata i lokalne populacije i organizovanjem zajedničkih akcija gde građani imaju priliku da se upoznaju sa migrantima. Navedeni primeri ilustruju pozitivne primere lokalnih zajednica koje su organizovale zajedničke događaje sa migrantima, ali i situacije kada su sami tražioci azila pomagali lokalnoj zajednici, za vreme poplava u Obrenovcu.

9 Fondacija Ana i Vlade Divac. 2016.

Primeri kako migranti pomažu zajednici i kako zajednica dočekuje migrante

Revijalni turnir u malom fudbalu u Lajkovcu

U okviru obeležavanja Dana opštine Lajkovac, na igralištu kod Srednje škole „17. septembar“ održan je revijalni turnir u malom fudbalu. Učestvovala su ekipe političkih partija i tim tražilaca azila iz Centra za azil u Bogovađi. Organizatori turnira bili su Opština Lajkovac i nevladina organizacija Centar za pomoć tražiocima azila. Turnir je odigran u odličnoj atmosferi, uz interesovanje Lajkovčana i navijanje azilanata iz Somalije, Eritreje i Sirije.

Ideja za turnir potekla je od predsednika Opštine Živorada Bojičića: „Tačno je da sam dao ideju, a ona je realizovana u saradnji sa drugim političkim partijama. Ovo je prvi put da se održava ovakav turnir. Najbitnije je druženje predstavnika političkih organizacija, kao i ljudi koji su smešteni privremeno u Centru za azil u Bogovađi. Pre svega, želimo da se u prijateljskoj atmosferi bavimo sportom i družimo se, rasteretimo političkih tema i obaveza, a rezultat je nebitan.“ http://www.lajkovac.org.rs/web/index.php?option=com_content&view=article&id=676:2013-09-17-09-25-10&catid=40:2012-01-25-08-05-15&Itemid=140

Obrenovački azilanti pomagali u Šapcu

Azilanti smešteni kod Obrenovca bili su među prvima pogođeni posledicama poplava, ali su, čim im se za to ukazala prilika, prvi i pritekli u pomoć. Evakuisani su u petak ujutru, što je bilo samo jedno u nizu evakuisanih mesta tih nekoliko kritičnih dana, ali već istog dana, u petak uveče, kao dobrovoljci bili su među prvima u Šapcu. Ovi ljudi, koji su svoje domove napustili davno, ili ostali bez njih, ostali su ovde i pokazali da se dom brani tamo gde smo.

Azilanti koji su u toku obrenovačke katastrofe imali privremen smeštaj u prihvatilištu u tom gradu, u Srbiju su došli iz zemalja pogođenih ratom, ali baš zbog naučene pribranosti, samoinicijativnosti i samoorganizovanosti koje su pokazali odmah, jer su u svojim domovinama sa krizom naučili da žive, priskočili su u pomoć, čim im se za to ukazala prilika.

Sutra i prekosutra deo njih pomaže u Krupnju, zahvaljujući organizaciji KIRS-a.

http://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/obrenovacki-azilanti-pomagali-u-sapcu_488968.html

Migranti i Sremci na Međunarodni dan volontera zajedno pošumljavaju priobalje Save

Međunarodni dan volontera obeležen je sadnjom prve tranše od 500 sadnica hibridne topole od ukupno predviđenih 2.000 u mestu Jamena, opština Šid. Ovo selo na tromeđi Srbije, Hrvatske i BiH, bilo je jedno od najteže pogođenih mesta poplavama 2014. godine. Dve godine kasnije, novi talasi, ovoga puta izbeglica i migranata, došli su do ovog dela Srema u kojem je trenutno smešteno oko 2.000 ljudi na putu ka zemljama EU. Volonteri iz redova migranata, meštani Jamene i Šida, zaposleni u KIRS-u, Ministarstvu državne uprave i lokalne samouprave i UNDP-u zajedno ovom akcijom doprinose smanjenju rizika od budućih poplava, kao i upoznavanju migranata i lokalnog stanovništva, izgradnji poverenja i društvenog kapitala koji će Šidu pomoći u prevazilaženju posledica i migrantske krize.

„Volonteri su uvek tu kada je najpotrebnije, i kada treba pomoći ugroženom stanovništvu tokom i nakon poplava, i kada treba pružiti podršku migrantima na njihovom putu ka sigurnosti i boljem životu. Oni daju veliki doprinos vitalnosti i poboljšanju života u lokalnim zajednicama i omogućavaju njihov razvoj uprkos krizama koje se dešavaju i kojih će sigurno biti i u budućnosti” rekao je predstavnik UNDP-a. <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/presscenter/articles/2016/12/05/migranti-i-sremci-na-me-unarodni-dan-volontera-zajedno-po-umljavaju-priobalje-save.html>

Večera učenika i migranata u Subotici

Akcija „Za istim stolom” organizovana je u Subotici – večera za migrante tokom koje su služena avganistanska i pakistanska jela, a akciju su organizovali Centar za omladinski rad, udruženje za mlade iz Novog Sada u partnerstvu sa Omladinom JAZAS-a Novi Sad, Udruženjem Mali princ iz Šida i Kancelarijom za mlade grada Subotice, u okviru projekta „Mobilni omladinski klub – Tolerancijom i solidarnošću do održivog društva”.

Azar Džavid (31) iz Pakistana, koji je pre godinu dana napustio svoju državu i porodicu, a u Prihvatnom centru u Subotici boravi pet meseci, dao je recepte na osnovu kojih je sinoć pripremljena hrana. „Ovo je lepa ideja. Kada vidim da nam je pripremljena pakistanska hrana osećam se kao kod kuće. Prvi put jedem pakistansku hranu od kad sam otišao. Nigde toga nije bilo, ni u Turskoj, Bugarskoj, ni u Grčkoj, samo u Srbiji”, kazao je Džavid http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=02&dd=10&nav_id=1229273

Sesija 2:

Uspostavljanje strukture za integraciju u Srbiji

Uspostavljanje politike za integraciju izbeglica podrazumeva efikasan program, razvijen na nivou države i lokalnom nivou, koji bi mogao da ponudi sveobuhvatan paket jezičkih kurseva, pravnog savetovanja, usluga i pristupa tržištu rada.

Studijska poseta Nemačkoj i prenošenje iskustava na lokalnom nivou – pilot projekat Jačanje kapaciteta lokalnih saveta za migracije

Predstavnici KIRS-a, lokalnih saveta za migracije i IOM-a bili su u oktobru 2016. godine u studijskoj poseti Nemačkoj, kako bi se upoznali sa najboljim praksama integracije migranata, sa posebnim fokusom na lokalni nivo.

Poseta je organizovana u okviru projekta „Uključivanje migracija u nacionalne razvojne strategije” i imala je za cilj da članove srpske delegacije upozna sa institucionalnim i zakonskim okvirima i merama i programima integracije. Predstavnici Srbije posetili su u Berlinu Državnu kancelariju za izbeglice, Agenciju za zapošljavanje, Centar za smeštaj tražilaca azila „Tempelhof”, Kancelariju komesara berlinskog Senata za integraciju i migracije, kao i Ministarstvo unutrašnjih poslova – Odeljenje za pravna pitanja i mere integracije. Trećeg dana srpska delegacija posetila je u Nirnbргу Privrednu komoru IHK Fosa, kao i Saveznu kancelariju za migracije i izbeglice – Odeljenje za integraciju, kurseve jezika i političku edukaciju.

U saradnji sa gradovima i opštinama, Komesarijat je naknadno održao radne stolove na kojima su članovima lokalnih saveta za migracije prenet iskustva iz Nemačke i funkcionisanje sistema usluga za integraciju izbeglica. Na okruglim stolovima je takođe diskutovano o aktuelnim izazovima lokalnih saveta za migracije i budućim koracima u radu. Okrugli stolovi su održani u Dimitrovgradu, Sjenici, Loznici i Kanjiži a na njima su učestvovali predstavnici sedam opština.

Integracija u brojkama

- u periodu od 2008. do 2015. godine ukupno je odobreno 48 zaštita (statusa izbeglice i subsidijarne zaštite, od čega su sada samo dva lica i dalje u Srbiji, i često su angažovani kao prevodici;
- u 2016. godini odobreno je **19 statusa izbeglica i 14 subsidijarnih zaštita**;
- 6 lica je iskazalo potrebu za smeštajem i KIRS im je obezbedio smeštaj (svi su u Beogradu);
- u toku 2017. godine i dalje nema odobrenih zaštita.

Integracija lica kojima je priznato pravo na utočište je regulisana Zakonom o azilu i dvema uredbama: Uredbom o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište i Uredbom o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena subsidijarna zaštita i uslovima korišćenja stambenog prostora za privremeni smeštaj.

Uredbom o merilima za utvrđivanje prioriteta za smeštaj lica kojima je priznato pravo na utočište ili dodeljena subsidijarna zaštita i uslovima korišćenja stambenog prostora za privremeni smeštaj je usvojena u julu 2015. godine i njom se detaljno definišu korisnici stambenog prostora za privremeni smeštaj, uslovi pod kojima se korisniku dodeljuje smeštaj, merila kojima se utvrđuju prioriteti za dodeljivanje smeštaja, uslovi smeštaja i njegovo trajanje.

Uredba o načinu uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište (decembar 2016):
najvažnije odredbe

Član 2.

Uključivanje u društveni, kulturni i privredni život lica kojima je priznato pravo na utočište, obezbeđuje se kroz:

- 1) potpuno i pravovremeno informisanje o pravima, mogućnostima i obavezama;
- 2) učenje srpskog jezika;
- 3) upoznavanje sa srpskom istorijom, kulturom i ustavnim poretkom;
- 4) pomoć pri uključivanju u obrazovni sistem;
- 5) pomoć u ostvarivanju prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu;
- 6) pomoć pri uključivanju na tržište rada.

Uključivanje u društveni, kulturni i privredni život lica kojem je priznato pravo na utočište, obezbeđuje KIRS.

Član 3.

Potpuno i pravovremeno informisanje lica kojima je priznato pravo na utočište o njihovim pravima, mogućnostima i obavezama obezbeđuje se kroz informativni materijal u štampanom ili u elektronskom obliku, na jeziku koji lice kojem je priznato pravo na utočište razume ili za koji se osnovano veruje da ga razume.

Informativni materijal sadrži relevantne informacije o pravima, dužnostima, mogućnostima zapošljavanja, obrazovanja i ličnog usavršavanja lica kojima je priznato pravo na utočište, kao i informacije o postojećim programima i projektima namenjenim uključivanju tih lica u društveni, kulturni i privredni život.

Član 4.

Neke od konkretnih mera za uključivanje izbeglica u društveni, kulturni i privredni život u Srbiji jesu organizovanje časova srpskog jezika, kao i pomoć prilikom ostvarivanja prava na rad. Uredbom je predviđeno da će KIRS obezbediti 300 školskih časova srpskog jezika i pisma licu kome je priznato pravo na utočište, kako licu koje nije uključeno u redovno školovanje u Republici Srbiji, tako i licu koje pohađa redovnu školu i licu koje je starije od 65 godina.

Osobama koje obavljaju poslove koji zahtevaju visoku školsku spremu može se obezbediti dodatnih 100 školskih časova srpskog jezika i pisma u toku jedne školske godine u školama za strane jezike koje imaju sertifikovane programe za učenje srpskog jezika.

Licima iz stava 1. tačka 2. ovog člana, pored časova srpskog jezika i pisma u okviru redovnog školovanja, obezbeđuje se 140 dodatnih časova učenja srpskog jezika i pisma u školama za strane jezike ili u redovnim školama ako za to postoji mogućnost. Licima iz stava 1. tačka 3. ovog člana obezbeđuje se 200 školskih časova srpskog jezika i pisma u okviru prilagođenog programa srpskog jezika za svakodnevnu komunikaciju u školama stranih jezika ili od strane udruženja koja predlože odgovarajući program i u mogućnosti su da angažuju odgovarajući kadar. Lica iz stava 1. ovog člana koja pohađaju časove učenja srpskog jezika i pisma van mesta njihovog boravišta, a usled nemogućnosti organizovanja ovih časova u mestu njihovog boravišta, imaju pravo na naknadu troškova prevoza u visini troškova javnog prevoza..

Član 6.

Deci uključenoj u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, kao i odraslim nepismenim licima kojima je priznato pravo na utočište obezbeđuje se pomoć prilikom uključivanja u obrazovni sistem u Republici Srbiji u vidu: 1) obezbeđivanja udžbenika i školskog pribora; 2) pomoći u započinjanju procedure priznavanja stranih školskih isprava; 3) obezbeđivanja pomoći pri učenju; 4) finansijske pomoći radi uključivanja u vannastavne aktivnosti. Licu kojem je priznato pravo na utočište obezbeđuje se uključivanje u program upoznavanja srpske kulture, istorije i ustavnog uređenja u maksimalnom trajanju od 30 sati godišnje.

Član 7.

Prilikom uključivanja na tržište rada obezbeđuje se pomoć u vidu:

- 1) pomoći u pribavljanju neophodnih dokumenata potrebnih za prijavljivanje na evidenciju NSZ i agencija za zapošljavanje;
- 2) pomoći u započinjanju procedure priznavanja stranih školskih isprava;
- 3) obezbeđivanja uključivanja u dodatno obrazovanje i obuke u skladu sa potrebama tržišta rada;

- 4) pomoći u uključivanju u mere aktivne politike zapošljavanja;

Obuka u cilju prekvalifikacije i dokvalifikacije obezbeđuje se kod pružalaca usluge koji sprovode sertifikovane programe obuke. Mere se obezbeđuju se u saradnji sa NSZ.

Član 8.

Licu kojem je priznato pravo na utočište KIRS može obezbediti jednokratnu novčanu pomoć u slučajevima posebne socijalne ili zdravstvene potrebe u skladu sa zakonom.

Jednokratna novčana pomoć obezbeđuje se na zahtev lica kojem je priznato pravo na utočište ili na predlog ustanove socijalne ili zdravstvene zaštite.

Proceduru za dobijanje jednokratne novčane pomoći i njenu visinu utvrđuje komesar.

Član 9.

Radi sprovođenja aktivnosti u cilju uključivanja u društveni, kulturni i privredni život lica kojem je priznato pravo na utočište, Komesarijat izrađuje plan integracije.

Plan integracije izrađuje se za svako lice kojem je priznato pravo na utočište pojedinačno.

Plan integracije donosi se za period od godinu dana.

U izradi plana integracije učestvuju nadležni centar za socijalni rad, obrazovna ustanova, NSZ, zdravstvena ustanova i ukoliko je potrebno, a s obzirom na lična svojstva lica kojem je priznato pravo na utočište, i drugi organi i organi jedinice lokalne samouprave na kojoj se nalaze lica kojima je priznato pravo na utočište

Integracija u praksi

- Deca iz centara u Bogovađi i Krnjači pohađaju redovne škole u Valjevu i na Paliluli (njih 50). Organizovan je prevoz do obrazovnih ustanova, u toku je priprema uputstva za nastavnike, kako bi što lakše organizovali rad sa decom i pomogli im da se ukllope u sistem i prevaziđu eventualne probleme. Ovi đaci će svaki dan imati časove iz dva predmeta, kao i psihološku radionicu i kurs srpskog jezika. Škole će dobiti prevodioce, a učenici će u razrede biti raspoređeni u skladu sa godinama i nivoom predznanja.

- Pravni zastupnici izbeglica su Beogradski centar za ljudska prava i Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila.
- Izbeglice su prijavljene na NSZ, imaju regulisanu zdravstvenu zaštitu, regulisan prevoz – bus plus kartica.
- Završen je proces javne nabavke i odabrana škola stranih jezika gde će izbeglice pohađati fond od 300 časova, u grupama od 3 do 5 (uz mogućnosti individualnih časova).

Sesija 3:

Kreiranje uslova za uspešnu reintegraciju

Razlozi povratka

Izazovi i prednosti povratnika

Vrste usluga koje može ponuditi lokalna zajednica povratnicima

Razlozi povratka, izazovi i prednosti povratnika

U proteklih pola veka, profil prosečnog emigranta se značajno promenio. Dok su period šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka obeležile radne migracije u Nemačku i Austriju kada su odlazili pretežno migranti nižeg obrazovanja i kvalifikacija, poslednjih dvadeset godina iz Srbije uglavnom odlaze mladi visokokvalifikovani stručnjaci. Ispitivanja o migracionom potencijalu navode da je prosečni profil (potencijalnog) migranta do 40 godina starosti, sa srednjim i visokim obrazovanjem.¹⁰

Prosečna dužina boravka u inostranstvu na nivou Republike je nešto više od 10 godina. Regioni uglavnom beleže slično prosečno vreme emigracije, dok region Južne i Istočne Srbije beleži duže periode boravaka (11,82). Posmatrano po regionima, prema tipu naselja, dominira region Južne i Istočne Srbije¹¹.

Vrste migracionog ciklusa – razlozi povratka

Uspešna reintegracija zavisi od dva uslova – dužine boravka u inostranstvu i razloga povratka. Migranti koji su živeli u inostranstvu dug period i koji se vraćaju zbog nepovoljnih okolnosti u zemlji prijema će iskusiti veći problem u reintegraciji.

10 Migracije i razvoj u Srbiji. 2016. Mirjana Rašević

11 Ibid

	VRSTA MIGRACIONOG CIKLUSA		
	Završen	Nezavršen	Prekinut
RAZLOG POVRATKA	Investicioni projekat u mestu porekla	Ekonomska nesigurnost u mestu porekla	Neobnavljanje boravišne dozvole u mestu prijema
	Kraj radnog ugovora	Porodični i lični problemi	Deportacija/ Readmisija
	Studije u mestu porekla	Neprijateljsko okruženje / rasizam / diskriminacija u mestu prijema	Administrativni/ finansijski problem
	Ispunjen cilj migracija (uspešno završene studije)	Cilj migracija nije ispunjen (studije nisu završene, nije dobijen posao itd).	Gubitak posla
	Poboljšana situacija u mestu porekla		Ozbiljni zdravstveni problem Pritisak od strane članova porodice / Ugovoreni brak / izbijanje konflikta

Povratnici koji imaju prekinuti migracioni ciklus imaju velike teškoće u reintegraciji. Oni su često nezaposleni i imaju otežan pristup socijalnoj pomoći. Povratnici se mogu suočiti sa brojnim izazovima, grupisanim u iste četiri kategorije kao i kod izbeglica, ali takođe mogu doneti konkretne društvene, kulturne i ekonomske prednosti zajednici u koju se vraćaju.

IZAZOVI ZA POVRATNIKE	PREDNOSTI POVRATNIKA
Društveni – lokalna zajednica ne smatra da povratnici više pripadaju toj sredini, nemaju mreže u zajednici, izgubili su kontakte.	Društvene transnacionalne mreže, poslovni kontakti i pristup kompanijama u zemlji prijema.
Kulturni – osećaj nepripadanja, kulturološki šok, promene koje su se desile u njihovom boravku u inostranstvu, jezičke barijere dece povratnika.	Kulturne – vrednosti i norme usvojene u razvijenim zemljama.
Ekonomski – u slučaju nedovršenog migracionog ciklusa povratnici ne poseduju veštine neophodne za uspešnu reintegraciju.	Ekonomske – pospešivanje trgovine, otvaranje biznisa, doprinos poreskom sistemu.
Pravni – Nedostatak informacija o pravima i obavezama Nedostatak informacija o institucijama	

Izazovi za povratnike tokom reintegracije – primer

„Kanada je izuzetno dosadna zemlja. Ako će nešto da se menja, recimo PDV, to se razmatra godinama unapred. Tu nema: „E kriza je, hajde sad da menjamo PDV! Nego razmišljamo da 2017. povećamo PDV za 1% a da smanjimo nešto za 2%. Ako se i menja, menja se za malo da ti ne pravi nikakav problem, plus imaš godinu, tri, pet godina upozorenja. Dakle, postoji sistem, plan, ništa se ne radi stihijski. Praktično, postoji jedna politika i plan, a ovi [političari] su samo izvršioci koji se menjaju. Dakle, uređen sistem”(povratnik iz Kanade).¹²

Uspešni primeri povratnika – proizvodnja borovnica u Despotovcu

Eksperiment Mileta Jovanovića iz sela Lipovica kod Despotovca je uspeo. Kada je čuo od rođaka Dobriše da mu borovnice, čije sadnice mnogo koštaju, daju dobar prinos i donose pristojan novac, rešio je da uloži pare koje je godinama sticao u Italiji, gde živi sa suprugom i sinovima, i na imanju svojih roditelja zasadi ovo lekovito voće. Raspitao se i u Institutu za voćarstvo u Čačku, a iz Holandije, preko firme iz Belanovice, u njegovo selo stiglo je 1.000 sadnica, koje danas gaji na 45 ari. O borovnicama brinu njegov otac i majka dok ih Mile sa porodicom posećuje nekoliko puta godišnje.

„U Lonigu kraj Vićence smo već 15 godina, a kada sam čuo da je rođak krenuo sa 2.500 evra i da mu dobro ide, informisao sam se preko interneta, uložio osam puta više novca, platio analizu zemljišta, doveo vodu i kupio sadnice. Počeo sam pre četiri godine, a ovog leta smo imali oko 700 kilograma prinosa. U punom rodu, borovnice daju od 5 do 12 kilograma po sadnici” – priča Mile.

Pre nego što su počeli da gaje borovnice, među prvim na ovoj površini u Gornjoj Resavi, Miletovi roditelji sadili su tradicionalne voćke poput šljive, kruške, jabuke. U borovnice, najjači prirodni antioksidans, odmah su se zaljubili i zbog njihovih lekovitih svojstava, koja pomažu Miletovom ocu. „Tata prima insulin, pa mu borovnice dosta znače u ishrani. Takođe, zdrave su i za decu, a mama od njih pravi sveži sok i sirup, kompot i slatko. Ove godine smo imali dobar rod i sve smo prodali. Zarada je garantovana i cena u Srbiji je dobra, jer u maju i junu borovnice stižu u Španiji i južnim zemljama, onda tokom leta kod nas, a posle toga u severnim zemljama poput Poljske i Nemačke” – siguran je Mile, koji planira da proširi imanje kako bi u budućnosti svojoj deci ostavio siguran posao.

UNDP Analiza nacionalnog investicionog okvira za dijasporu u Republici Srbiji

12 Transnacionalno preduzetništvo: iskustva migranata – povratnika u Srbiju. 2013. Grupa 484, Centar za migracije

Uspešni primeri povratnika – nastavak i unapređenje porodičnog biznisa

Marko Smiljanić je završio doktorat u Holandiji, a za vreme studija je aktivno razvio softverska rešenja. Vratio se u Srbiju 2006. godine i osnovao porodičnu kompaniju Institut za istraživanje i razvoj NIRI d.o.o. u Nišu. Kompaniju je osnovao njegov otac 1990. Inteligent Computing Sector koji se fokusirao na procenu podataka. 2014. godine je osnovana sestrinska firma NIRI 4NL. Kompanija proizvodi softverska rešenja za strana tržišta. Kompanija sada ima 20 zaposlenih, konstantno raste unazad deset godina i zapošljava dvoje novih ljudi svake godine. Usled promena biznis modela, Smiljanić očekuje veći rast od 2017. godine.

Smiljanić prenosi svojim zaposlenim sve tehnike i znanja koje je stekao u inostranstvu. Predaje na lokalnom univerzitetu i nudi studentima stažiranje, i na taj način **jača obrazovanje u lokalnoj zajednici**. Koristi dosta veze iz dijaspori za poslovne kontakte. Naglasio je 3 ključna elementa za uspešnu poslovnu mrežu u dijaspori – "pravi ljudi, na pravim pozicijama, sa pravim znanjem". Ako imate kvalitetan proizvod i kontakte u inostranstvu, bićete uspešni."

UNDP Analiza nacionalnog investicionog okvira za dijasporu u Republici Srbiji

Vrste usluga koje može ponuditi lokalna zajednica povratnicima

Povratnici koji su završili svoj migracioni ciklus ulažu više u zemlju porekla u odnosu na povratnike koji imaju nedovršen ili prekinut migracioni ciklus. Česte posete zemlji porekla tokom boravka u inostranstvu predstavljaju jednu od prednosti prilikom procesa reintegracije.

Kvalitet života u inostranstvu je ključni faktor za uspešnost reintegracije po povratku. Tako i dobra integracija utiče na kvalitet reintegracije. Takođe, dobra priprema za migraciju je ključ za podržavanje uspešne integracije.

Jedna od pripremnih radnji se odvija kroz **funkcionisanje Migracionih servisnih centara** gde potencijalni emigranti mogu da dobiju informacije o mogućnostima za zapošljavanje i studiranje u inostranstvu.

Migracioni servisni centri (MSC) u Srbiji

Sedam MSC su formirani pri NSZ – Beograd, Niš, Novi Pazar, Novi Sad, Kraljevo, Kruševac i Bor.

MSC pružaju informacije o rizicima iregularne migracije, pravima migranata, procedurama za dobijanje viza i radnih i boravišnih dozvola, mogućnostima za zapošljavanje i studiranje u inostranstvu.

U toku 2015. godine usluge centara koristilo je 696 lica, dominantno iz Beograda i najviše sa završenom srednjom školom, uzrasta od 30–34 godine. Kada je u pitanju zemlja odredišta potencijalnih migranata prvi izbor je Nemačka a zatim druge EU zemlje, Norveška i Kanada.¹³

U oktobru 2015. projekat „Uključivanje migracija u nacionalne politike razvoja” organizovao je obuke o EURES portalu i MSC-u za 54 savetnika za zapošljavanje NSZ-a. Stručnjaci iz hrvatskog Ministarstva za rad i Službe za zapošljavanje podelili su svoje znanje o portalu, funkcionisanju tržišta rada i procesu zapošljavanja. Priručnik Pretraživanje interneta distribuiran je savetnicima MSC-a da bi im pomogao u njihovom svakodnevnom radu informisanja građana o mogućnostima radne migracije u zemlje EU. Dodatna pomoć je pružena NSZ-u kroz pružanje organizovanje obuka za 19 savetnika u sedam MSC.

Potencijalni emigranti koji su proveli dug period van zemlje porekla nemaju jasnu viziju o stanju u zemlji i o mogućnostima koje postoje, kao ni preprekama koje ih mogu dočekati po povratku. **Uspostavljanje online platformi** na kojima se povratnicima mogu prezentovati svi relevantni podaci o stanju u lokalnoj zajednici je dobar način da se poveća nivo informisanosti.¹³

Online platforme koje obezbeđuju povratnicima sledeće informacije

Prava, obaveze i nacionalne politike povratka	Institucije i usluge	Administrativne procedure po povratku	Tržište rada	Mogućnosti za investiranje	Obuke i treninzi	Nacionalni okviri kvalifikacija	Porodice sa decom rođenom u inostranstvu
---	----------------------	---------------------------------------	--------------	----------------------------	------------------	---------------------------------	--

13 Migracioni Profil Republike Srbije za 2015. godinu

Online platforme za povratnike bi se mogle uvezati sa već postojećim sajtovima koji su namenjeni dijaspori a koji informišu pripadnike dijaspore o privrednim aktivnostima na lokalnu ali i stvaraju baze podataka o licima koja su na privremenom radu u inostranstvu. Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj opštine Priboj može poslužiti kao dobar model za ovakvu vrstu informisanja.

Komunikacija sa dijasporom – uključivanje kancelarije za lokalni ekonomski razvoj

Poziv dijaspori opštine Priboj

Kancelarija za lokalni i ekonomski razvoj opštine Priboj poziva građane opštine Priboj koji se nalaze na privremenom radu u inostranstvu da u cilju formiranja i ažuriranja podataka „DIJASPORA PRIBOJ” dostave lične podatke o sebi i članovima porodice.

Odeljenje je osnovano radi bolje komunikacije između lokalne uprave i građana u dijaspori, pružanja svih informacija u vezi dešavanja u opštini, uspostavljanja saradnje i pružanju pomoći iz svih oblasti.

Cilj je ostvarivanje ekonomske saradnje kao i promocija opštine Priboj, njenih potencijala, i mogućnosti saradnje na svim poljima. Ideja je da se napravi baza podataka građana Priboja u inostranstvu sa podacima o poslovima i aktivnostima kojima se bave kako bi se što lakše izašlo u susret njihovim željama i mogućnostima za ulaganje na području opštine Priboj.

Aktivnosti Kancelarije za LER vezane za dijasporu opštine Priboj su:

- informacije o privrednim aktivnostima na teritoriji opštine Priboj (osnivanje novih preduzeća, investicije, privatizacija...)
- informacije o kulturnim, umetničkim, sportskim, prosvetnim i drugim dešavanjima
- mogućnost saradnje sa drugim kancelarijama i organizacijama u inostranstvu
- prijem i distribucija humanitarne pomoći koju šalju naši ljudi iz dijaspore.

http://www.priboj.rs/sr/kontakt-lat/poziv-dijaspori_

Kada se radi o kulturnim izazovima, jedan od većih problema dece emigranata može biti nedovoljno poznavanje srpskog jezika. Primer Kancelarije za dijasporu u Nišu gde su studenti završnih godina filozofskog

fakulteta počeli da daju **časove srpskog jezika** deci emigranata je dobar primer kako se efikasno i bez preteranih troškova može prevazići jezička barijera.

Srpski preko Skajpa za decu emigranata

U niškoj Kancelariji se pripadnici dijaspori mogu informisati ili završiti različite poslove vezane za državljanstvo, lična dokumenta ili zdravstveno, penziono i invalidsko osiguranje. Kancelarija ima virtuelnog matičara, koji Nišlijama sa novim, evropskim i drugim adresama pomažu da elektronskim putem obezbede izводе iz knjiga rođenih, venčanih ili umrlih, ili dokumenata za ličnu kartu i pasoš. Njihovoj deci Kancelarija obezbeđuje učenje srpskog jezika preko Skajpa. **Časove drže studenti završnih godina niškog Filozofskog fakulteta.**

Grad je zaključio sporazum o kulturnoj saradnji Galerije savremene likovne umetnosti i Fakulteta umetnosti sa Galerijom Art point 222 u Beču, gde će biti organizovane „niške izložbe“. U Beču se upravo traži izložbeni prostor u kojem bi svoje postavke predstavio i niški Narodni muzej, koji ima značajnu zbirku eksponata, od praistorije do danas. U planu je da u Beču i drugim gradovima Zapadne Evrope gostuje i Narodno ili Pozorište lutaka, kao i druge kulturne institucije, i obrnuto. U sklapanju takvih poslova posreduje dijaspora, a pre svega Savez Srba Austrije.

Niš je počeo da organizuje Godišnje sabore niške dijaspori u svetu. Iako nema preciznih podataka o broju stanovnika koji su na školovanju u inostranstvu, procenjuje se da je oko **3.500 niških akademaca** tamo na značajnim funkcijama.

http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/terazije/srpski_preko_skajpa_za_mlade_gastarbajtere.14.html?news_id=316091#sthash.8vnl6uTL.dpuf

Izazov nedostatka poslovnih kontakata sa kojima su povratnici suočeni i manjak mreža u mestu porekla se može nadomestiti **uspostavljanjem transnacionalnih mreža** u cilju olakšanja reintegracije.

Mreže povratnika

Repats udruženje povratnika – 629 članova – mreža podrške reintegraciji u Srbiju, kroz neformalna okupljanja, ali i razmenu informacija važnih za ostvarivanje prava u zemlji.

iSrbija pokret – mladi visokokvalifikovani povratnici okupljeni sa ciljem da pomognu mladima da prihvate i prilagode se novim poslovnim zahtevima i uslovima tržišta.

Back2Serbia inicijativa organizuje sajam zapošljavanja za naše građane u inostranstvu i povratnike iz inostranstva.

Fond za mlade talente – bivši stipendisti MOS-a (od 2008. godine)

Chevening stipendisti – bivši stipendisti Velike Britanije koji su se vratili nakon završenih magistarskih studija u Srbiju

Privlačenje visokokvalifikovanih migranata kroz cirkulaciju znanja u Srbiji

U eri informacionih tehnologija, onlajn konferencija, vebinara, programa učenja na daljinu i postojanja transnacionalnih mreža naučnika, migrantima je neuporedivo lakše da ostanu u toku sa dešavanjima, održavaju kontakte u matičnoj zemlji i unapređuju razvojne i naučne programa kroz saradnju sa domaćim naučnim institucijama. Zbog svoje transnacionalne prirode migrant ostaje jednako povezan i sa zemljom odredišta i zemljom porekla. Stoga je i lakše i jeftinije naći adekvatne načine saradnje „na daljinu”. Formiranje mreža saradnje stručne dijaspore je preduslov za kontinuiran razvoj zemalja porekla koje nastoje da se uključe u svetske naučne i tehnološke tokove. Rasprave o odlivu mozgova iz perspektive zemalja porekla su se zbog ovih razloga pretvorile u razmatranje mogućnosti za podsticanje cirkulacije znanja.

- Insistiranje na privremenom – virtuelnom povratku
- Zaokret od „povratka mozgova” ka „cirkulaciji mozgova”

Cirkulacija znanja se ostvaruje kroz raznorazne oblike saradnje naučnih institucija ali i kroz projekte koji se bave privremenim i virtuelnim povratkom i koji nastoje da iskoriste potencijal visokokvalifikovanih migranata da postanu razvojna snaga zemlje porekla.

- **WUS Austria** je u okviru Brain gain projekta za Zapadni Balkan od 2002. do 2011. godine radio na povratku stručnjaka, prvo organizovanjem gostujućih predavanja po univerzitetima u Srbiji

od strane priznatih stručnjaka koji žive u dijaspori, a kasnije i kroz sistem mentorstva i istraživanja. U Srbiji je održano preko 309 predavanja.

- Projekat **Migracije za razvoj na Zapadnom Balkanu MIDWEB** koji je realizovao IOM od 2011. do 2012. godine je uključivao stvaranje mogućnosti za povratak visokokvalifikovane radne snage i realizovano je 20 povrataka u Srbiju. Povratnici su bili iz Austrije, Nemačke, Italije, Holandije i Velike Britanije, a organizacije i institucije koje su bile domaćini su Jat Ervejs, Share fondacija, Arhitektonski fakultet, Narodna banka Srbije, Institut za puteve, Fakultet umetnosti i Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj (NALED).
- Program mentorstva pod nazivom **Srbija na vezi** sprovodi udruženje Iserbia pod pokroviteljstvom Kancelarije za mlade uprave grada Beograda od 2012. godine. Program povezuje stručnjake iz dijaspore i mlade profesionalce koji su na početku svoje karijere. U poslednje tri godine 120 mladih se povezalo sa 65 naučnika koji su se usavršavali u 76 oblasti, što je dovelo do dugoročnih rezultata jer je pokrenuto nekoliko međunarodnih naučnih projekata.

BiH: SDC Migracije i razvoj – saradnja gradskih vlasti, dijaspore i poljoprivrednika u službi stvaranja boljih uslova za razvoj poljoprivrede

Kroz projekat Migracije i razvoj i u saradnji grada Prijedora i prijedorske dijaspore, realizovana je nabavka poljoprivredne mehanizacije i plastenika za 60 poljoprivrednika, od kojih je 36 njih već etablirano, a ostali su mali proizvođači kojima je pružena šansa da obezbede sigurnija primanja i bolje uslove za život.

Projekat su finansirali 60% donatori, 10% grad Prijedor, a 30% sredstava su sredstva poljoprivrednih proizvođača koja su obezbeđena iz dijaspore. „Cilj je bio da se finansijska sredstva od prijatelja i rođaka iz dijaspore stave u funkciju ekonomske održivosti, a ne samo da budu potrošačkog karaktera“, istakla je Zinajda Hošić, načelnica Odeljenja za privredu i poljoprivredu grada Prijedora. Stočarska proizvodnja, uzgoj krava i proizvodnja mleka unapređeni su nabavkom 5 muzilica za krupnu stoku i 31 mešalicom stočne hrane. Odabir poljoprivrednika koji će dobiti ovu opremu izvršen je javnim pozivom koji je uputio grad Prijedor. Osim što primaju redovne isplate na mesečnom nivou, proizvođači mleka u okviru projekta kupljeni su plastenici za 24 mala proizvođača. Plasman ovih proizvoda uglavnom se obavlja na lokalnim pijacama, kao i direktno kod poljoprivrednih proizvođača. Na osnovu otkupnih cena iz 2015. godine, svaki korisnik može očekivati godišnji prihod u iznosu 6.750–7.500 KM, zavisno od proizvodnog asortimana.

Uz ovaj projekat, grad Prijedor je pokrenuo niz inicijativa kako bi svim ulagačima iz dijaspore ponudio administrativnu pomoć i pospešio ostvarivanje njihovih poslovnih vizija. Prijedor poseduje Međunarodni pečat kvaliteta, odnosno Business Friendly Certification (BFC) – sertifikat o povoljnom poslovnom okruženju, ali i savremeni infocentar, industrijsku zonu i brojne fondacije i agencije za razvoj privrede. Uspostavljeno je niz usluga za podršku građanima u zemlji i inostranstvu kao, na primer, usluga virtualnog matičara i interaktivni odeljak na web portalu na kojem potencijalni investitori mogu naći sve podatke potrebne za realizaciju potencijalnih investicija.¹⁴

¹⁴ Iseljništvo i razvoj u BiH. Uspesni primeri saradnje u lokalnim zajednicama. 2015.

MODUL 4:

OBLICI SARADNJE SA DIJASPOROM I KORIŠĆENJE POTENCIJALA DIJASPORE

CILJEVI MODULA:

- Predstaviti načine izgradnje poverenja i mobilisanja aktera
- Analizirati mogućnosti za transnacionalno preduzetništvo u Srbiji
- Ukazati na ulogu kancelarija za mlade u osnaživanju veza sa dijasporom
- Objasniti vezu između doznaka, investicija i lokalnog razvoja

SADRŽAJ:

Modul 4 predstavlja mehanizme saradnje i lokalnih vlasti i ukazuje na oblike izgradnje poverenja i mobilisanja svih zainteresovanih strana kako bi se uspostavila saradnja sa dijasporom. Posebno je naglašena uloga kancelarije za mlade u povezivanju sa dijasporom. Opisano je transnacionalno preduzetništvo u Srbiji, prepreke za njegovo uspostavljanje ali i podsticaji, kroz postojeće mehanizme koji promovišu transnacionalno preduzetništvo. Predstavljen je značaj doznaka za lokalni razvoj i na kraju su izlistane dobre prakse povezivanja sa dijasporom i navedene preporuke opštinama za saradnju sa dijasporom.

Sesija 1:

Uloga dijaspore u lokalnom razvoju

Preduslovi za saradnju sa dijasporom

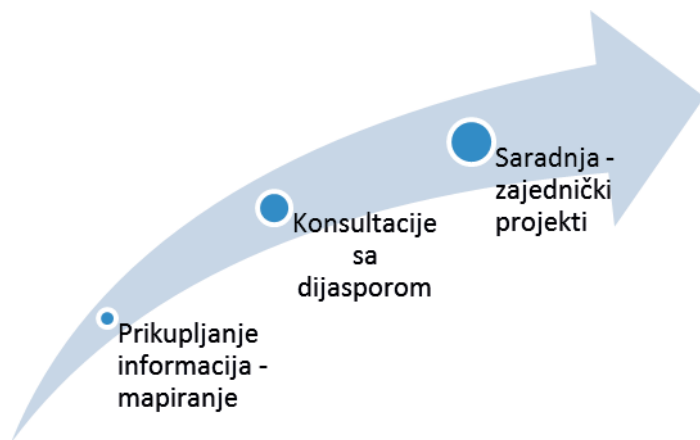
Karakteristike emigracije iz Srbije

Doprinos i mogućnosti kancelarije za mlade u povezivanju sa dijasporom

Preduslovi za saradnju sa dijasporom

Dijaspore može biti jedan od ključnih partnera za unapređenje razvoja matične zemlje, kako danas ilustruju primeri Kine i Indije koje su ranije bile poznate po velikoj emigraciji visokokvalifikovanih stručnjaka u Sjedinjene američke države, posebno u IT sektoru. Vlade država širom sveta intenzivno razvijaju politike za angažovanje svojih dijaspora, bilo da se radi o olakšavanju transfera doznaka, promovisanja investiranja u matičnu zemlju ili inicijativa za priliv mozgova/cirkulaciju znanja. Konkretni doprinos dijaspore zavisi od toga koji akteri su uključeni, oblika njihovog delovanja, razloga zašto su uključeni u razvojni proces i prirode njihovih aktivnosti. Slanje doznaka, prenošenje veština i znanja, investicije i stvaranje transnacionalnih veza su sve mehanizmi koji doprinose razvoju mestu porekla.

Pripadnici dijaspore, koji su i sami transnacionalni akteri mogu na različite načine biti uključeni u proces razvoja: iz mesta odredišta, u slučaju trajnog povratka u mesto porekla, kroz privremeni povratak ili kroz virtuelni povratak i cirkulaciju znanja (online platforme, online mentorstva itd). Za aktiviranje potencijala i uspostavljanje saradnje sa dijasporom neophodno je prvo mapiranje dijaspore i postojećih udruženja, ali i opsežne konsultacije sa pripadnicima dijaspore pre nego što se pristupi konkretnim oblicima saradnje.

Karakteristike emigracije iz Srbije

- U periodu od 1971. do 2011. godine, broj emigranata povećan je za 53%.
- 3 velike emigracione zone – 1) Braničevska, Borska i Pomoravska oblast 2) pojedine opštine Zlatiborske i Raške oblasti i 3) delovi Pčinjske oblasti (opštine Bujanovac i Preševo).

- u pet opština – Novi Pazar, Sjenica, Tutin, Prijepolje i Priboj, između 1991. i 2002. godine broj emigranata je porastao sa 5.400 na 30.900. Ove emigracione zone karakteriše i manje učešće žena u ukupnom stanovništvu u inostranstvu i veći udeo dece i mladih do 20 godina. Iz sve tri zona značajno je učešće ruralnog stanovništva.
- Među emigracione opštine (iznad 10 i 20%) svrstavaju se i: Velika Plana, Prijepolje, Požarevac, Varvarin, Tutin, Čuprija, Žagubica, Golubac, Negotin, Petrovac na Mlavi, Veliko Gradište, Kladovo, Svilajnac i Despotovac.
- U ukupnoj populaciji emigranata najviše učestvuju mladi starosti 30–34 i 30–39 godina i to pretežno muško stanovništvo.
- U odnosu na zemlje odredišta najveće učešće stanovništva iz centralne i istočne Srbije je u Austriji, Nemačkoj i Francuskoj. Stanovništvo iz 5 opština u Sandžaku čini petinu lica iz centralne Srbije u Nemačkoj. U Švajcarskoj je najveći udeo emigranata iz Pomoravskog regiona i Bujanovca i Preševa.¹⁵
- Visok migracioni potencijal – spremnost za emigraciju je naročito izražena u deindustrijalizovanim delovima zemlje (istočna Srbija) i regionima zahvaćenim poodmaklim starenjem i siromaštvom (jug i istok države).

Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu iz 2011. godine prepoznaje kao jedan od ključnih problema emigraciju visokoobrazovanog kadra i navodi da ekonomske i kulturne veze pripadnika dijaspore, njihovo znanje i iskustvo rada u zemljama EU mogu da doprinesu ubrzanju procesa evropeizacije. U poglavlju koje se bavi boljim iskorišćavanjem kapaciteta dijaspore jedna od predviđenih aktivnosti je jačanje naučnog, tehnološkog, kulturnog, prosvetnog, sportskog i drugog razvoja zemlje kroz korišćenje znanja i veština visokoobrazovane radne snage koja je otišla iz zemlje. Strategija prepoznaje program cirkulacije stručnjaka kao dobar mehanizam i navodi da je neophodno prvo mapirati broj stručnjaka u inostranstvu i sačiniti adekvatnu bazu podataka.

Srbija je usvojila Zakon o dijaspori i Srbima u regionu 2009. godine a 2011. godine i pomenutu Strategiju očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu i uspostavila institucionalni okvir u vidu Ministarstva za dijasporu koje je rukovalo saradnjom sa dijasporom. Međutim, od 2012. godine rekonstrukcijama Vlade a onda i novim Zakonom o ministarstvima iz 2014. godine, Ministarstvo je prestalo

15 Podaci preuzeti iz publikacije Bobić M et al. 2016. Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije sa posebnim osvrtom na mlade. Međunarodna organizacija za migracije.

da postoji i osnovana je Kancelarija za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu koja je posle postala Uprava za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu u sastavu u Ministarstvu spoljnih poslova. Ove institucionalne izmene, kao i činjenica da je mandat najvišeg predstavničkog tela dijaspore – Skupštine dijaspore i Srba u regionu (član 15. Zakona o dijaspori i Srbima u regionu) istekao 2014. godine, a novi izbori nisu održani, je oslabio saradnju sa dijasporom na nivou državnih prioriteta.

Uprkos ovim izmenama, lokalne zajednice imaju veliku mogućnost da na lokalnom nivou uspostave saradnju sa dijasporom, što neke opštine rade preko kancelarija za dijasporu, a neke i preko kancelarija za mlade, kako će pokazati primeri u ovom modulu. Brojne mreže srpskih migranata u inostranstvu, uz već navedene mreže povratnika i iskustva projekata cirkulacije znanja, kao i konkretne inicijative i projekti realizovani između opštine porekla i opštine odredišta dokazuju da povezivanje sa dijasporom sa lokalnog nivoa može dovesti do značajnih rezultata, bilo da se radi o kulturnoj saradnji, razvoju veština ili uspostavljanju transnacionalnog preduzetništva.

Mreže srpskih migranata u inostranstvu

Udruženje srpskih biznismena u Švajcarskoj je osnovano 2015. godine. Organizacija uključuje 36 članova i član je Privredne komore za jugoistočnu Evropu. Primarno promoviše Privrednu komoru Srbije i organizuje godišnji globalni biznis i akademski samit. www.privrednici.ch/rs/

Nemačko-srpska privredna komora (AHK Srbija) je prva bilateralna privredna komora uspostavljena u okviru Zakona o privrednim komorama. Komora ima četiri prioriteta uključujući: pružanje podrške državnim i privatnim kompanijama koje posluju u Srbiji i Nemačkoj, predstavljanje interesa nemačkih kompanija srpskim partnerskim kompanijama, poboljšavanje dualnog obrazovanja i služe kao mreža povezivanja za nemačke i srpske predstavnike biznisa <http://serbien.ahk.de/rs/o-nama/>.

Britansko-srpska privredna komora je kreirana kroz privatnu inicijativu engleskog biznismena i srpske biznis dijaspore u Velikoj Britaniji 2008. godine. Imaju kancelarije u Beogradu. Komora je promovisala srpske kompanije u Londonu nekoliko godina (Air Serbia, promovisanje 5 srpskih vinograda na posebnom događaju u

ambasadi). Za vreme godišnjeg foruma Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) o Zapadnom Balkanu u Londonu su povezivali investitore iz dve zemlje. <http://www.britserbcham.eu/>

Francusko-srpska privredna komora osnovana je prvo kao klub 2005. godine. Na Generalnoj skupštini Saveza francuskih privrednih i industrijskih komora u svetu 2009. godine Komora je postala član Unije francuskih privrednih komora u inostranstvu i time i zvanično dobila status Komore. Broji 120 članova i zastupa više od 100 preduzeća u Srbiji (Lafarge, Renault, Saint Gobain, banke Crédit Agricole, Société Générale). Osnovni cilj je da animira francusko-srpsku poslovnu zajednicu putem organizovanja javnih skupova, zajedničkih štandova na inostranim sajmovima i salonima, kampanja za nacionalno promovisanje, promoviše prednosti investiranja u Srbiji, i da omogući klijentima da se integrišu u mrežu preduzeća u cilju razmene informacija o tržištu i korišćenja podrške i stručnih informacija. www.ccfs.rs/sr/

Srpski Siti Klub sa sedištem u Londonu broji 1.500 članova – srpskih profesionalaca u Velikoj Britaniji koji pružaju podršku integraciji građanima Srbije koji se doseljavaju u Veliku Britaniju i takođe prenose svoja znanja i iskustva u Srbiju <http://www.serbiancityclub.org/sr/>

Organizacija srpskih studenata u inostranstvu (OSSI) osnovana je da pomogne studentima iz Srbije da odgovore na obrazovne zahteve u inostranstvu, da obezbedi praksu u Srbiji i da podrži povratak u Srbiju, ali i da strane studente upozna sa Srbijom www.ossi.rs/

Doprinos i mogućnosti kancelarije za mlade u povezivanju sa dijasporom

U okviru projekta „Uključivanje migracija u nacionalne razvojne strategije“, MOS je osmislilo pilot projekat koji povezuje kancelarije za mlade i udruženja dijaspore kako bi se postavile osnove za zajedničke projekte koji bi pospešili mobilnost mladih u pet opština: Kladovu, Staroj Pazovi, Lapovu, Novom Pazaru i Leskovcu. U projekat su uključeni predstavnici kancelarije za mlade svih pet opština kao i predstavnici mladih iz Minhena, Beča, Istanbula, Bratislave i Pariza.

Neke od aktivnosti projekta su uključivale:

- Omladinski forum Mladi i dijaspora u Zrenjaninu održan je u maju 2016. godine – preko 40 učesnika iz kancelarija za mlade i udruženja dijaspore iz Minhena, Beča, Istanbula, Bratislave i Pariza

je radilo na definisanju budućeg modela saradnje sa mladima u dijaspori i definisanju konkretnih predloga zajedničkih aktivnosti i usluga koje bi se mogle realizovati na lokalnom nivou.

- Organizovana letnja škola za udruženja dijaspore i biznis forum u decembru gde su mladi preduzetnici – Udruženje Bošnjaka iz Pendika i mladi iz Novog Pazara predstavili čime se bave i otvorili mogućnost za saradnju. Na sledećem turskom sajmu tekstila u Novom Pazaru će učestvovati mladi preduzetnici iz Pendika.

Novi Pazar – razvoj interkulturalnih veština kroz zajedničke projekte sa dijasporom

Prepoznat je veliki potencijal za razvoj interkulturalnih i drugih „soft skills“ veština koje doprinose većoj zapošljivosti mladih, pre svega kroz zajedničke projekte. Istaknut je primer pokretanja socijalnog preduzeća, gde je lokalna organizacija iz Novog Pazara pokrenula priču vezanu za proizvodnju prirodne kozmetike. Jedan od predloga je i da se napravi baza podataka preduzetnika u dijaspori koji bi bili mentori (business angels). Akcenat je i na vršnjačkom pristupu, kao i međusobnom umrežavanju, ali i rad na promeni imidža Novog Pazara u medijima. Opšti utisak jeste da opština prepoznaje značaj potencijala mladih u dijaspori, da pokreće inicijative i servise kako bi se sa njima povezala (Kancelarija za dijasporu i slično). http://www.naslovi.net/2016-10-25/rtv-novi-pazar/projekat-mladi-i-dijaspora/19141410_

Rezultati projekta Mladi i dijaspora u pet opština

✓	Okrugli sto Mladi i dijaspora održan u Lapovu, preporuka da se uvedu podsticajne mere za mlade iz dijaspore
✓	Osnovana dva udruženja – Lapovo i Stara pazova
✓	Održan okrugli sto Mladi, poljoprivreda i dijaspora u Leskovcu
✓	Organizovane ekološke, kulturne i sportske akcije u Lapovu
✓	Organizovana izložba fotografija mladih iz dijaspore u Staroj Pazovi
✓	Napravljena pozorišna predstava i dokumentarni film koji prati studijsku posetu mladih iz Srbije mladima u Slovačkoj

✓	U Kladovu organizovane radionice nemačkog jezika, sačinjen Vodič za studiranje u Beču
✓	Mladi iz dijaspor su prepoznati u Akcionom planu za mlade u Lapovu
✓	Formirana je baza sa kontakt podacima dijaspor Lapovo
✓	Izrađen softver za Lokalnu akademsku mrežu dijaspor Stara Pazova
✓	Akcion plan za sprovođenje Nacionalne Strategije za mlade za period 2018–2020 uključuje mere za saradnju sa mladima iz dijaspor

Sesija 2: Transnacionalno preduzetništvo u Srbiji – prepreke i podsticaji

Za razvoj transnacionalnog preduzetništva dva makro faktora su veoma važna – dobri uslovi za poslovanje i povoljni uslovi za regulisanje pravnog statusa imigranata. Poslovnu klimu karakteriše stabilnost i predvidljivost, jednostavno otvaranje firme elektronskim putem, likvidnost, dobar način informisanja o zahtevima za poslovanje.

Prepreke za razvoj transnacionalnog preduzetništva u Srbiji

- strukturne prepreke – politička, ekonomska i pravno-poslovna nestabilnost
- administrativne prepreke, skupe carinske procedure, problem nostrifikacije diploma, itd
- poslovna klima u kojoj dominira nepotizam, teško je naplatiti dugovanja, a država i velike firme su generatori nelikvidnosti
- Ugovori o radu preopterećeni su obavezama i doprinosima na strani poslodavaca
- niska platežna moć stanovništva
- država generalno destimuliše privatni sektor, posebno mala i srednja preduzeća
- mala raspoloživost finansijskog kapitala za pokretanje posla
- početak posla i kasnije poslovanje, sporost profesionalnog napredovanja
- nizak nivo socijalnog priznanja šire zajednice

- nedostatak zdrave konkurencije, otežani pristup lokalnim i stranim tržištima
- rasprostranjenost sive ekonomije

Uprkos ovim strukturnim preprekama i nepovoljnim socio-ekonomskim uslovima za razvoj preduzetništva, povratnici koji su osnivali preduzeća su naveli u istraživanjima da u Srbiji postoji i niz povoljnih okolnosti koji su uticale na njihovu odluku da pokrenu biznis upravo ovde.

Povoljne okolnosti za razvoj transnacionalnog preduzetništva u Srbiji

- mala početna ulaganja u odnosu na druge zemlje
- povoljan poreski sistem u zemlji
- obilje jeftine i obrazovane radne snage (posebno u IT sektoru i poljoprivredi)
- veliki prirodni resursi
- niski komunalni troškovi (struje, gasa, fiksne telefonije, itd.)
- otvorenost prema dva velika strana tržišta (Rusija, Kina)
- relativno niži troškovi poslovanja u odnosu na razvijene zemlje
- veći kvalitet života uključujući više slobodnog vremena za sebe i porodicu

Podsticaji za dalji razvoj transnacionalnog preduzetništva u Srbiji

Podršku malim i srednjim preduzećima pružaju i poslovni inkubatori, pokrivajući deo troškova (iznajmljivanje kancelarijskog i istraživačkog prostora, tehnološke i telekomunikacione infrastrukture), dajući administrativnu podršku (pravna regulativa, knjigovodstvo) i poslovno savetovanje (biznis plan, menadžment, marketing).

Za sada su se naročito istakli rezultati Poslovno-tehnološkog inkubatora tehničkih fakulteta u Beogradu (BITF). BITF je uspostavljen u partnerstvu četiri tehnička fakulteta Univerziteta u Beogradu – Građevinski, Mašinski, Elektrotehnički i Tehnološko-metalurški fakultet, opštine Palilula i Inicijative za demokratsku tranziciju, i podržan je od Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE). Inkubator je osnovan upravo na fakultetima sa kojih najviše potencijalnih stručnjaka odlazi u inostranstvo. U okviru ovog inkubatora poslovali su i predstavnici dijaspore, od kojih su mnogi dobili nagrade za svoje poslovanje, a njih petnaest su povratnici iz inostranstva.

Uspešan primer inkubatora– BITF rezultati <http://www.ntpark.rs/startup/>

620 studenata je pohađalo treninge u oblasti preduzetništva

400 mladih angažovano u inkubatoru i u firmama

66 novoosnovanih visoko tehnoloških startapa

45 novih tehnologija/proizvoda/usluga razvijeno

10 патената пријављено

3 mreže/klastera osnovano

1 servisni centar razvijen (biznis planiranje, finansijske i pravne usluge, zaštita intelektualne svojine)

Nagrade i takmičenja stručnjaka i preduzeća koji su osnovani u okviru BITF-a

IDVORSKY ELECTRIC plasirao se u finale takmičenja GIST Tech u okviru globalnog samita preduzetnika 2016. GES.

HIGH TECH ENGINEERING CENTER na listi najbrže rastućih tehnoloških kompanija Deloitte 50 u Centralnoj Evropi rangiran 3. za 2014. i 7. za 2015. godinu

BITGEAR WIRELLES DESIGN SERVICES na listi najbrže rastućih tehnoloških kompanija Deloitte 50 u Centralnoj Evropi rangiran 2. za 2013. i 18. za 2014. godinu.

Dejan Dramićanin osnivač Bitgear-a, proglašen za Ernst & Young inovativnog preduzetnika za 2013.godinu.

STRAWBERRY ENERGY dobitnik Evropske nagrade za obnovljive energije u kategoriji potrošnje 2011. godine, postavio 4 Strawberry klupe u Londonu.

TELESKIN pobednik Next Step Challenge 2014. u Danskoj; pobednik takmičenja Microsoft Health Users Group 2013 za najbolju inovaciju.

Dalje preporuke za podsticanje transnacionalnog preduzetništva u Srbiji

- Informisati stručni i preduzetnički deo dijaspore o mogućnostima i podrškama vezanim za transnacionalne aktivnosti na lokalnu (koristeći postojeće mreže)

- Povezati naučnike iz dijaspore sa naučnicima, institucijama i privredom u Srbiji.
- Ispitati mogućnost za podržavanje transnacionalnog preduzetništva putem posebnih finansijskih podsticaja.

Sesija 3:

Značaj doznaka i investicija za lokalni razvoj

Pregled korišćenja doznaka – pozitivne i negativne strane
Investicije dijaspore u Srbiji
Preporuke opštinskim organima za unapređenje saradnje sa dijasporom

Pregled korišćenja doznaka – pozitivne i negativne strane

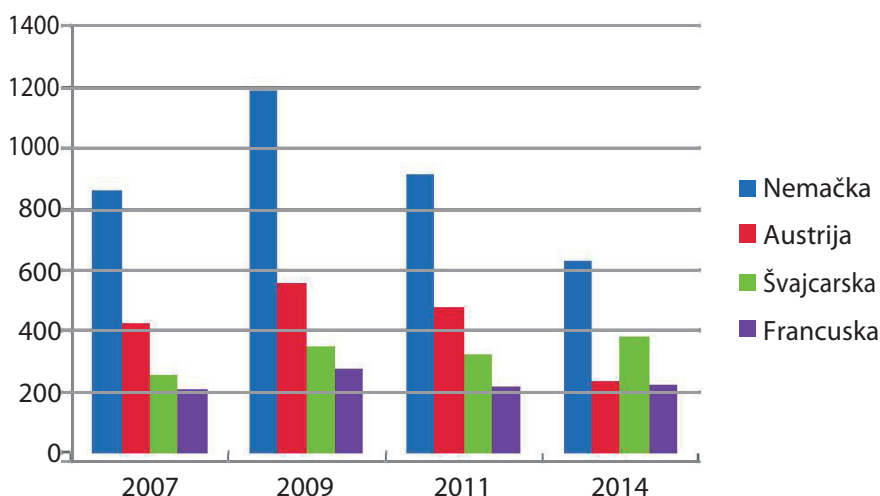
U proteklih deset godina doznake su bile jedini tok međunarodnog novca koji je, uprkos svetskoj krizi rastao, od 149,4 milijarde dolara 2002. godine do 575 milijardi dolara 2016. godine (Svetska Banka, 2016). Iznos zvaničnih doznaka je tako premašio za tri puta ukupni nivo međunarodne pomoći koja odlazi zemljama u razvoju. Iako se doznake prvenstveno koriste za privatnu potrošnju, u međunarodnim donatorskim krugovima je zavladała „euforija doznaka” a stalni rast i obim doznaka je doveo do toga da se one percipiraju kao izvor finansiranja za razvoj (de Haas, 2005;2012).

U odnosu na druga sredstva razvoja, pristalice korišćenja doznaka u razvojne svrhe ističu **pozitivne strane doznaka**: da se radi o stabilnom izvoru deviznog priliva na kratak rok, da direktno utiču na smanjenje siromaštva i mogu koristiti za ostvarivanje Ciljeva održivog razvoja, da idu direktno domaćinstvima što znači da nema opasnosti od organizacionih troškova. Takođe, budući da predstavljaju direktnu pomoć kod doznaka nema opasnosti od uslovljavanja kao kada se radi o donatorskim sredstvima.

Važno je napomenuti i **negativne strane doznaka**: povećavaju nejednakost i stvaraju jaz između ruralnih sredina, negativno utiču na tržište rada tako što kreiraju „kulturu zavisnosti” na nivou domaćinstva i države što dovodi do gubitka podstreka za traženje posla, i izazivaju mogućnost dodatne emigracije. Posebno je bitno istaknuti da su doznake privatni kapital koji migrant šalje svojoj porodici, često na uštrb velikih odricanja, pa stoga ne smeju da zamene sredstva koja država ili drugi razvojni akteri ulažu.

Doznake iz inostranstva mogu predstavljati značajan pokretač razvoja Srbije, imajući u vidu da su u protekloj deceniji one iznosile u proseku 13,7%, BNP-a, odnosno da je prema procenama Narodne Banke Srbije u periodu od 2000. do 2010. godine u Srbiju pristiglo 27.6 milijardi evra. Doznake najviše dolaze iz Nemačke, Austrije, Švajcarske pa su stoga srpsko–nemački i srpsko–švajcarski koridor doznaka bili predmet posebnog interesovanja istraživanja.

Grafikon:
Priliv doznaka u milionima evra iz Nemačke, Austrije, Švajcarske i Francuske. Srbija, 2007–2014.

Izvor: Narodna banka Srbije¹⁶

Studija o o domaćinstvima koja primaju doznake iz Švajcarske kao i Istraživanje Republičkog Fonda za Statistiku 2014.-2015. godine pokazuju da bar polovina ispitanih koristi neformalne kanale transfera doznaka. Rezultati Istraživanja Republičkog Fonda za Statistiku pokazuju da je 70 % doznaka utrošeno na kupovinu hrane, odeće i obuće i plaćanje komunalija, dok se za aparate za domaćinstvo, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje trošilo značajno manje novca. Kupovina, gradnja ili renoviranje stana odnosno kuće su drugi po visini udela u trošenju novca koji je poticao iz doznaka, dok je najmanje pristiglog novca uloženo u biznis i štednju.

Korišćenje neformalnih kanala transfera je ujedno i razlog zašto doznake ne doprinose u značajnoj meri lokalnom razvoju. Stoga je nepohodno raditi na usmeravanju doznaka u razvojne kanale i učiniti transfer dostupnijim i lakšim, kako bi emigranti koji šalju doznake imali podsticaj

16 Preuzeto iz Migracije i razvoj u Srbiji. 2016. Mirjana Rašević

da to rade formalnim kanalima. Jedan od potciljeva Ciljeva održivih razvoja do kraja 2030. godine jeste sniziti na manje od 3 odsto transakcione troškove za doznake migranata i eliminisati tokove doznaka sa troškovima višim od 5 odsto.

Investicije dijaspore u Srbiji

prema podacima bivšeg Ministarstva vera i dijaspore, dijaspora je u periodu od 2000. do 2012. godine investirala 550 miliona dolara u srpsku ekonomiju, zaposlivši oko 25.000 ljudi u malim i srednjim preduzećima (Grupa 484, 2012.). Međutim, kada se

ima u vidu da je u drugim zemljama uobičajen odnos doznaka i investicija 50% – 50%, dok je u Srbiji taj odnos 90% – 10% u korist doznaka, jasno je da investicije iz dijaspore i dalje ostaju veliki neiskorišćeni potencijal. Svi projekti koji su rađeni sa dijasporom ukazuju da postoji veliko interesovanje pripadnika dijaspore za ulaganje u matičnu državu, ali za njihov intenzivniji angažman potrebno je usvojiti set mera kojima bi pripadnicima dijaspore bio pružen ekonomski podsticaj za investiranje. Mere kao što su preferencijalni krediti, transfer socijalnih prava i penzija, dobijanje poreskih olakšica i fiskalnih podsticaja za transnacionalno preduzetništvo bi rezultiralo i većim investicijama dijaspore.

Mapiranje investicionih mogućnosti – multimedijalni katalog

2010. godine Ministarstvo za dijasporu je objavilo Prvi multimedijalni katalog sa konkretnim investicionim projektima. Pripremljen u saradnji sa lokalnim samoupravama, Privrednom Komorom Srbije i centrima za dijasporu pri Regionalnim privrednim komorama, Katalog je namenjen svim investitorima sa posebnim težištem na ulagače iz dijaspore.

- Mapirano je 193 projekta za ulaganje u 68 opština i gradova u Srbiji
- Najveći deo projekata – 40,6% odnosi se na mogućnost ulaganja u postojeće ili nove kapacitete u turizmu, 20,3% na mogućnosti ulaganja u industrijske zone, 18,7% u infrastrukturu, 9,3% se tiče ekologije, 8,6% su projekti u oblasti agrara i proizvodnji zdrave hrane, a 2,3% projekata su ostali projekti.

Osnova DVD-a je katalog investicionih mogućnosti, sa bazom projekata za ulaganje. Projekti se mogu pretraživati po privrednim granama i interesu ulagača.

Privredna komora Srbije ima formiran Poslovni savet za dijasporu, koji čine članovi dijaspore i predstavnici resornih ministarstava. Takođe, pri lokalnim privrednim komorama osnovano je 16 centara za dijasporu, a postoji i 12 kancelarija za dijasporu u opštinama gde više od 10% stanovništva živi u emigraciji. Kako bi se omogućila razmena iskustava i znanja između pripadnika dijaspore i matice osnovan je i virtuelni Dijasporna klub, a izdaje se i informativni list Dijasporna info koji je namenjen dijaspori¹⁷. Uprava za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu organizovala je prakse za studente iz dijaspore u kompanijama i državnoj upravi u Srbiji, kako bi im pružila podsticaj za povratak.

Primer investiranja dijaspore: Investirano 3 miliona evra u otvaranje pogona za proizvodnju švajcarske firme Emilio Stecher u Prijepolju

Kompanija Emilio Stecher jedna je od najvećih stranih investicija u Prijepolju i u tom delu Srbije i zapošljava 50 radnika i 20 podizvođača. Osnovna delatnost kompanije je obrada, sečenje i oblikovanje kamena, pri čemu se u proizvodnji koristi više od 300 vrsta kamena iz celog sveta, poput mermera, granita, škriljca, peščara, krečnjaka i oniksa. Njen osnivač i vlasnik, Meša Podbićanin, se vratio iz Švajcarske kako bi pokrenuo kompaniju. Sve što se proizvede, kompanija izvozi na strana tržišta –oko 80% proizvoda u Švajcarsku, a ostatak u Nemačku i Austriju. „Živeo sam lepo do trenutka kada su došle devedesete godine. Uspeo sam da predvidim tok zbivanja, krizu, inflaciju, pa sam 1989. godine otišao u Švajcarsku u potrazi za poslom. Bilo je vrlo teško, nisam znao jezik, drugačija je kultura i mentalitet ljudi, ali imao sam sreću da se zaposlim u firmi Emilio Stecher. U početku sam sve radio i trudio se da što bolje naučim jezik. Imao sam ideje kako da unapredim poslovanje firme. Vremenom sam, malo po malo, od običnog radnika napredovao do šefa proizvodnje, a kasnije sam postao i suvlasnik firme” – navodi Podbićanin, govoreći o svojoj profesionalnoj biografiji.

„Želim da mladi ljudi ne odlaze iz Prijepolja, već da ostaju ovde. Zbog toga je veoma važno napraviti povoljnu ekonomsku klimu koja će našu decu zadržati u gradu. Ja se trudim da pomognem svakome kome je pomoć neophodna, sponzor sam mnogim sportskim klubovima, podržavam sportske manifestacije jer smatram da je potrebno da se omladina bavi sportom i da što manje bude na ulici.

17 Bobić M et al. 2016. Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije sa posebnim osvrtom na mlade. Međunarodna organizacija za migracije.

Pomažem dobrim studentima, đacima, imam odličnu saradnju sa kancelarijom za mlade, moja vrata su širom otvorena za sve one koji žele da uče i da napreduju. Prijepolje spada u grupu devastiranih područja. Iako živimo u dvadeset prvom veku pojedina sela nemaju ni osnovnu infrastrukturu, zato vrlo rado učestvujem u izgradnji lokalnih seoskih puteva” – navodi Podbićanin.

Uobičajene prednosti povratnika nad domaćim investitorima jesu da su u godinama rada u inostranstvu imali priliku da usavrše svoju ekspertizu, steknu značajne profesionalne kontakte i unaprede profesionalnu kulturu, ali i steknu kapital koji mogu da ulože. Međutim, strukturni problemi u zemlji mogu dovesti do velikih problema u poslovanju, kako se vidi iz sledećeg primera.

Problemi prilikom investiranja dijaspore: Kraljevo – Fabrika Aviona – Aero-East Europe

Milorad Matić, vlasnik fabrike aviona Aero-East-Europe se vratio iz Italije u kojoj je živeo od 1991. godine kako bi izgradio fabriku aviona u rodnom Kraljevu. Najveći broj naručilaca Aero-East-Europe su evropske škole za obuku pilota i privatna lica, s obzirom na to da jedan avion košta kao nešto skuplji automobil. U Srbiji je prodato 15 komada, s tom razlikom da ih privatna lica ne kupuju za ličnu upotrebu jer prilikom registracije uprava prihoda vidi ovakav avion kao luksuz za kupce krajnje vlasnike, uprkos njegovoj pristupačnoj ceni. Preduzeće sve materijale uvozi, prvenstveno iz Evrope i Sjedinjenih američkih država, i prinuđeno je da ih plaća unapred. Kupci iz Evrope unapred uplaćuju samo kaparu, budući da Srbiju još doživljavaju kao nestabilno područje, žali se Matić.

„Najveći problem je to što su obrtna sredstva, neophodna kako bi malo preduzeće opstalo na tržištu, praktično nedostupna u Srbiji. Bankarske pozajmice za male firme su izuzetno skupe, dok su velika preduzeća zaštićena zahvaljujući političkim interesima”. Destimulativan poslovni ambijent posebno ugrožava proizvodnju, ali zahteva i dugoročna ulaganja i kvalifikovane radnike kojih je sve manje usled neodgovarajućeg sistema obrazovanja. Matić kaže da bi rado zaposlio nove radnike, ali da je ponuda na tržištu rada takva da na njihovu obuku treba da se potroši šest meseci kako bi se osposobili za proizvodnju, što je postalo luksuz u vreme krize, kada svi

maksimalno snižavaju troškove. Nedostatak povoljnih izvora finansiranja i kadrova su i glavni razlozi što kraljevačka fabrika proizvodi samo 10 do 15 aviona godišnje, iako su kapaciteti pet puta veći. <http://bif.rs/2015/04/proizvodnja-aviona-u-srbiji-let-umesto-slobodnog-pada/>

Preporuke opštinskim organima za unapređenje saradnje sa dijasporom

Brojni primeri u Modulima 3 i 4 ilustruju u kojoj meri je dijaspora značajan razvojni resurs, bilo da se radi o osnivanju transnacionalnih preduzeća koja će razviti nove tehnologije, velikim finansijskim ulaganjima dijaspore i otvaranju kompanija koje će zaposliti značajan broj ljudi, doznakama koje će doprineti smanjenju siromaštva nerazvijenih područja ili naučnim projektima koji će omogućiti da se iskoriste potencijali naučne dijaspore.

Za sve ove vrste saradnje, potrebno je da opština ima proaktivni stav prema dijaspori, da ažurira podatke o iseljenicima i proceni koje vrste saradnje i razvoja politika mogu koristiti na njenom području. Sledeće preporuke mogu pomoći u pronalaženju načina da se podrže konkretne inicijative dijaspore i povežu sa razvojnim potrebama na lokalnu kroz zajedničke projekte.

Preporuke za unapređenje saradnje sa dijasporom	
✓	Prepoznati migracije kao razvojni resurs u lokalnim strateškim dokumentima prilikom osmišljavanja lokalnih politika.
✓	Raditi na sistemskom prikupljanju podataka o lokalnoj dijaspori, njihovoj zemlji odredišta i resursima i uključiti podatke u opštinske baze podataka.
✓	Mapirati postojeće inicijative dijaspore – programe, udruženja, stručne i poslovne mreže u zemljama odredišta

✓	Uspostaviti čvršću saradnju lokalnih organa nadležnih za privredu i ekonomiju (Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj, Regionalne privredne komore), kao i organa lokalne vlasti nadležnih za obrazovanje kako bi se mapirali članovi lokalne dijaspori i razvile politike podsticajne za uključivanje lokalne dijaspori u ekonomski razvoj opštine i razvoj kompetencija i veština mladih. Iskoristiti potencijale ambasada, NALED-a, Lokalnih kancelarija za dijasporu, Privredne komore Srbije, Stalne konferencije gradova i opština.
✓	Informisati migrante o cenama koštanja različitih opcija transfera doznaka formalnim kanalima, sa posebnim naglaskom na elektronsko bankarstvo.
✓	Podsticati ulaganje u osnivanje malih preduzeća / kućni biznis vezivanjem doznaka i kreditiranja u saradnji sa bankama.
✓	Uključiti predstavnike dijaspori u proces konsultacija pri definisanju razvojnih potencijala i planiranih investicionih projekata
✓	Promovisati ideju o značaju ulaganja novca u investicije među pripadnicima dijaspori
✓	Raditi na uklanjanju prepreka saradnji: birokratske procedure, korupcija, nedostatak mreža podrške. Istovremeno razvijati stimulativne poslovne instrumente u oblastima koje su u nadležnosti lokalnih vlasti: smanjenje cene građevinskog zemljišta, izdavanje neophodnih dozvola, umanjeње komunalnih troškova za investicije.
✓	Promovisati primere dobre prakse o ulaganju dijaspori.
✓	Razviti model za realizaciju programa stručnih praksi i stručnog usavršavanja u dijaspori.
✓	Podržati programe motivisanja mladih žena i muškaraca za učesće u političkom životu i izbornim procesima uključujući i mlade iz dijaspori

Imajući u vidu značaj i mogućnosti povezivanja mladih sa udruženjima u dijaspori, kako su pokazale inicijative Kancelarije za mlade i projekti koji su sprovedeni, posebnu pažnju bi trebalo usmeriti na intenziviranje saradnje upravo ove ciljne grupe sa dijasporom. Navedene preporuke ukazuju na neke od oblika saradnje koji mogu doprineti stvaranju konkretnih razvojnih inicijativa na lokalnu.

Preporuke za jačanje saradnje mladih i udruženja dijaspor	
✓	Izraditi sveobuhvatnu analizu pravnog i političkog okvira i prakse za učešće predstavnika mladih iz dijaspor u procesu donošenja odluka i razvoju politika za mlade.
✓	Prepoznati i uključiti mlade iz dijaspor u lokalne savete za mlade i Nacionalni savet.
✓	Podržati procese osnivanja udruženja mladih iz dijaspor
✓	Uključiti mlade iz dijaspor u procese izrade i realizacije, praćenja i evaluacije lokalnih planova za mlade
✓	Podržati razvoj i realizaciju projekata koji se odnose na podsticanje saradnje sa mladima iz dijaspor.
✓	Razviti model za povezivanje mladih preduzetnika iz dijaspor sa mladima iz Srbije u cilju razmene znanja i mentorske podrške.
✓	Podsticati volontiranje mladih iz dijaspor uz podršku Kancelarije za mlade i umrežavanje sa vršnjacima iz matice.
✓	Model lokalnih akademskih mreža uključiti u povezivanje mladih iz dijaspor.
✓	Uspostaviti saradnju i koordinaciju informativnih programa i servisa za mlade na lokalnom nivou sa drugim programima, servisima i strukturama za mlade iz dijaspor.
✓	Obezbediti praćenje obima i vrste sadržaja za mlade u medijima i analizu prilagođenosti identifikovanim potrebama mladih i temama od interesa za mlade iz dijaspor, uz razmenu informacija i podsticanje saradnje sa mladima iz zemlje.
✓	Obezbediti podršku programima koje kreiraju i realizuju mladi iz dijaspor u saradnji sa mladima iz matice u cilju međusobnog povezivanja, promovisanja i očuvanja tradicije i kulture, kako matice tako i zemalja iz kojih dolaze.

ANEKS: GRUPNE AKTIVNOSTI

Grupna aktivnost 1: Kapital migranata za lokalni razvoj

Grupna/Individualna analiza

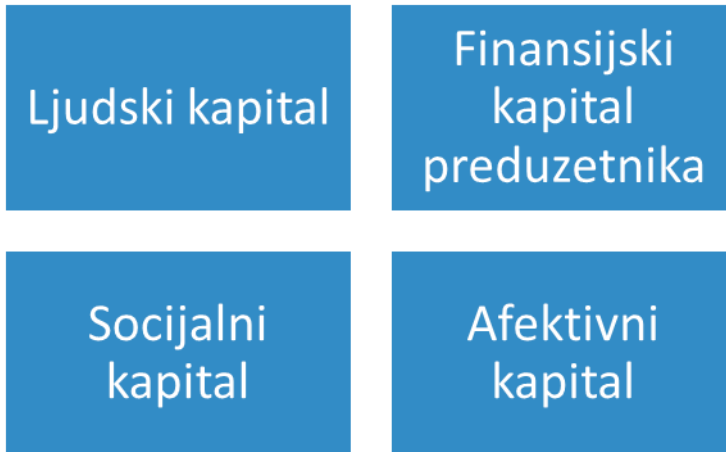
Cilj:

- Identifikovati kapital koji migrant donose sa sobom u određenu teritoriju

Formirati grupe učesnika koji dolaze iz istog mesta, ako je moguće. Ako ne, pitati učesnike da rade individualno i diskutovati njihove rezultate u grupi.

Dati uputstva učesnicima da:

- razmatraju zajednice migranata na njihovoj teritoriji
- opišu kapital migranata u skladu sa sledećim parametrima

Dati primere, kao što je:

- ljudski kapital: veštine i nivo obrazovanja migranata
- finansijski kapital: direktna strana ulaganja
 - pitati učesnike da pripreme njihovu matricu i da je predstave
 - u toku aktivnosti pomoći učesnicima da promisle u kojoj meri se kapital migranata koristi u njihovim zajednicama.

Savet

- Ako učesnici dolaze iz različitih mesta a smatrate da je bolje da rade u grupi, dajte svakoj grupi informacije o konkretnoj zajednici gde bi mogli identifikovati kapital migranata.

Materijal

- Flip chart i markeri
- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane

Trajanje

- 30 – 40 minuta za grupni rad i izveštavanje (u zavisnosti od broja učesnika može ići i do sat vremena)

Grupna aktivnost 2: Izazovi i mogućnosti migracije

Ciljevi:

- razmeniti znanja, perspektive i priče koje se odnose na migracioni ciklus.
- identifikovati izazove i mogućnosti za lokalne vlasti u okviru svake faze migracionog ciklusa.
- prikupiti iskustva učesnika.

Oformiti četiri grupe (iz različitih opština, institucija i delatnosti). Učesnici treba da sednu zajedno oko stola na kojem će biti veliki flipchart po kojem će učesnici direktno da pišu i crtaju.

Svaka grupa treba da reši 4 grupe prepreka, prolazeći kroz sve faze migracionog ciklusa. Dati uputstva učesnicima da:

- svaka grupa odabere facilitatora koji će voditi vežbu. Instrukcije za facilitatora će biti na stolu (Aneks 2)
- postojaće 3 runde, svaka po 10–15 min. U svakoj rundi će biti postavljeno pitanje i grupa će morati da izveštava, u skladu sa fazom ciklusa koja im je dodeljena

Pitanja:

1. Sa kakvim su izazovima migranti obično suočeni?
2. Koje su prednosti za lokalne vlasti da uključe migrante u proces lokalnog razvoja?

3. Razmislite o svojoj opštini – da li imate da podelite neki primer?

Postavite prvo pitanje i dajte 10–15 minuta za odgovor. Obilazite učesnike kako biste se uverili da svaka grupa daje svoje odgovore na konkretnu fazu migracionog ciklusa. Podsetite učesnike da treba da napišu i nacrtaju svoje ideje i dodatna pitanja. Facilitator treba da doprinese diskusije i pomogne učesnicima da povežu ideje. Kada istekne vreme, zamolite učesnike da se presele za drugi sto i pomešaju sa učesnicima druge grupe. Kada se grupa opet sastane, podsetite facilitatora da ukratko objasni predstavnicima nove grupe šta se desilo u prethodnoj rundi, i onda postavi pitanje broj 2. Ista procedura se odvija i sa pitanjem broj 3.

Kada se završi aktivnost, zamolite facilitatora da izvesti o glavnim nalazima o diskusiji svih grupa.

Savet

- Ostaviti markere na svakom stolu za učesnike
- Kada su tri runde gotove, okačite flipchart na zid i pitajte učesnike da izveštavaju

Trajanje

- 30 – 40 minuta za grupni rad i izveštavanje (u zavisnosti od broja učesnika može ići do sat vremena)

Grupna aktivnost 3: Koja vrsta podataka?

Ciljevi:

- identifikovati koje vrste podataka su neophodne za specifične inicijative i politike.
- preneti iskustvo sastanka lokalnih vlasti na temu prikupljanja podataka (opciono).

Objasniti učesnicima da treba da igraju ulogu (role play) lokalnih vlasti u opštini X.

Podeliti ih u četiri grupe, gde svaka grupa ima ulogu određenog lokalnog aktera, npr:

- Grupa 1: opštinske vlasti
- Grupa 2: regionalne vlasti

- Grupa 3: nevladine organizacije
- Grupa 4: privredne komore
- Grupa 5: centri za socijalni rad

Nadležne institucije na lokalnom nivou treba da se sastanu u opštini da prodiskutuju kreiranje i poboljšanje inicijativa i politika. Diskusija treba naročito da uključi:

- uspostavljanje odnosa sa dijasporom i promovisanje inicijativa dijaspore
- obezbeđivanje usluga migrantima
- promovisanje učešća povratnika u lokalnom razvoju
- predstavljanje alternativnih aktivnosti migraciji (na primer kreiranje poslova).

Svaka grupa treba da se usredsredi na jednu od tema i definiše koja vrsta podataka će biti neophodna za kreiranje i sprovođenje navedenih inicijativa/politika. Kada budu pripremili spisak podataka neophodan za određenu temu, grupa će izabrati predstavnika koji će biti delegiran na sastanak.

Za vreme sastanka, svaki predstavnik će predstaviti vrstu podataka koji treba da se prikupe (opciono). Kada se sastanak završi, svi učesnici će biti uključeni u podnošenje izveštaja. Naročito treba prodiskutovati oblasti u kojima nije bilo konsenzusa.

Savet

- Osigurati da su razni nadležni organi, sa različitih nivoa predstavljeni unutar 4 ili 5 grupa.
- Postaviti sto i stolice za sve učesnike u obliku amfiteatra tako da svi mogu da učestvuju u diskusiji i podnošenju izveštaja.

Materijal

- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane
- Post-it i markeri

Trajanje:

- 20 minuta za diskusiju u grupi kako bi se definisalo koje vrste podataka treba prikupiti
- 20 – 30 minuta za igranje uloga (opciono)
- 10 minuta za podnošenje izveštaja

Vrste podataka u vezi sa migrantima i njihov doprinos

	Potencijalna migracija	Emigracija	Imigracija	Povratna migracija
Obim migracije	Procena obima potencijalne migracije	Poznavanje broja emigranata na određenoj teritoriji	Poznavanje broja imigranata na određenoj teritoriji	Poznavanje broja povratnika
Razlog za migriranjem	Razumevanje razloga za migriranjem	Znati zašto su emigrirali	Znati koji je razlog i zašto su izabrali određeno područje	Poznavanje namera nakon povratka
Socio-ekonomski profil	Poznavanje socioekonomskog profila potencijalnih migranta	Poznavanje socioekonomskog profila dijaspore	Poznavanje socioekonomskog profila imigranata	Poznavanje socioekonomskog profila povratnika
Lokacija	Znati gde namera-vaju da emigriraju i zašto (veza sa drugim migrant-skim zajednicama, mogućnosti za posao itd)	Znati gde su ljudi migrirali	Znati sa kojih teritorija su došli i kako su raspoređeni u zemlji	Znati odakle su se vratili
Mreže	Poznavanje veza koje imaju u zemlji gde planiraju da emigriraju (drugi migranti, poslodavci itd) Znati domaćinstva koja su ostala	Poznavanje prirode veza koje imaju sa mestom porekla (porodice, udruženja, institucije Poznavanje udruženja i status porodica	Poznavanje udruženja Poznavanje veza sa državom porekla	Poznavanje veza koje imaju sa dijasporom
Problemi	Problemi za koje se očekuje da će ih imati	Problemi sa kojima se suočavaju	Problemi sa kojima se suočavaju	Problemi sa kojima se suočavaju
Projekti, doprinos	Projekti po povratku	Znati priro-du transfera (finansijskih ali i društvenih) Poznavati spremnost migranata da doprinesu razvoju zemlje porekla	Poznavanje projekata koji su sprovedeni u zemlji porekla	Poznavati spremnost migranata da doprinesu razvoju zemlje porekla Informacije o njihovim projektima

Grupna aktivnost 4: Definisanje prioriteta lokalne samouprave za rad sa migrantima i podizanje nivoa kvaliteta života svih građana

Ciljevi:

- razmeniti iskustva učesnika o njihovim potrebama i kapacitetima (centar za socijalni rad, poverenik za izbeglice i migracije, NSZ, kancelarija za mlade).
- promisliti koje usluge na lokalnu se mogu unaprediti za migrante, a da istovremeno cela zajednica ima korist.

Broj grupa će zavisi od broja učesnika, ali je bitno voditi računa da su relevantni lokalni akteri zastupljeni u svakoj grupi (centar za socijalni rad, poverenik za izbeglice i migracije, NSZ, kancelarija za mlade). Nadležne institucije na lokalnom nivou treba da prodiskutuju nivo usluga za migrante u svojoj zajednici, i apliciraju za sredstva kod donatora koja će unaprediti kvalitet života za sve građane. Pri odabiru usluga, treba voditi računa da su zastupljeni preduslovi za integrisanost migracija u lokalni razvoj:

- Utemeljenost u datoj društvenoj realnosti
- Konzistentnost i kompatibilnost sa nacionalnim migracionim politikama
- Dostupnost usluga
- Inkluzivnost usluga za celu populaciju
- Osigurati jednak tretman svima

Grupa će izabrati predstavnika koji će izložiti 1) zašto su se odlučili za navedeni prioritet, 2) obrazložiti šta se očekuje od donatora i da li postoje lokalni kapaciteti koji mogu pomoći u sprovođenju aktivnosti 3) obrazložiti na koji način će navedeni pregled poboljšati život migranata u zajednici a na koji će se odraziti na ukupne potrebe građana.

Savet

- Osigurati da su razni nadležni organi, sa različitim nivoa predstavljani unutar 4 ili 5 grupa
- Postaviti sto i stolice za sve učesnike u obliku amfiteatra tako da svi mogu da učestvuju u diskusiji i podnošenju izveštaja

Materijal

- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane
- Marker i flipchart

Trajanje:

- 20 minuta za diskusiju u grupi
- 20 minuta za izlaganje i diskusiju

Grupna aktivnost 5: Uloga lokalnih vlasti u prevazilaženju problema prilikom integracije i reintegracije

Cilj:

Identifikovati ulogu lokalnih vlasti u prevazilaženju izazova i korišćenju potencijala izbeglica i povratnika (integracija izbeglica i reintegracija povratnika).

IZAZOVI ZA IZBEGLICE	PREDNOSTI IZBEGLICA
Društveni – ksenofobija, stereotipi o krađi poslova, getoizacija, nedostatak mreža i kontakata u zemlji prijema	Društvene transnacionalne mreže
Kulturni – jezička barijera, nerazumevanje i nepoznavanje kulture od strane lokalne populacije, tendencija formiranja zatvorenih zajednica	Kulturne – znanje, vrednosti, norme
Ekonomski – teškoće u pristupu tržištu rada, nejednakosti na tržištu rada	Ekonomske – pospešivanje trgovine, otvaranje biznisa, doprinos poreskom sistemu
Pravni – Nedostatak informacija o pravima i obavezama, nedostatak informacija o institucijama, nedostatak pristupa zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti	

IZAZOVI ZA POVRATNIKE	PREDNOSTI POVRATNIKA
Društveni – lokalna zajednica ne smatra da povratnici više pripadaju u toj sredini, nemaju mreže u zajednici, izgubili su kontakte	Društvene transnacionalne mreže, poslovni kontakti i pristup kompanijama u zemlji prijema
Kulturni – osećaj nepripadanja, kulturološki šok, promene koje su se desile tokom boravka u inostranstvu, jezičke barijere dece povratnika	Kulturne – vrednosti i norme usvojene u razvijenim zemljama
Ekonomski – u slučaju nedovršenog migracionog ciklusa – povratnici ne poseduju veštine neophodne za uspešnu reintegraciju	Ekonomske – pospešivanje trgovine, otvaranje biznisa, doprinos poreskom sistemu
Pravni – Nedostatak informacija o pravima, obavezama, institucijama	

Podeliti učesnike u 4 grupe. Grupe 1 i 2 imaju zadatak da izlistaju usluge koje lokalne vlasti mogu obezbediti kako bi odgovorili na izazove sa kojima se suočavaju izbeglice i kako da iskoriste njihove potencijale. Grupe 3 i 4 treba da identifikuju šta se može učiniti na lokalnom nivou kako bi se u fazi reintegracije prevazišli problemi povratnika i iskoristili njihovi potencijali. Nakon diskusije u grupama predstavnik svake grupe će izložiti svoje odgovore.

Savet

U slučaju da je u grupi samo 10 učesnika razmotriti da se formiraju 2 grupe (za integraciju i reintegraciju)

Materijal

- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane
- Marker i flipchart, post it

Trajanje:

- 20 minuta za diskusiju u grupi
- 20 minuta za izlaganje i diskusiju

Grupna aktivnost 6:

Aktivnosti za promovisanje povratka visokokvalifikovanih stručnjaka

Ciljevi:

- razmisliti o uslovima koji dovode do povratka migranata.
- analizirati mere koje mogu dovesti do povratka visokokvalifikovanih stručnjaka koji će iskoristiti svoje veštine u mestu porekla i uticati na lokalni razvoj.

Povratak visokokvalifikovanih stručnjaka

U proteklih deset godina zemlja XY je bila suočena sa visokim stepenom emigracije. U proseku, emigranti, naročito mlađi, su bili kvalifikovaniji od onih koji su ostajali u zemlji. Iako su mnogi od migranata u inostranstvu radili poslove za koje su bili prekvalifikovani, ipak su uspeali da unaprede svoj nivo znanja i veština u novom radnom okruženju, nauče strani jezik, povećaju produktivnost i preduzetnički duh, a u nekim slučajevima i da uspostave biznise. Svetska ekonomska kriza 2008. godine je naročito pogodila migrante iz svih zemalja, uključujući državljane XY, pa su mnogi od njih ostali bez posla i počeli razmatrati opcije za povratak. Suočena sa ovim trendom, zemlja XY je odlučila da uvede sistem mera koji će olakšati povratak svojih visokokvalifikovanih državljana:

- Uspostavljanje usluga koje imaju za cilj da pomognu migrantima u oblastima kao što su: programi prekvalifikacije, savetovanje o mogućnostima ulaganja i poslovnim aktivnostima.
- Prepreke za povratak migranata su uklonjene: neki porezi su ukinuti, kvalifikacije stečene u inostranstvu su počele ubrzano da se priznaju.
- Državni službenici u nadležnim institucijama su prošli set treninga kako bi se podigao njihov nivo znanja o problemima sa kojima se suočavaju povratnici.
- Opšte informacije o ekonomskoj aktivnosti u zemlji XY su učinjene dostupnim povratnicima koji su razmatrali povratak u zemlju.

Pitanja:

Kako je svaka od mera koje su sprovele vlasti pomogla u kreiranju uslova povoljnih za povratak visokokvalifikovanih migranata?

Kako procenjujete mogući uticaj povratka na lokalni ekonomski razvoj? Da li mislite da su povratnici bili u mogućnosti da obezbede transfer svojih veština u svoje zajednice?

Koja može biti uloga lokalne zajednice u olakšavanju reintegracije i maksimizaciji stečenih veština povratnika? Sa kim lokalne vlasti treba da sarađuju kako bi ovo osigurale?

Koji su mogući pozitivni / negativni aspekti povratka migranata na radno stanovništvo koje nije emigriralo ?

Podeliti učesnike u grupe od 4–5 učesnika. Za svako pitanje grupa će napisati odgovor na velikom papiru (obezbediti markere različitih boja za svako od četiri pitanja). Nakon diskusije u grupama predstavnik svake grupe će izložiti svoje odgovore.

Savet

- Osigurati da su razni nadležni organi, sa različitih nivoa predstavljeni unutar 4 ili 5 grupa
- Postaviti sto i stolice za sve učesnike u obliku amfiteatra tako da svi mogu da učestvuju u diskusiji i podnošenju izveštaja

Materijal

- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane
- Marker i flipchart, post it

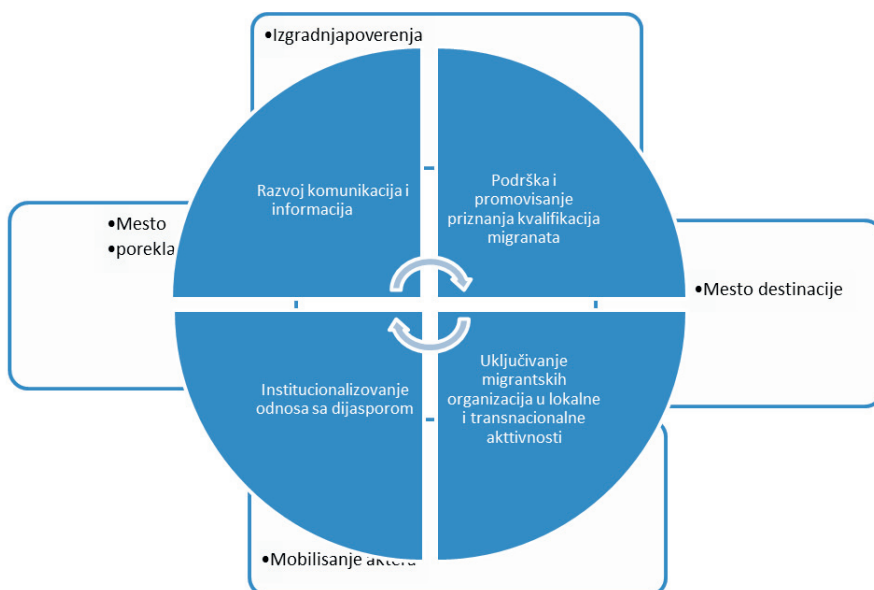
Trajanje:

- 20 minuta za diskusiju u grupi i 20 minuta za izlaganje i diskusiju

Grupna aktivnost 7: Izgradnja poverenja i mobilisanje aktera da promovišu i uključe organizacije migranata u mestu porekla i odredišta

Ciljevi:

- razmisliti o temama – uključivanje udruženja dijasporne i mobilizacija aktera.
- preneti navedene koncepte na radno okruženje učesnika.

Ukratko objasniti ideju grafikona o izgradnji poverenja, bez ulaženja u detalje. Dati svakom učesniku 4 velika post-it ili 4 lista papira. Individually razmišljanje – učesnici imaju 10 minuta da osmisle aktivnost koju bi trebalo sprovesti kako bi se:

- izgradilo poverenje u mesto odredišta
- izgradilo poverenje u mesto porekla
- mobilisali akteri u mestu odredišta
- mobilisali akteri u mestu porekla

Kada se završi individualna aktivnost, pitajte učesnike da izlože svoje odgovore na odgovaraći deo flip-charta, čitajući naglas svoje odgovore. Kada svi to urade, sumirajte njihove odgovore

Savet

- Organizovati ovu vežbu pre grafikona o izgradnji poverenja i mobilisanju aktera
- Maksimalan broj učesnika – do 18

Materijal

- Instrukcije za vežbu, jasno objašnjene i odštampane; post-it i markeri

Trajanje:

- 15 minuta za grupni rad
- 15 minuta za prezentaciju
- 10 minuta za diskusiju, pitanja i odgovore

BIBLIOGRAFIJA

- Atina. (2014). Migranti i migrantkinje u lokalnoj zajednici u Srbiji, Beograd.
- Bobić M, Vesković Anđelković M., Kokotović Kanazir, V. (2016). Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije sa posebnim osvrtom na mlade. Međunarodna organizacija za migracije, Beograd.
- Bodrožić, Z. (2014). Povratak visokoobrazovanih stručnjaka u Srbiju. *Psihološka istraživanja*, 17 (1): 55–75.
- De Haas, H. (2005). International migration, remittances and development: myths and facts. *Third World Quarterly*, 26, (8) 1269–1284.
- De Haas, H. (2012). The migration and development pendulum: a critical view on research and policy, *International Migration*, 50(3): 8–25.
- Faist, T. (2008). Migrants as transnational development agents: an inquiry into the newest round of the migration-development nexus. *Population, Space and Place*, 14, 21–42.
- Faist, T. and Fauser, M. (2011). *The migration-development nexus: toward a transnational perspective*, in Faist, T., Fauser, M. and Kivisto, P. (eds) *The migration-development nexus: a transnational perspective*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, pp. 1–26.
- Fondacija Ana i Vlade Divac.(2016). Istraživanja o stavovima građana Srbije prema evropskim migracijama i izbegličkoj krizi.
- Global Migration Group. (2010). Mainstreaming migration into development planning: A handbook for policymakers and practitioners. International Organization for Migration, Geneva.
- Grupa 484. (2010). Odliv mozgova iz Srbije. Problemi i moguća rešenja. Beograd.
- Grupa 484. (2012). Dijaspورا kao resurs lokalnog razvoja. Beograd
- Grupa 484. (2013). Transnacionalno preduzetništvo: iskustva migranata – povratnika u Srbiju. Centar za migracije, Beograd.
- International Organization for Migration. (2005). Mainstreaming migration into development policy agendas”, *International Dialogue on Migration*. Report No. 8.
- Joint Immigration and Development Initiative. (2013). „Mapping local authorities’ practices in the area of migration and development: A territorial approach to local strategies, initiatives and needs”, in *Migration for Development Report*.

- Joint Immigration and Development Initiative. (2016) My JMDI toolbox. Modules 1–5 <http://www.migration4development.org/en/resources/toolbox/training>
- Kerr, W. and Brownell, A. (2013). Homestrings, Inc.: Diaspora-Based Financing and the Crowd Funding of Development. *Harvard Business School Case*, 814–031.
- Levitt, P. (1998). Social remittances: Migration driven local-level forms of cultural diffusion. *International Migration Review*, 32 (4): 926–948.
- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Sektor za iseljništvo, BiH (2015). Migracije u funkciji razvoja.
- Newland, K. (2013). What we know about migration and development, in *Migration Policy Institute*. No. 9.
- Orozco, M. (2005). Remittances: Global Opportunities for International Person-to-Person Money Transfers (London: Lafferty Group).
- Rašević, M (2016). Migracije i razvoj u Srbiji. Međunarodna organizacija za migracije, Beograd.
- Skeldon, R. (2008). International Migration as a Tool in Development: A Passing Phase?. *Population and Development Review*, 34 (1): 1–18.
- United Nations. (2015). Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.
- UNDP (2006). From Brain Drain to Brain Gain: Mobilising Albania's Skilled Diaspora. Policy Paper.
- UNDP. (2015). Iseljništvo i razvoj u BiH. Uspešni primeri saradnje u lokalnim zajednicama.
- UNDP. (2017). Analiza nacionalnog investicionog okvira za dijasporu u Republici Srbiji
- UNHCR. (1998). Vodeći principi Ujedinjenih Nacija o internom raseljenu.
- Vertovec, S. (2001). Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (2): 447 – 462.
- Vezzoli, S. and Lacroix T. (2010). Building bonds for migration and Development. Diaspora Engagement Policies of Ghana, India and Serbia. Discussion Paper. Deutsche Gesellschaft fur Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH Migration and Development Sector Project. Eschborn, Germany.
- Vlada Republike Srbije. (2015). Migracioni profil Republike Srbije.
- World Bank. (2013). Developing Countries to Receive Over \$410 Billion in Remittances in 2013. <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/10/02/developing-countries-remittances-2013-world-bank>

-
- World Bank. (2016). Remittances to Developing Countries Decline for Second Consecutive Year <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/04/21/remittances-to-developing-countries-decline-for-second-consecutive-year>
- WUS Austria (2012). Evaluating the impact and sustainability of Brain Gain Program. <http://www.migrantservicecentres.org/userfile/Ines%20Suh.pdf>

